

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra církevních dějin a literární historie

Mgr. ICLic. David Kučerka O.Cr.

**Život a dílo velmistra Vlasáka O.Cr.
(1867–1958)**

Diplomová práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. Petr Kubín, Th.D., Ph.D.

Praha 2019

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 19. června 2019

Mgr. ICLic. David Kučerka O.Cr.

Bibliografická citace

Život a dílo velmistra Vlasáka, O.Cr. (1867–1958) [rukopis]: diplomová práce / Mgr. ICLic. David Kučerka O.Cr. ; vedoucí práce: prof. PhDr. Petr Kubín, Th.D., Ph.D. – Praha, 2019. – 100 s.

Anotace

Diplomová práce *Život a dílo velmistra Vlasáka O.Cr. (1867 – 1958)* se zabývá životem velmistra Rytířského řádu Křižovníků s červenou hvězdou, ThDr. Josefa Vlasáka O.Cr., a jeho působením v Řádu. Jeho činnost je zasazena do kontextu historických událostí, které ho provázely, v jeho obtížné činnosti a se kterými se musel vypořádat: první světová válka, první pozemková reforma, druhá světová válka, nástup komunismu, druhá pozemková reforma, a nakonec rozpuštění Řádu. Úvodní kapitola pojednává o situaci v katolické církvi v Českých zemích v druhé polovině 19. století a první polovině 20. století. Další kapitoly se věnují osobě J. Vlasáka, jeho působení a významu jako velmistra v rámci katolické církve i československé společnosti. Informace jsou čerpány z dostupné literatury a archivních zdrojů.

Klíčová slova

Rytířský řád Křižovníků s červenou hvězdou, velmistr, ThDr. Josef Vlasák O.Cr., katolická církev, pozemková reforma, sv. Anežka Česká.

Abstract

This thesis *The Life and Works of Grandmaster Vlasák O.Cr. (1867 – 1958)* with the life of The Military Order Crucifers with the Red Star, ThDr. Josef Vlasák O.Cr., and its action in the Order. His work is set in the context of the historical event, which was accompanied by him in his difficult activity, and which had to deal: the first world war, the first land reform, the second world war, the second land reform, the advent of communism and dissolution of the Order. Other chapters are dedicated to J. Vlasák, its meaning and importance from the Catholic Church and for Czechoslovak society. The information is drawn from the available and archival sources.

Keywords

Military Order Crucifers with the Red Star, Grandmaster, ThDr. Josef Vlasák O.Cr.,
Catholic Church, land reform, St. Agnes of Bohemia.

Počet znaků (včetně mezer): 171.512

Poděkování

Chtěl bych tímto poděkovat za důvěru a trpělivost svému vedoucímu, prof. PhDr. Petru Kubínovi, Th.D., Ph.D., že mi umožnil věnovat se této významné osobnosti v řádových dějinách. Rád bych také poděkoval Mgr. Mileně Jakoubkové za její neocenitelné služby jazykové a grafické korektury, dále panu Otakaru Vlasákovi za poskytnutí cenných informací a materiálu z rodinného archivu Vlasáků. A v neposlední řadě také současnému generálu a velmistru Mgr. PharmDr. Josefu Šedivému O.Cr. za podporu při mých studiích, stejně jako i řádovým spolubratrům, kteří mně, každý svým osobitým způsobem, umožnili napsání této práce.

Obsah

Úvod.....	1
Popis literatury a pramenů.....	2
1. Katolická církev v českých zemích v druhé polovině 19. století a první polovině 20. století.....	4
1.1. Katolické obrození.....	4
1.1.1.Obrození v Čechách.....	5
1.1.3.Obrození na Moravě.....	7
1.2. Revoluční rok 1848.....	7
1.3. Konkordát a zákon č. 156/1850 ř. z.	9
1.3.1.Katolická moderna.....	10
1.3.2.Sekularizace.....	11
1.4. První světová válka a období první republiky.....	12
1.4.2.První Československá republika.....	12
1.4.3.Navázání diplomatických styků s Apoštolským Stolicem.....	15
1.4.4.Boj o školství a odluka škol od církve.....	17
1.5. Pozemková reforma.....	19
1.5.1.Koncepce a realizace první pozemkové reformy.....	20
1.5.2.Dopady první pozemkové reformy na katolickou církev.....	23
1.6. Meziválečné období.....	24
1.6.1.Katolická akce a Modus vivendi.....	24
1.6.2.Svatováclavské milénium.....	25
1.6.3.Politický katolicismus a Československá strana lidová.....	26
1.6.4.Katolický sjezd.....	26
1.7. Druhá světová válka a poválečné období.....	27
1.7.1.Přijetí mnichovské dohody.....	27
1.7.2.Poválečné období.....	28
1.7.3.Rok 1948.....	29
1.7.4.Druhá pozemková reforma.....	32
1.7.5.Likvidace klášterů.....	34
2. Život Josefa Vlasáka do roku 1915.....	36
2.1. Rodina Vlasáková.....	36
2.2. Vstup do Řádu a začátky kněžského působení.....	39
2.2.1.Řeholní sliby, teologická studia a kněžské svěcení.....	39
2.2.2.Kněžské působení Josefa Vlasáka do roku 1915.....	40
3. Velmistrovské období Josefa Vlasáka (1915–1958).....	46
3.1. Velmistrovská volba.....	46
3.2. Období první světové války.....	47
3.3. Vznik Československa a meziválečné období.....	49

3.3.1. Obavy ze zrušení Řádu a záložní plán	51
3.3.2. Odchody z Řádu.....	53
3.3.3. První pozemková reforma.....	54
3.3.4. Kulturní život a sedmisetleté jubileum Řádu.....	56
3.3.5. Charitativní a spolková činnosti	58
3.4. Období druhé světové války	61
3.4.1. Korespondence generálního ekonoma J. Saipa a novicmistra J. Merella. 63	
3.4.2. Korespondence generálního vikáře R. Čapka a sekretáře R. Kinga	64
3.5. Poválečné období a rozpuštění Řádu	65
Závěr	68
Seznam použitých zkratk	70
Seznam použité literatury a ostatních pramenů	71
Přílohy	76

Úvod

Rytířský řád Křižovníků s červenou hvězdou jako jediný církevní řád, který vznikl na našem území, patřil k významným prvkům nejen náboženského, ale také kulturního, společenského a politického života českého národa. Ve své téměř osmisetleté historii z řad členů Řádu vzešly významné osobnosti, které zanechaly výraznou stopu v dějinách nebo oborech, kterým se věnovaly. Nejvíce viditelnými osobami byly především ti, kteří zastávali úřad generála a velmistra tohoto řádu. Křižovníčtí velmistři postulovaní do úřadu pražského arcibiskupa, jako Antonín Brus z Mohelnice, Martin Medek z Mohelnice, Zbyněk Berka z Dubé, stejně i následně pražští arcibiskupové postulovaní do úřadu generála a velmistra řádu, Karel z Lamberku, Jan Lohel, Arnošt Vojtěch z Harrachu nebo Jan Bedřich z Valdštejna, jsou osobnostmi všeobecně známými. Také velmistr Jiří Ignác Pospíchal, jako významný národohospodář barokního období, je zejména odborné veřejnosti dobře známý. V tom velkém výčtu jmen však zapadl velmistr, jehož působení v tomto úřadě bylo druhé nejdelší v dějinách Řádu, trvalo 43 let, a na rozdíl od svých předchůdců se musel vypořádat s daleko rozsáhlejšími těžkostmi, souvisejícími se společenskými změnami a konflikty, které tato doba přinesla. Je jím právě ThDr. Josef Vlasák O.Cr. Cílem této diplomové práce je kriticky zpracovat jeho život i činnost, kterou během svého života i velmistrovského úřadu vykonal. Chci se také zabývat otázkou, jakým způsobem jeho rozhodnutí ovlivnila současný stav řádu.

Práce je rozdělena do tří kapitol. V první části se zabývá situací katolické církve v českých zemích v období druhé poloviny 19. a první poloviny 20. století. Zabývá se podstatnými událostmi tohoto období, jako byly obě světové války, vznik Československé republiky nebo pozemkové reformy, které v daném období proběhly. Druhá část se věnuje osobě Josefa Vlasáka do roku, kdy byl zvolen velmistrem. Obsahuje informace o rodinném zázemí a jeho sourozencích, se kterými i jako velmistr udržoval úzký kontakt a někteří z nich mu byli nápomocni při řešení složitých událostí dané doby. Třetí, poslední část, se zabývá velmistrovským obdobím Josefa Vlasáka od roku 1915 do roku 1958. V ní jsou obsaženy především údaje a informace z archivních řádových fondů.

Při zpracování této práce s ohledem na její zaměření budu užívat metodu historickou a historicko-analytickou.

Popis literatury a pramenů

Tato práce se skládá ze dvou částí, které také determinují, jaká byla užitá literatura a prameny. Zatímco pro zpracování části věnující se přímo velmistrovi Josefu Vlasákovi se jedná především o archivní materiály, při zpracování obecné historické části byla využita především literatura věnující se období druhé poloviny 19. století a první poloviny 20. století.

Při zpracování obecné historické části jsem použil dostupnou literaturu, která se danému období věnuje. Jedná se především o publikace, na kterých se podílel S. Balík. Jako další důležitý zdroj, z kterého jsem čerpal, mohu uvést díly edice Nakladatelství Paseka Velké dějiny zemí Koruny české a příslušný díl edice Příručka českých církevních dějin od L. Zapletala. Neméně významným zdrojem informací byly také články v různých monografiích a sbornících z vědeckých konferencí. Za všechny mohu uvést například příspěvek ve sborníku z vědecké konference Vlastenectví, církev a společnost v proměnách 19. a 20. století T. Petráčka. Ke zpracování části zabývající se pozemkovou reformou, které jsem věnoval s ohledem na velmistrovo působení ve Svazu československých velkostatkářů, jsem mimo jiných také vycházel ze sborníku konference Československá pozemková reforma 1919-1935 a její mezinárodní souvislosti, která se uskutečnila v roce 1994 v Uherském Hradišti.

V části, která se již věnuje osobě velmistra Josefa Vlasáka a řádu jsem vycházel především z archivních pramenů, které se nacházejí především v Národním archivu ČR, ale také v archivu křižovnického generalátu. Jedná se především o dobovou korespondenci, dokumenty a fotografie. Významnou pomocí a zdrojem informací z rodinného života Josefa Vlasáka před jeho vstupem do řádu, ale také následným kontaktem se sourozenci, mi byl velmistruv praprasynovec Otakar Vlasák, který pro časopis Genealogické a heraldické Listy zpracoval genealogický článek o rodu národního buditele a velmistrova dědečka, Josefu Věnceslavovi Vlasákovi. Rozhovor s ním mi také pomohl objasnit některé souvislosti s velmistrovým angažmá v některých ekonomických subjektech a spolcích, například Svazu československých velkostatkářů. Díky němu máme ucelenou informaci o rodinném životě a ostatních členech rodiny před vstupem do řádu, jakou nemáme u žádného z již zemřelých členů, natož velmistru.

Z literatury jako stěžejní zdroj informací byly využity publikace V. Bělohávk a J. Hradce, které tito křižovníci zpracovali k sedmisetletému výročí existence řádu. Jedná se o Dějiny českých křižovníků s červenou hvězdou a Knihu památní na sedmisetleté založení českých křižovníků s červenou hvězdou. Avšak s vědomím, že se jedná o práce subjektivně zbarvené i s přihlédnutím k účelu, ke kterému byly vydány. Kriticky objektivní řádové dějiny zpracoval v roce 1964 historik a právník W. Lorenz, ze kterých jsem také čerpal. V současné době je možné toto dílo považovat asi za dosud nejlépe zpracované dějiny řádu.

Při zpracování daného tématu mi však bohužel chyběl jeden podstatný zdroj. Jedná se o sepsané vzpomínky velmistra Josefa Vlasáka, které přečkaly období komunismu spolu s velmistrovskými insigniemi v opatrování F. Krby na faře v Unhošti. Z těchto vzpomínek také čerpal pro svou dizertaci Pražký klášter Řádu křižovníků s červenou hvězdou za prvej ČSR R. Mulamuhič. Podle poznámkového aparátu se měly nacházet v Archivu křižovníckého generalátu, avšak po působení J. Kopejska, který zastával úřad velmistra v období 2001–2011, je tento zdroj neznámý. Proto jsem z něj mohl čerpat pouze zprostředkovaně prostřednictvím toho, co R. Mulamuhič použil ve výše uvedené disertaci.

1. Katolická církev v českých zemích v druhé polovině 19. století a první polovině 20. století

Katolická církev v 18. a 19. století prožila změny společenského řádu, přeměny evropského absolutismu v ústavní a parlamentní státní systémy, ale také snahu o odluku státu od církví a vytváření nových vztahů mezi nimi. Nové společenské, hospodářské a sociální změny přinesly s sebou mimo jiné i šíření materialismu a ateismu, které se následně projevilo v odpadlictví věřících od církví a zvýšeným počtem osob bez vyznání. To se promítlo do všech vrstev evropské společnosti. Začal dlouhodobý proces oddělování nejen států od církví, ale i oddělování pracovního, rodinného i osobního života od náboženské víry. Jedinec se mohl svobodně rozhodnout, jakou formu náboženské víry přijme nebo jestli ji přijme vůbec a nakolik ji nechá vstoupit do svého života. Mohl se také nově rozhodnout, zda ve svém životě akceptuje křesťanské mravní hodnoty. Změnila se také úloha církví, která dříve prostupovala celou evropskou společností a ovlivňovala život jedince od narození až do jeho smrti. Nově i církve hledají nové formy kontaktů a nové pastorační způsoby a formy. V tomto duchu také probíhá I. vatikánský koncil, který má v době duchovního zmatku zřetelně vymezit a potvrdit křesťanské principy i autoritu katolické církve.¹ Ostatně na něm je také roku 1870 přijata a vyhlášena papežem Piem X. (1903–1914) dogmatická konstituce *Pastor aeternus*, která obsahuje nauku o primátu a neomylnosti papeže.²

1.1. Katolické obrození

Náboženský vývoj v 19. století nelze oddělovat od národního obrození, který zvláště v Čechách probíhal velmi dynamicky, protože v Čechách docházelo k výraznějšímu potlačování národních i politických projevů než v okolních zemích. V tomto *národním probuzení* hráli duchovní, zvláště pak kněží, důležitou roli. Na Moravě se *buditelé* z řad kléru spíše drželi hesla *Církev a vlast*.

¹ RYNEŠ, Václav. *Český národ a katolicismus v 18. a 19. století*. Praha: Vydavatelství Knihář. 2014. s. 45.

² SCHATZ, Klaus. *Všeobecné koncily: ohniska církevních dějin*. 2. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014. s. 240 - 248.

Současně s náboženským povznesením postupuje i směr opačný, pod vlivem německé filozofie, zvláště Kantovy, Hegelovy, Schellingovy a Feuerbachovy, který ústí v národní liberalismus. Ten se projevuje jako protivládní a proticírkevní. Německý básník Alfred Meissner (1822–1885) vyhlásil ve svém eposu *Žižka* boj kněžím, králům, šlechtě a všem formám nadvlády a nesvobody.³ S podobnými názory se můžeme setkat i u českých literátů Ignáce Hanuše a Jana Helcelety. Těmto názorům podléhali i někteří katoličtí kněží, např. Augustin Smetana (1814–1851), hlasatel německé idealistické filosofie a herderovské humanity, který byl pro své názory exkomunikován.⁴

1.1.1. Obrození v Čechách

V Čechách mělo náboženské hnutí v době vlády císaře Františka I. (1792–1835) jiný charakter než na Moravě, zejména vlivem silné osobnosti kněze Bernarda Bolzana (1781–1848).⁵ Toto náboženské hnutí bývá také označováno jako *katolické osvícenství*. Učení, které mělo ambice reformovat církev, v sobě obsahovalo pouze jednostranné pojetí obrody, které nechápe podstatu náboženství. Z tohoto důvodu bylo Bolzanovo učení, obsažené zvláště v jeho *Učebnici náboženské vědy*, dáno na index. Přesto měl Bolzano v řadách českých i německých kněží své následovníky. Za české můžeme uvést např. c. a k. ministra kultu a vyučování, hraběte Thun-Hohensteina, biskupy Hurdálka a Jirsíka, kněze Náhlovského, Vinařického nebo Zahradníka. K bolzanistům můžeme zařadit také Karla Havlíčka Borovského.⁶

Významným rysem katolických kněží v Čechách tohoto období je národovectví, láska k vlasti a snaha o důraz na národní hodnoty, kdy starost o budoucnost národa částečně odsunula stranou náboženské obrození, tak jako tomu bylo např. u Vojtěcha Nejedlého

³ Epos vyšel poprvé v Lipsku v roce 1846. Srov. KRAUS, Arnošt, Vilém. Meissnerův „Žižka“. *Český časopis historický II*, 1896. s. 358 – 378.

⁴ Augustin Smetana byl členem Rytířského řádu Křižovníků s červenou hvězdou. Na podzim roku 1848 je na vlastní žádost exklaustrován. Počátkem roku 1850 je novým velmistrem J. Beerem vyzván k návratu do kláštera, což odmítá, a po jeho veřejném oznámení o vystoupení z řádu i církve je 23. 4. 1850 exkomunikován. Tím byl také vyloučen z řádu. Srov. SMETANA, Augustin. *Příběh jedné exkomunikace a doprovodné texty*. Praha: Filosofia, 2008. Studie a prameny k dějinám myšlení v českých zemích. s. 84 - 85.

⁵ VLASÁKOVÁ, Marta. Životaběh B. Bolzana. In TRLIFAJOVÁ, Kateřina (ed.). *Osamělý myslitel Bernard Bolzano*. Praha: Filosofia, 2006. s. 11 – 25.

⁶ NOVOTNÝ, Vojtěch. Karel Havlíček Borovský. *Doxa*, roč. 3, č. 1, 2016 – 2017, s. 22.

(1772–1844) nebo Vojtěcha Sedláčka (1785–1836) a Josefa Františka Smetany (1801–1861), premonstrátů z kanonie v Teplé. Jmen bychom však našli mnohem více. Těmto kněžím nešlo pouze o probuzení národa po stránce jazykové a politické, ale také o jeho vzdělanost, mravnost a celkové povznesení na základech katolické víry.⁷

Tyto myšlenky byly šířeny pomocí poučných i zábavných časopisů, které byly redigovány a šířeny převážně prostřednictvím kněží. V Čechách vydával známý buditel a spisovatel Dr. Josef Liboslav Ziegler čtvrtletník *Dobroslav*, na Moravě zase Matěj Josef Sychra časopis *Kratochvilník (1819–1820)* a *Kratochvilná včelička (1827)*. Jeho největším přínosem však bylo dílo *Veleslavin*, kde poučoval o manželských povinnostech, výchově a zdraví dětí, rolnictví apod. Vydával i první český časopis o výchově dětí *Přítel mládeže*. Na Moravě první pedagogický časopis založil piarista Antonín Konstantin Viták až v roce 1862 pod názvem *Pěstoun Moravský*. Skupina českých kněží kolem Karla Vinařického vydávala *Časopis pro katolické duchovenstvo*, který byl založen v roce 1828 a obsahově spojoval jak stránku náboženskou, tak i buditelskou.⁸

Významnou postavou českého národního obrození se stal František Palacký (1798–1876), který podtrhoval význam českých dějin, založil časopis *Českého Muzea, Matici Českou* a také vydal několiksvazkové *Dějiny národa českého v Čechách a na Moravě*.⁹ V Čechách se stal důležitým kulturním a katolickým centrem Vyšehrad, kanovníci a probošti zdejší kapituly se stali organizátory katolické vydavatelské a spolkové činnosti, např. Vojtěch Ruffer (1790–1870) a Karel Alois Vinařický (1803–1869).¹⁰ Podíl českého katolického duchovenstva na obrodě národa obhajoval také F. Palacký, kdy považoval církevní subjekty za nositele vzdělanosti a osvěty po mnohá staletí, kdy právě tyto byly podle něj převažujícími nad tím, co se naopak v českých dějinách zvláště katolické církvi nezdařilo.¹¹

⁷ MALÝ, Radomír. Osvícenství a katolicismus v českém národním obrození. In SVOBODA, Rudolf – WEIS, Martin – ZUBKO, Peter (eds.). *Osvícenství a katolická církev: sborník příspěvků z vědecké konference konané na teologické fakultě Jihočeské univerzity 23.02. 2005*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity, 2005. s 82 – 96.

⁸ ZLÁMAL, Bohumil. *Příručka českých církevních dějin*. s. 16.

⁹ ČINÁTL, Kamil. *Dějiny a vyprávění: Palackého Dějiny jako zdroj historické obraznosti národa*. 1. vydání. Praha: Argo, 2011. s. 9 – 14.

¹⁰ RYNEŠ, Václav. *Český národ a katolicismus*. s. 23.

¹¹ Tamtéž. s. 35.

1.1.2. Obrození na Moravě

Obrodný proces na Moravě probíhal poněkud odlišně, protože Morava nebyla nikdy zasažena názory josefinismu tak jako Čechy. Ty zde nezakořenily jen proto, že jejich nositeli byli vzdělanci a myšlenky byly šířeny německým jazykem, kterému prostý lid nerozuměl. Olomoucký arcibiskup Antonín Theodor kardinál Colloredo-Waldsee-Mels (1777–1811) a brněnský biskup Matyáš František hrabě Chorinský z Ledské (1771–1786) nebyli sice přímými odpůrci josefínských reforem, ale dokázali udržet rozumné hranice mezi oprávněnými moci státní a moci církevní.¹²

Představitelem obrozeneckého hnutí na Moravě byl kněz František Sušil (1804–1868), jenž stál v čele cyrilometodějského hnutí, které mělo své kořeny v romantismu. Z něj vycházela jeho láska k přírodě, úcta k lidu i lidové kultuře, ale také obdiv k cyrilometodějskému období Velkomoravské říše. Znakem tohoto hnutí je láska k vlasti i k církvi. Obsahem tohoto programu je sedláctví a venkovanství posvěcené církvi. Do popředí jsou dány vlastnosti jako zbožnost, poctivost, pracovitost, skromnost a rozvážnost. V těchto vlastnostech viděl Sušil odkaz slovanských apoštolů a jejich dědictví. Pod vlivem Moravy ožívá tato tradice i v Čechách, kde se mísí s tradicí svatováclavskou.¹³

1.2. Revoluční rok 1848

Zlom nastává v roce 1848, kdy končí absolutismus kancléře Metternicha i vláda neschopného císaře Ferdinanda I. Dobrotivého (1835–1875).¹⁴ Na trůn nastupuje mladý František Josef I. (1848–1916). V revolučních letech 1848 a 1849 docházelo i ke změnám ve vztahu církve ke státu v pojetí josefínských reforem a také se otevřela záležitost reformy církve. Církev sama měla snahu získat více svobod a vymanit se z pout josefínského státu. Reformní snahy církve byly dvojího druhu. Demokratický vycházel od kněží, kteří většinou nezastávali významné církevní úřady, a přesahoval přípustné meze, naproti tomu hierarchický reprezentovali rakouští biskupové s konzervativními názory. Reformní snahy vyjadřují některé petice k zemským sněmům, které se týkaly

¹² ZLÁMAL, Bohumil. *Příručka českých církevních dějin*. s. 18.

¹³ ZUBER, Rudolf. *Osudy moravské církve v 18. století, II. díl*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2003. s. 152 – 153.

¹⁴ Jako český a uherský král Ferdinand V.

zřizování a obsazování far, farních polí, hospodaření s kostelním jměním a nadacemi, rozdělení církevního majetku, kněžských platů, procesí poutí, vedení matrik a zrušení desátků. Např. některé obce na Kokořínsku požadovaly úplnou svobodu v rámci katolické církve.¹⁵

Reformního hnutí se v Praze ujali katoličtí osvícenci, Bolzanovi stoupcí v čele s rektorem lužického semináře na Malé Straně Františkem Náhlovským (1807–1853), který svolal 18. května 1848 za souhlasu arcibiskupa Aloise Josefa Schrenka schůzi duchovenstva. Na této schůzi byly vzneseny požadavky za přítomnosti 35 kněží. Požadavky se týkaly výuky katolického náboženství, otázek liturgických, úprav modlitebních knih a zavedení národního jazyka do bohoslužeb. Zvláštní požadavky se týkaly otázek správy majetku církve, který, pokud jí náleží, by tak měla i spravovat. Byl vznesen požadavek na zvýšení počtu far a diecézí, dále požadavek na svobodné volby biskupů i farářů duchovenstvem. Požadovali také, aby nebyla církev vylučována z národních škol a aby byl zrušen celibát. Proti některým požadavkům F. Náhlovského měl výhrady zejména velmistr Rytířského řádku Křižovníků s červenou hvězdou Jakub Beer (1796–1866) a opat benediktinského kláštera v Broumově Jan Nepomuk Rotter. Program byl předložen arcibiskupovi A. J. Schrenkovi, který některé body schválil, některé s výhradou a některé odsoudil.¹⁶

Duchovenstvo vídeňské arcidiecéze poslalo 6. září 1848 říšskému sněmu žádost o odstranění státních zásahů v duchu josefínského osvícenství do církevního života. Petici požadující svobodu církve ve svobodném státě zaslali v říjnu roku 1848 ministerstvu kultu a osvěty kněží brněnské diecéze. Petici kněží českých diecézí redigoval Václav Šulc a mj. se v ní také uvádí, že katolická církev měla primát spíše jen formální, nikoliv však skutečný. Snažili se zbavit pout, kterými ji státní aparát svazoval a požadovali zajištění úplné samosprávné svobody.¹⁷

¹⁵ ZLÁMAL, Bohumil. *Příručka českých církevních dějin*. s. 32.

¹⁶ Tamtéž. s. 36.

¹⁷ Tamtéž. s. 40.

1.3. Konkordát a zákon č. 156/1850 ř. z.

V roce 1855 byly vydány dva zákony, které upravovaly vztah mezi státem a církví. Jednalo se o císařský patent Františka Josefa I. ze dne 5. listopadu 1855, který byl publikován pod č. 195 ve sbírce říšských zákonů, označované jako *Reichsgesetzblatt*. Tento zákon vycházel z mezinárodní smlouvy uzavřené mezi Apoštolským Stolicem a Rakouským císařstvím, kdy tento typ mezinárodní smlouvy je označován jako konkordát.¹⁸

Hlavním cílem uzavřeného konkordátu bylo ujednání o postavení katolické církve v rámci státního uspořádání. Článek I. upravoval postavení katolické církve: „*Svaté římsko-katolické náboženství bude zachováno v celém Rakouském císařství.*“ Článek II. pojednával o vzájemném kontaktu mezi biskupy, duchovenstvem a Apoštolským Stolicem ve věcech duchovních. Tento styk neměl nadále podléhat schválení státních úřadů, tzv. zeměpanskému povolení (*placetum regium*). Články V.–VII. se týkaly vztahu katolické církve k oblasti vzdělávání a školství, kdy vyučování náboženství katolické mládeže na školách veřejných i neveřejných spadalo do kompetence biskupa. Vyučujícího náboženství mohl jmenovat pouze biskup, stejně tak měl i pravomoc zasahovat do výběru náboženské literatury, která slouží k výuce náboženství. Všichni učitelé náboženství podléhali církevnímu doзору. Článek VIII. zakládal oprávnění státní moci jmenovat školní inspektory za účelem kontroly, tyto inspektory navrhoval biskup. V článku X.–XII. se upravovaly záležitosti církevního práva, soudů a ukládání trestů. Čistě světské právní záležitosti duchovních, zejména smlouvy zakládající vlastnická práva, závazkové smluvní vztahy a záležitosti týkající se dědictví, byly na základě článku XIII. svěřeny do kompetence světských soudů se souhlasem Apoštolského Stolce. Další články se týkaly zřizování nových diecézí a správy církevního majetku. Podle článku XXIX. byla „...*církev oprávněna nabyvat majetků zákonným způsobem a její vlastnictví bude nedotčeno.*“¹⁹

Uzavřením konkordátu mezi Apoštolským Stolicem a rakouským císařstvím byla katolická církev uvolněna z nedůstojné státní služby. Konkordát měl pro církev velký

¹⁸ Konkordát byl uzavřen ve Vídni 18. 8. 1855, smluvní strany zastupovali rakouský císař František Josef I. a papež Pius IX. V Rakouském císařství byl konkordát promulgován císařským patentem dne 5. 11. 1855.

¹⁹ Srov. císařský patent 195/1855 ř. z. ze dne 5. 11. 1855. [12.05. 2019] <<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/195-1855.htm>>.

význam, neboť církvi navrácen nejdůležitější práva, svobodnou správou jednotlivých diecézí a Rakousko získalo ráz katolického státu. Biskupům přiznával svobodný výkon jejich jurisdikce v diecézích, zvláště pak ve věcech manželských, a svěřil jim dozor nad vyučováním náboženství ve školách. Naproti tomu rakouský císař získal právo jmenovat biskupy. Ohledně majetku získala církev právo nabývat a spravovat majetek. Apoštolský Stolec mohl znovu bez zásahu státní moci udržovat styky s biskupy, byly odstraněny ingerence do bohoslužebného řádu a řeholí. Církev mohla opět svobodně spravovat diecéze, získala zpět dozor nad školstvím a manželskými záležitostmi. Toto vítězství však bylo jen částečné a dočasné. Konkordát byl v roce 1870 vypovězen a provedením tzv. *květnových zákonů* z období 1867-1874 byl katolická církev postavena pod přísný státní dozor.²⁰

1.3.1. Katolická moderna

Koncem 19. století vzniklo duchovní hnutí *katolická moderna*, které bylo internacionální povahy a k jehož vzniku napomohla industrializace společnosti. Nově vznikající společnost měla zcela odlišný pohled na svět, na dosavadní hodnoty a tradice, vymezovala se proti konzervatismu katolické církve, která se podle jejich přesvědčení odmítala přizpůsobit nové době a novým poměrům. Katolická církev byla občanskou společností vnímána jako středověký anachronismus. Reformátoři církve pocházeli především z řad intelektuálů. Byli jimi univerzitní profesori, filosofové i teologové. Církev se tak na přelomu 19. a 20. století dostává do krize, neboť uvnitř se formují dva názorové proudy: modernistický a antimodernistický. Modernistické hnutí zpochybňuje teologická dogmata i jejich interpretaci.²¹ Za hlavního představitele katolického modernismu je považován Alfred Loisy (1857–1940), filosof, teolog a publicista mezinárodního významu.²²

²⁰ Srov. císařské patenty z období 1867-1874 [12.05. 2019]. <<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/z3.htm>>.

²¹ MAREK, Pavel. *Český katolicismus 1890–1914: kapitoly z dějin českého katolického tábora na přelomu 19. a 20. století*. Olomouc: Gloria. 2003. s. 284.

²² PETRÁČEK, Tomáš. *Církev, tradice, reforma: odkaz Druhého vatikánského koncilu*. Praha: Vyšehrad, 2016. s. 92 – 105.

Modernismus byl definován a zároveň odsouzen v encyklice papeže Pia X. *Pascendi dominici gregis* z 08.09. 1907 jako přechod od protestantismu k ateismu.²³ Apoštolský Stolec modernismus striktně odmítal a chtěl zachovávat uznávané tradice. Snažil se o udržení semknutosti církve shora skrze disciplínu a diktát teologie s jediným možným výkladem.²⁴

1.3.2. Sekularizace

V moderní společnosti pod vlivem industrializace docházelo ke změně, která s sebou nesla i vymezení zejména vůči katolické církvi. Složité procesy, které probíhaly mezi katolickou církví a státem, označujeme jako *sekularizaci*. Pod tímto pojmem se skrývá mnoho procesů, zejména odejmutí vlastnického práva k církevnímu majetku, státní zásahy do církevního života, nahrazování náboženských idejí ateismem a různými filozofickými směry. Náboženství se pozvolna stává soukromou záležitostí, do které stát není oprávněn zasahovat. Dochází k bourání ustáleného postavení církve, ukončení spojení státu s jedním konkrétním náboženským vyznáním, což byl důsledek emancipace náboženských menšin a zaručení náboženských svobod. Tato skutečnost znamenala i změnu v zákonodárství, která se týkala vedení matrik, svateb a pohřbů, jež v minulosti byly doménou katolické církve. Tyto tendence se projevovaly postupně, kdy již v programu Národních listů z roku 1860 nalezneme požadavek národního vyrovnání.²⁵

²³ MAREK, Pavel. *Český katolicismus 1890–1914*. s. 282.

²⁴ ARNOLD, Claus. *Malé dějiny katolického modernismu*. Praha: Vyšehrad, 2014. s. 101 – 102.

²⁵ BALÍK, Stanislav – FASORA, Lukáš a kol. *Český antiklerikalismus. Zdroje, témata a podoba českého antiklerikalismu v letech 1848–1938*. Praha: Argo. 2015. s. 144.

1.4. První světová válka a období první republiky

Vypuknutí války v roce 1914 vedlo k utlumení antiklerikální činnosti, zejména v řadách učitelstva. V tomto období učitelé jako státní zaměstnanci byli nuceni vyjadřovat podporu válečnému úsilí a loajalitu s monarchií. Válečná cenzura omezovala svobodné debaty o budoucnosti náboženství. Počinání učitelstva během první světové války zhodnotil básník Josef Svatopluk Machar takto: *Česká inteligence ukazuje tolik rezu a kazu národního charakteru, že je z toho až úzko. Zbabělost, podlost, patolízalství, nečinnost, otroctví – to byla prý zkouška a naše inteligence hanebně propadla.*²⁶

K protikatolickým postojům a odcizení katolické církve a českého národa přispěla také podpora rakouského státu a režimu ze strany církve. Jistá forma státního donucení a až křečovitě bránění mocenského postavení katolické církve vedly nejen k formování nové antiklerikálně naladěné opozice, ale také ústupky ze strany církve a naprostou oddaností rakouské vládě v českých zemích. Tento servilní přístup k vládnoucí dynastii Habsburků se následně projevil v protikatolické koncepci nově se formujícího samostatného státu.²⁷

1.4.1. První Československá republika

Konec první světové války je spojen s rozpadem monarchie. Dne 28. října 1918 je vyhlášen samostatný československý stát, čímž se dostává katolická církev do nejistoty, protože do té doby byla její hlavní oporou habsburská dynastie na císařském trůnu. Ačkoliv musela být jejímu státnímu aparátu podřízena, dodával jí na druhou stranu pocit prvořadosti, důležitosti i bezpečí. Nově tedy už nebyl císař, který by jmenoval biskupy a určoval běh církevního života.²⁸

²⁶ MACHAR, Josef, Svatopluk. Budou lidé lepšími? *Rovnost* 10.04. 1918. s. 1.

²⁷ PETRÁČEK, Tomáš. Národ a církev: role kněží a církve v národním obrození. In MACH, Jiří (ed.). *Vlastenectví, církev a společnost v proměnách 19. a 20. století*. Dobruška: Město Dobruška, 2009. s. 51 – 53.

²⁸ PEHR, Michal, ŠEBEK, Jaroslav. *Československo a Svatý stolec: od nepřátelství ke spolupráci (1918 – 1928). I. úvodní studie*. Praha: Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky, 2012. s. 64 – 65.

Katolická církev tak vstupovala do nového československého státu s nejistou prognózou. Svým sepětím s habsburskou monarchií se v očích většiny národa zkompromitovala. Výsledkem válečné politiky katolických stran byla odezva národa, která se po 28. 10. 1918 mobilizuje k útokům proti katolicismu. Válečné hrůzy, statisíce padlých a zmrzačených lidí, hlad, nemoci, bída, nedostatek potravin a další utrpení přispěly k silné morální krizi a k oslabení náboženské víry lidí, což mělo vliv na postavení církvi po pádu habsburské monarchie. K protikatolickým náladám přispěl i protihabsbursky a protikatolicky orientovaný zahraniční odboj.²⁹

V českých zemích bylo vyšší duchovenstvo převážně německého původu, rakouské katolictví bylo úzce spjato s habsburským dynastickým centralismem a snahou o germanizaci českých zemí. Z tohoto důvodu vznikaly uvnitř rakouského katolicismu odstředivé národnostní tendence, zvláště pak u obyvatelstva slovanského původu. V českých zemích se veškeré politické strany prezentují jako odpůrci Říma, což nachází mohutnou odezvu ve všech vrstvách společnosti. Tyto antiklerikální nálady nejvíce reprezentuje stržení mariánského sloupu na Staroměstském náměstí v Praze 3. listopadu 1918. Ten byl mylně považován za alegorii vítězství katolíků v bitvě na Bílé Hoře. Sám prezident Tomáš Garrigue Masaryk ve zprávě vládě ze dne 23. prosince 1918 prohlásil, že „*socha byla politickou potupou pro nás.*“³⁰ Zásah malého počtu vojáků zabránil rozvášněnému davu, aby pokračoval ve svém díle zkázy a vrhl do Vltavy sochy z Karlova mostu. Měli spadeno zvláště na sochu sv. Jana Nepomuckého. V květnu 1919, kdy státní úřady přestaly respektovat 16. květen jako svátek, se rozbořený dav znovu pokusil svrhnout sochu světce označovaného jako *patron Temna*³¹ do Vltavy. Uvádí se, že byly zničeny četné sochy světců a stovky kostelů, kaplí a jiných sakrálních objektů.³² Katoličtí kněží se stávali terčem posměchu, katolická církev byla veřejně hanobena ve školách, novinách i časopisech. Ozývaly se hlasy požadující radikální odluku státu od církví, zejména té katolické. Objevilo se odpadlictví katolických duchovních, kteří se začali hlásit k tradici husitství. Navzdory všem těmto událostem

²⁹ FIALA, Petr – FORAL, Jiří a kol. *Český politický katolicismus 1848–2005*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 2008. s. 130.

³⁰ KLÍMEK, Antonín. *Velké dějiny zemí Koruny České XIII*. 1. vydání. Praha – Litomyšl: Nakladatelství Ladislav Horáček – Paseka. 2000. s. 150.

³¹ KLÍMEK, Antonín. *Velké dějiny zemí Koruny České XIII*. s. 151.

³² Tamtéž.

vznikla *Jednota katolického duchovenstva*, která sjednotila katolické duchovní s laickou veřejností a dala tak katolické církvi v mladém státě nový impuls a směr.³³

V rámci antiklerikálních nálad bylo požadováno vyloučení politického katolicismu z politického života. Celkový stav klerikálního tábora vyjádřil Jindřich Doležal takto: „*Po válce byl katolický tábor rozbit, válečnou politikou katolických stran dezorientován, znechucen a oslaben, útočností a štvanicemi zakřiknut a neschopen žádné obranné akce.*“³⁴ Z pohledu náboženské otázky vzniklo Československo jako programově protikatolický stát, neboť pro prezidenta T. G. Masaryka byl antiklerikalismus zásadním postojem. To ostatně vyjadřuje jeho výrok „*Řím musí být souzen a odsouzen.*“³⁵ Byla požadována odluka státu od církve způsobem, kdy se měly církve postarat z vlastních prostředků samy od sebe. Odluka měla proběhnout její inkorporací do ústavy. Ve vládním návrhu byl § 121, který neurčitě stanovil: „*Mezi státem a církvemi budiž zaveden stav odluky.*“ Prezident T. G. Masaryk požadoval, aby byla odluka provedena podle tzv. *amerického modelu*, tzn. bez kulturního boje a za pomoci církve a její hierarchie. Domníval se, že dobrého spojení církví a státu je možné dosáhnout jen odlukou. Ta podle něj měla být v zájmu nejen státu, ale i náboženství a mravnosti.³⁶ Proti odluce se postavili především lidovci a na Slovensku ľudáci. Proti se postavil také Antonín Švehla (1873–1933), představitel agrárníků a ministr vnitra, vedený především kategorickým odporem Slováků. Hrozilo zablokování činnosti parlamentu, protože zástupci slovenské části hrozili odchodem do opozice. Podle novináře Františka Peroutky by se některá z menšin musela ujmout diktatury, aby byla vůbec ustanovena nějaká vláda. Opuštěním tématu odluky tak vrátilo jednotlivé frakce k jednání o státoporných záležitostech.³⁷ Při projednávání návrhu ústavy navrhl lidovecký poslanec alternativní znění § 121, kdy se poměry mezi státem a církvemi měly upravit na základě církevní samosprávy, avšak se zřetelem k zájmům státu a na základě zvláštních zákonů. Protože se však zastáncům odluky toto znění zdálo příliš ve prospěch církví, raději od svého záměru upustili a souhlasili s úplným vypuštěním úpravy odluky státu a církví z ústavy.

³³ MULAMUHIČ, Rijad. *Pražský Kláštor Rádu križovníkov s červenou hviezdou*. s. 43.

³⁴ ZAPLETAL, Ladislav. *Český politický katolicismus v letech 1925–1929*. Brno: Vysoká škola Karla Engliš. 2011. s. 8.

³⁵ BALÍK, Stanislav – FASORA, Lukáš a kol. *Český antiklerikalismus*. s. 110.

³⁶ KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny země Koruny České XIII*. s. 153.

³⁷ Tamtéž. s. 154.

První Československá republika se vyznačovala množstvím občanských svobod a atmosféra zejména v Čechách vykazovala vysoký stupeň tolerance. Tato hladina tolerance i značná míra náboženské indiferentnosti zapříčinily, že náboženská otázka obecně nebyla v období první republiky konfliktním tématem. Církevní a náboženská témata zůstávala stranou celospolečenských zájmů a střetů a mohla si tak zachovat vysokou míru autonomie. Jak je uvedeno výše, výjimkou byla při jejím vzniku vlna protikatolického hnutí. Tato vlna však brzy odezněla. Jediným problémem církví byla snaha udržet, příp. rozšířit oblast svého působení, eventuálně jejich modernizace. Silný konzervatismus katolické církve, její akcent na hierarchické uspořádání a řízení však byl k jakýmkoliv změnám silně zdrženlivý. Ačkoliv zde byly podmínky pro rozvoj všech církví, dominantní postavení si uchovala církev římskokatolická. Mezi další křesťanské církve na našem území patřily především církev řeckokatolická, českobratrská, starokatolická a pravoslavná.

1.4.2. Navázání diplomatických styků s Apoštolským Stolicem

Navzdory všem protikatolickým náladám v novém státě navázal s ním Apoštolský Stolec diplomatické styky. Oficiálně byly diplomatické styky navázány 24. září 1919, kdy do Prahy přijel vídeňský nuncius Valfré di Bonzo za doprovodu Clementa Micary, který zůstal v Československu jako vatikánský zástupce.³⁸ Vyslání československého zástupce se však zpozdilo. Podle oficiálního vyjádření z rodinných důvodů nového vyslance, kterým se stal Kamil Krofta. Vyvrcholením stabilizace vzájemných vztahů bylo uspořádání celostátního katolického sjezdu v roce 1935 v Praze, kdy se v jeho rámci konala mše sv. na Strahovském stadionu, které se zúčastnila celá vláda a papež Pius XI. Pro tento sjezd jmenoval svého legáta, Jeana kardinála Verdiera, pařížského arcibiskupa.³⁹

Dalším zásadním tématem byl odchod dosavadního pražského arcibiskupa Pavla Huyna z Prahy. Valfré di Bonzo informoval Apoštolský Stolec, jakým způsobem přispěla Rakousko-uherská monarchie k diskreditaci katolické církve v Čechách, která byla mnohými s bývalou monarchií spojována v souvislosti s osobou pražského arcibiskupa.

³⁸ HELAN, Pavel. Vztah Československa a Vatikánu z pohledu Kongregace pro mimořádné církevní záležitosti v letech 1919–1928. *Studia Historica Brunensia* 2014, roč. 61, č. 2. s. 210.

³⁹ MULAMUHIČ, Rijad. *Pražský Kláštor Rádu križovníkov s červenou hviezdou*. s. 45.

Při jeho pobytu v Praze koncem února 1919 dospěl k závěru, že dokonce i osoby nakloněné dosavadnímu arcibiskupovi považují jeho návrat do Československa za nemožný. Navíc ze strany státu bylo dáno jasně najevo, že by mu ani návrat do Československa povolen nebyl a že Československá republika nebude nadále tolerovat maďarské a německé biskupy, ale požaduje jejich rychlé nahrazení biskupy české a slovenské národnosti.⁴⁰ Arcibiskup P. Huyn při vzniku Československa pobýval v Chebu. Na pokyn vídeňského nuncia se již do Prahy nevrátil a po své rezignaci 6. září 1919 opustil území Československa natrvalo. Novým pražským arcibiskupem a primasem českým se stal František Xaver Kordač (1919–1934).⁴¹

Národní vítězství zapříčinilo i vznik *Jednoty katolického duchovenstva československého*, která se stala mluvčím československých katolíků.⁴² Na ustavující valné hromadě dne 7. 11. 1918 přivítal děkan František Kroiher (1871–1948) vznik československého státu. Za jednotu se postavila většina duchovenstva v Čechách i na Moravě a byla akceptována římskou kurií.⁴³ V rámci *Jednoty* se však zformovalo menšinové radikální křídlo, reprezentované tajně ženatým knězem Bohumilem Zahradníkem-Brodským (1862–1939), které mj. požadovalo volbu biskupů duchovenstvem a věřícími, užívání národního mateřského jazyka v liturgii a nepovinné přijetí celibátu.⁴⁴ Mezi českými intelektuály podporujícími toto křídlo převládal názor, že dobrovolnost celibátu bude ku prospěchu církve i národa. František Peroutka napsal, že „ženatý kněz bude knězem českým, smířlivým, pokroku přístupným. Proto musí hnusný celibát pryč z českého života.“⁴⁵ Dokonce tato část vyslala své zástupce na jednání s Apoštolským Stolcem. Jeho reakce na vznesené požadavky však byla rázná. Papež Benedikt XV. jmenoval bez předchozí konzultace s českým klérem i představiteli státu novým arcibiskupem již výše zmíněného F. X. Kordače. Neúspěch delegace a pokračující

⁴⁰ HELAN, Pavel. Vztah Československa a Vatikánu z pohledu Kongregace pro mimořádné církevní záležitosti. s. 211.

⁴¹ Tamtéž.

⁴² FRÝDL, David. *Reformní náboženské hnutí v počátcích Československé republiky: snaha o reformu katolicismu v Čechách a Na Moravě*. Brno: L. Marek, 2001. s. 33.

⁴³ RYNEŠ, Václav. *Český národ a katolicismus*. s. 39.

⁴⁴ FRÝDL, David. *Reformní náboženské hnutí v počátcích Československé republiky*. s. 77 - 79.

⁴⁵ PEROUTKA, František. *Budování státu: československá politika v letech popřevratových. Díl 3, Rok 1920*. Praha: František Borový. 1936. s. 1385.

radikalizace části *Jednoty* vyústila v opuštění katolické církve a založení Církve československé na sjezdu v Národním domě na Smíchově dne 8. ledna 1920.⁴⁶ Proti nové církvi, považované za málo duchovní a účelově vytvořený projekt vzpurných kněží, vystoupili přední intelektuálové nového Československa v čele s Josefem Pekařem, Emanuelem Ráblem a Ernestem Denisem. Představitelé Církve československé se snažili získat do svých řad získat prezidenta T. G. Masaryka. Ten se však k nové církvi stavěl spíše kriticky a odmítl ji veřejně podpořit.⁴⁷

1.4.3. Boj o školství a odluka škol od církve

Již v roce 1896 *Strana pokrokových socialistů* tvrdě kritizovala privilegované postavení katolické církve ve školách. Náboženství a náboženské vyznání pokládala za osobní věc jednotlivce, která se týká jeho přesvědčení a vztahu k Bohu, a nemá být dětem ve škole diktováno. Nadržování některé z církví považovali za porušení svobody svědomí. Z tohoto důvodu požadovali odstranění a vyloučení katolické církve ze škol. Rovněž považovali za nespravedlivé, aby z daní placených všemi obyvateli byla financována církev. Chtěli dosáhnout toho, aby vlády nemohly zneužívat náboženství ke svým politickým ambicím a cílům.⁴⁸ Podobně se vyjádřila i *Česká strana radikálně pokroková* o rok později a žádala vyloučení náboženství ze škol, jeho výuka by se podle jejich názoru měla realizovat pouze soukromě. Odstranění klerikalismu ze škol požadovala také *Česká strana státoprávní* v roce 1899. Náboženství považovali za striktně soukromou věc jednotlivce. Ve volbách roku 1907 *Česká strana státoprávní* a *Strana radikálně pokroková* v rámci boje s klerikalismem vyhlásily *válku o svobodnou školu*, o reformu práva manželského a oddělení církve od státu.⁴⁹

Školství bylo považováno za důležitou frontu boje s klerikalismem, protože právě ve školství docházelo k výrazným střetům mezi náboženskou naukou a ostatními vědními obory, mezi duchovními a učiteli jako stoupenci různých společenských vrstev. Nastávala otázka, zda si může katolická církev v oblasti školství podržet svou pozici za situace, kdy se během 19. století posupně společnost změnila z agrární na agrárně-průmyslovou. A zda je také schopna čelit výzvám moderní vědy a nově se utvářející společnosti

⁴⁶ KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny zemí Koruny České XIII.* s. 157.

⁴⁷ KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny zemí Koruny České XIII.* s. 157.

⁴⁸ BALÍK, Stanislav – FASORA, Lukáš a kol. *Český antiklerikalismus.* s. 90.

⁴⁹ Tamtéž. s. 91.

a na tyto změny pružně reagovat. Od dob Marie Terezie byl vliv katolické církve ve školství neustále omezován ve prospěch státního zřízení. Vstup liberálních sil do školství v 60. letech 19. století přinesl s sebou obavu katolické církve z úplného vytlačení náboženství i církve ze škol.⁵⁰

V 90. letech 19. století dochází k demokratizaci v rámci celé habsburské monarchie a také pochopitelně i v české společnosti. Toto dění se tedy přirozeně nevyhýbá ani oblasti školství a vzdělávání. Snaha o vytěsnění moci církve ze všech společenských sfér byla velmi silná, zvláště pak v některých převážně dělnických částech Prahy, Kladna i Brna. Symbolickou projekci *pokrokového učitele a zpátečnického faráře* začala sdílet velká část široké veřejnosti. Tuto tendenci propagovalo především učitelstvo z měst a mladší generace. Příčiny sporů mezi mladou generací učitelů a duchovními byly hluboké. Jendou z příčin vzniku tohoto rozkolu byla konzervativnost kněží a ignorace informací, které přinášela moderní věda. Mezi nejčastější konfliktní témata patřilo Darwinovo učení a jeho vztah k dogmatu o stvoření člověka, život a dílo mistra Jana Husa, interpretace husitství a české reformace a protireformace v období 14.–17. století, ale také již socialistický světonázor a jeho interpretace. Častou třetí plochou mezi těmito znesvářenými tábory byla také otázka pozdravu, kdy žáci navyklí katolickému pozdravu *pochválen buď Ježíš Kristus* byli nabádáni od učitelů, aby zdravili jen *dobry den*.⁵¹ Politické plody liberalismu učitelského stavu komentuje např. porada votického vikariátu v roce 1919 takto: „*Dnešní duch se jeví čím dál tím více jako duch rozmařilosti, požitkářství, samolásky, nepoddajnosti, odboje. Příčinou toho jsou dnešní poměry v učitelstvu obecných a středních škol, kde tak všichni čile pracují proti katechetovi.*“⁵²

V době první republiky nastaly pro katolickou církev nové podmínky. Odpor veřejnosti proti rozvrácené Rakousko-uherské monarchii se promítl i do vztahu k církvi, jež měl své kořeny již v době husitské a pobělohorské. V roce 1918 přebrala nově vzniklá republika a její školství zásady platné v bývalém státním uspořádání. První opatření ministra školství Gustava Habrmana (1864–1932) byla zaměřena právě na oddělení škol od církve. Byla zrušena povinná účast žáků i učitelů na náboženských obřadech a byl také zrušen povinný celibát pro učitelky. Tyto zásady byly uzákoněny již v roce 1919. Malý

⁵⁰ BALÍK, Stanislav – FASORA, Lukáš a kol. *Český antiklerikalismus*. s. 114.

⁵¹ BALÍK, Stanislav – FASORA, Lukáš a kol. *Český antiklerikalismus*. s. 130–132.

⁵² Tamtéž. s. 136.

školský zákon č. 226/1922 Sb., ze dne 13. července 1922, jímž se měnily a doplňovaly zákony o školách obecných a občanských, ukončil spor o ráz předmětu náboženství ve školách. Náboženství ve školách zůstalo sice povinným předmětem, ale rodiče měli možnost své děti z výuky odhlásit. Důsledky tohoto opatření komentoval profesor pedagogiky, didaktiky a katechetiky Václav Kubíček (1866–1951) takto: „*Nynější škola má sice výuku náboženství v rozvrhu učiva, ale pouze jako předmět závislý od libovůle rodičů a dospělejších žáků, tedy předmět pro život postradatelný.*“⁵³ V nových učebních osnovách pro školy obecné ze dne 6. 5. 1930 se upouští od dřívějšího výchovného cíle školy, kterým byla mravnost a náboženství. Novým základním cílem se stávají ideály humanity a nacionality.⁵⁴

1.5. Pozemková reforma

Představy o změnách v oblasti vlastnictví půdy se objevily již v předválečném období. Této otázce se věnovali politici sociální demokracie, např. Rudolf Bechyně (1881–1948) nebo František Modráček (1871–1960), i politici agrární strany, zejm. Antonín Švehla (1873–1933), František Udržal (1866–1938), Karel Viškovský (1868–1932), Eduard Reich (1871–1960) a Josef Voženílek (1898–1983). Avšak až poválečná situace a vznik samostatného Československa umožnil cestu k realizaci těchto záměrů. Československo se tak po skončení první světové války zařadilo mezi 22 zemí, kde nějakou zákonnou formou proběhla pozemková reforma. Kromě několika málo evropských států zasáhl poválečný proces reformy půdního vlastnictví 90 % zemědělské půdy Evropy. V Československu se dotkl 25 % celkové výměry rozlohy státu a stal se tak druhým největším zábozem půdy v rámci Evropy.⁵⁵ Následkem zamýšlené pozemkové reformy jako odčinění Bílé hory mělo být zrušení šlechtických latifundií a fideikomise. Latifundie představovaly v dobovém pojetí označení pro rozsáhlý zemědělský majetek, který připadal shodnému vlastníku. Často byly takto označovány velkostatky s výměrou

⁵³ MAČALA, Pavol – MAREK, Pavel, HANUŠ, Jiří. *Círky 19. a 20. století ve slovenské a české historiografii*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010. s. 266.

⁵⁴ Tamtéž. s. 267.

⁵⁵ SLEZÁK, Lubomír: Pozemková reforma v Československu 1919–1935. In FROLEC, Ivo (ed.). *Československá pozemková reforma 1919–1935 a její mezinárodní souvislosti*. Uherské Hradiště: Slováké muzeum, 1994. s. 3.

nad 100 hektarů, avšak nejednalo se o právně kodifikované pravidlo.⁵⁶ Označení fideikomis představuje nezcizitelný majetkový soubor, jehož vlastnictví náleželo všem osobám z okruhu tzv. čekatelů, ale držitelem byla vždy konkrétní osoba v konkrétním čase, nejčastěji nejstarší žijící potomek. Fideikomis měl zabránit zchudnutí a zániku rodu. Proto z povahy věci bylo vyloučeno jeho rozměňování dělením, bylo vyloučeno i zcizení, ale také zatížení dluhy.⁵⁷ V dnešním občanském právu má obnovenou alternativu ve formě svěřenských fondů.

Zahrnutím záboru dalších velkostatků, vč. církevních, měl být vytvořen dostatečný pozemkový základ pro následnou parcelaci a přiděly, které by na venkově uspokojily hlad po půdě. Spolu s tímto cílem byl také uváděn požadavek československé národní kolonizace území. Již v textu Washingtonské deklarace se uvádí, že „*velkostatky budou vyvlastněny pro domácí kolonisaci.*“⁵⁸ Deklarovaný hlad po půdě je pochopitelný. Vlastnická struktura zemědělské půdy byla u nás velmi nerovnoměrně rozložená. 151 velkostatkářů vlastníků statky o rozloze větší než 2 000 hektarů vlastnilo více než 28 % veškeré půdy. Naproti tomu na více než 450 000 vlastníků statků s výměrou půdy v rozmezí 0,50–20 hektarů připadalo 37,7 % z výměry veškeré půdy. Pokud se budeme dívat na Římskokatolickou církev jako jeden hospodářský subjekt, s celkovou výměrou veškeré půdy přesahující 500 000 hektarů byla největším vlastníkem půdy.⁵⁹

1.5.1. Koncepce a realizace první pozemkové reformy

Již v roce 1918 se započalo s prováděním pozemkové reformy. V českých a československých právních dějinách je označována jako první s ohledem na skutečnost, že v roce 1947 byl následně přijat zákon o její revizi a v roce 1949 o nové, tzv. druhé pozemkové reformě. Celkem bylo přijato 117 právních předpisů upravujících záležitosti pozemkové reformy. Za stěžejní je však třeba považovat následující:

⁵⁶ HORÁČEK, Cyril. Latifundie. In: *Ottův slovník naučný, XV. díl*. Praha: J. Otto, 1900. s. 693.

⁵⁷ KINCL, Jaromír – URFUS, Valentin – SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 306.

⁵⁸ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha: VICTORIA Publishing, 1994. s. 1313.

⁵⁹ PRŮCHA, Václav. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1992*. 1. sv. Brno: Doplněk, 2004. s. 121–127.

- zák. č. 215/1919 Sb., o zabrání velkého majetku pozemkového, tzv. *zákon záborový*,
- zák. č. 81/1920 Sb., ustanovení o přidělu zabrané půdy a úpravě právních poměrů ku přidělené půdě, tzv. *zákon přidělový*,
- zák. č. 329/1920 Sb., o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový, tzv. *zákon náhradový*.

Tyto zákony tvoří základní linii pozemkové reformy, která je v linii záboru pozemkového majetku, jeho přidělení přidělcům a vyměřením a vyplacením náhrady za zabraný majetek. V době přijetí posledního z výše uvedených se objevilo mnoho názorů volajících po tom, aby zabraný majetek nebyl kryt náhradou. Tyto argumenty se především opíraly o malé právní povědomí daných společenských skupin a byly prosazovány s již zmíněným heslem pozemkové reformy o odčiňování pobělohorských křivd na českém národě. Přes tyto požadavky však přípravný výbor dospěl k závěru, že je třeba přistoupit k poskytnutí náhrady za většinu zabraného majetku.⁶⁰ Byla stanovena průměrná cena půdy z let 1913–1915 při prodeji statků s výměrou větší než 100 hektarů tzv. *z volné ruky*.

Zákonodárci si byli také vědomi možných ekonomických dopadů záborů. Za účelem posouzení ekonomických dopadů pro národní hospodářství nově vzniklého státu byla zřízena expertní komise, jejíž výsledky prezentoval na 46. schůzi Národního shromáždění československého její předseda, Vladislav Brdlík (1879–1964). Komise dospěla k závěru, že vyloučení jakékoliv kategorie z národního zemědělství by mělo velmi negativní vliv. Na této schůzi poslancům sdělil, že *„jestliže malý a střední statek vyniká nad velkostatek v chovu dobytka, předčí opětně velkostatek tyto v pěstění obilí, cukrovky atd. ... Páni experti shodli se v tom, že pro moderní hospodářství nelze stanoviti určitou výměru, poněvadž rozhoduje řada okolností jako bonita půdy, způsob kultury a použití různých výrobních prostředků. Statek o 100 hektarech, praví, by naprosto nevyhovoval různým způsobům moderního hospodářství.“*⁶¹

Cílem pozemkové reformy bylo podle zástupců agrární strany především stabilizovat situaci na venkově v době radikalizace společnosti. Dále bylo snahou posílit statky s nejproduktivnější formou hospodaření a zároveň nasytit hlad po půdě. S pomocí přidělu

⁶⁰ Srov. 140. schůze Národního shromáždění československého ze dne 8. 4. 1920, stenoprotokoly [25.05. 2019]. <<http://psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/140schuz/index.htm>>.

⁶¹ 46. schůze Národního shromáždění československého ze dne 16. 4. 1919, stenoprotokoly [25.05. 2019]. <<http://psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/046schuz/index.htm>>.

půdy bylo možné zvýšit do té doby neuspokojivé životní standardy rolnictva, zmodernizovat výrobu a vytvořit obrozenou síť statkářů. Naopak odpůrci pozemkové reformy, zejména ze šlechtických a církevních kruhů, argumentovali tím, že zmenšením velkostatků přijdeme o výhody úspor v oblasti administrativních nákladů a v budoucnosti přijdou problémy, způsobené narušením lesních celků.

K největším kritikům pozemkové reformy patřil Josef Pekař (1870–1937). Obával se, že pozemková reforma způsobí nejen rozsáhlé škody na historických a kulturních památkách, ale nepříznivě se projeví i na rázu české krajiny. Měl také obavy, které se následně během krize ve 20. letech naplnily, že rozdělením velkých pozemkových majetků způsobíme pokles produktivity a výkonu zemědělské výroby.⁶² V roce 1928 nastala v Československu hluboká agrární krize, kterou vzápětí následovala krize bankovní a hospodářská, v jejichž důsledku došlo k prudkému poklesu cen zemědělských produktů při stagnaci hladiny oborové produktivity. Zatímco většina velkostatkářů dokázala nahradit pěstování technických plodin jinou výrobou, menší statkáři se s krizí vyrovnávali obtížněji a často se potýkali s rostoucím zadlužováním. Také státní hospodářská opatření, např. zavedení obilního monopolu, spíše pomohla velkostatkům, které prokázaly rezistenci v období hospodářské krize.

Většina majetkových přesunů v rámci první pozemkové reformy probíhala v Čechách mezi lety 1922 a 1926, na Slovensku ještě o několik let později. Tempo reformy však postupně sláblo, vytrácel se její radikalismus, a to především aktivní činností *Svazu československých velkostatkářů*. V jejím průběhu byl dominantním prvkem vyvlastňovací prvek spojený s prvkem náhrady. Výše stanovené náhrady byla sice předmětem kritiky, dohadů a politických sporů, ale na rozdíl od poválečné revize pozemkové reformy a její nové podoby ji můžeme považovat za demokratickou a nekonfiskační. V roce 1933 Státní pozemkový úřad, jako orgán veřejné správy provádějící pozemkovou reformu, rozhodl o jejím předčasném ukončení a v roce 1935 byl tento úřad vládním nařízením č. 22/1935 Sb. zrušen.

⁶² PEKAŘ, Josef. *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*. Praha: Vesmír, 1923. s. 65.

1.5.2. Dopady první pozemkové reformy na katolickou církev

Jak jsem již uvedl výše, zasáhla pozemková reforma katolickou církev jako největšího vlastníka půdy. Nejvýznamnější šlechtické rody sice vlastnily více než 617 000 hektarů půdy, avšak toto vlastnictví bylo rozděleno mezi pět rodů. Největším pozemkovým vlastníkem ze šlechty nebyli překvapivě Habsburkové, kteří vlastnili 77 000 hektarů půdy, ale Schwarzenbergové, vlastníci 248 000 hektarů. Po nich následovali Lichtensteinové se 173 000 hektary.⁶³ Církevní majetek podrobený záboru představoval v Čechách rozlohu 103 000 hektarů a na Moravě 131 000 hektarů.⁶⁴ Citelný zásah do struktury i rozsahu církevního majetku představoval zákon č. 318/1919 Sb., o zajištění půdy drobným pachtýřům, kdy na základě tohoto zákona se přidělovala půda, na které drobní pachtýři hospodařili od 1. října 1901. Církevní majetky se nacházely také na seznamu objektů, které byly určeny k převzetí v prvním pracovním období Státního pozemkového úřadu v Čechách. Na Moravě a ve Slezsku to bylo až v roce 1921.⁶⁵

Pozemková reforma vyvolala značný nesouhlas mezi církevními představiteli, kteří zejména zdůrazňovali neměnnost, trvalost, posvátnost a nedotknutelnost církevního vlastnictví. Navíc prosazovali, aby byla církev také odškodněna za křivdy, které v minulosti utrpěla, především za zrušení jezuitského řádu a velkého množství dalších řádů a kongregací a jejich majetku koncem 18. století. Protesty se ozývaly také ze zahraničí, z Francie, Velké Británie, Rakouska, ale také ze strany Apoštolského Stolce. Její spuštění zastavit nedokázaly, představitelé nového státu si však dobře uvědomovali, že církevní velkostatky hospodaří poměrně pokrokově. Do církevního jmění spadalo také velké množství lesních pozemků v rámci lesních celků, kdy jejich většina byla následně postupně propouštěna ze záboru. Katolické církvi byl nakonec také umožněn prodej zemědělské půdy oprávněným osobám tzv. *z volné ruky*, avšak každý takový prodej

⁶³ PRŮCHA, Václav. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1992*. 1. sv. Brno: Doplněk, 2004. s. 83.

⁶⁴ KALNÝ, Mojmír. *Církevní majetek a restituice*. Praha: Občanský institut, 1995. s. 16.

⁶⁵ NOVOTNÝ, Gabriel. Církevní pozemkové vlastnictví v českých zemích a jeho osud v rámci provádění meziválečné pozemkové reformy. In FROLEC, Ivo (ed.). *Československá pozemková reforma 1919–1935 a její mezinárodní souvislosti*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 1994.

podléhal předchozímu souhlasu zemského úřadu a ministerstva školství a národní osvěty a byl pečlivě zkoumán s ohledem na charitativní činnost a poslání církve.⁶⁶

1.6. Meziválečné období

Ačkoliv bylo Československo budováno jako unitární stát, v meziválečném období se nepodařilo stát vnitřně sjednotit. Tato rozdílnost byla způsobena ekonomickou, sociální i historickou odlišností rozdílných územních celků. České země byly dědici bývalého Předlitavska, zatímco Slovensko a Podkarpatská Rus spíše navazovaly na tradice Uherska. Tato rozdílnost se pak promítala také do odlišností v postavení církvi i do nejisté role víry a náboženství v životě společnosti.⁶⁷

1.6.1. Katolická akce a *Modus vivendi*

Katolická akce měla posílit pozice katolické církve v Československu. Měla zasáhnout všemi prostředky do společenského života a být vrcholem všech katolických nepolitických organizací. Katolická akce byla započata rozhodnutím biskupské konference 25. října 1927 a byla organizována podle územního i diecézního rozdělení. Tato akce díky své přehnané organizovanosti, která byla spíše ke škodě než prospěchu, nepřinesla očekávané výsledky a byla ve 30. letech 20. století reorganizována.⁶⁸

Situaci katolické církve v Československu napomohla vyřešit smlouva mezi Československem a Apoštolským Stolicem, kterou za Československo podepsal tehdejší ministr zahraničí Edvard Beneš (1935–1948) a za Apoštolský Stolec státní sekretář Pietro Gasparri (1852–1934). Vstoupila v platnost 29. ledna 1928. Vzhledem k tomu, že nedošlo mezi smluvními stranami k úpravě všech zájmových oblastí, není označována standartním názvem jako *konkordát*, ale jako tzv. *modus vivendi*. Přesto tato mezinárodní smlouva znamenala další upevnění pozic katolické církve v Československu. Bylo jí právně zajištěno její uznání jako součásti velké mezinárodní organizace uvnitř

⁶⁶ NOVOTNÝ, Gabriel. Církevní pozemkové vlastnictví v českých zemích a jeho osud v rámci provádění meziválečné pozemkové reformy.

⁶⁷ MAČALA, Pavol – MAREK, Pavel, HANUŠ, Jiří. *Církev 19. a 20. století ve slovenské a české historiografii*. s. 146.

⁶⁸ FIALA, Petr – FORAL, Jiří a kol. *Český politický katolicismus 1848–2005*. s. 146.

československého státu. Vyřešila se i otázka církevního majetku, kdy nucená správa zabraných, ale dosud nerozdělených a nepřidělených církevních statků, byla svěřena zvláštní komisi, které předsedal zástupce příslušného episkopátu. Tím bylo odzvoněno požadavku odluky církve od státu v První československé republice.⁶⁹

1.6.2. Svatováclavské milénium

Vyvrcholením velkého nástupu katolicismu koncem 20. let 20. století v Československu byly oslavy Svatováclavského milénia v roce 1929.⁷⁰ Vycházely z data zavraždění českého knížete svatého Václava v roce 929. Hlavním cílem katolické církve bylo posílení jejích pozic v novém státě a přispění k prosazení jejích kulturních požadavků, které se týkaly především katolických církevních škol. Okázalé oslavy za účasti prezidenta T. G. Masaryka a dalších špiček politického života prokázaly, že se katolická církev plně integrovala do nově reformované československé společnosti a má v ní upevněné místo. Těchto oslav se také zúčastnily statisíce lidí i ze zahraničí. Oslavy byly završeny slavnostním zpřístupněním dostavěné Svatovítské katedrály dne 29.09. 1929.⁷¹ Oslavy svatováclavského milénia měly také reprezentovat republiku, její dějiny a kulturu celému světu. Z pohledu státu tak vyvrcholením těchto oslav bylo shromáždění na Václavském náměstí v předvečer svátku svatého Václava, tzv. *hold národa* na Václavském náměstí, kterého se zúčastnil prezident T.G. Masaryk, celá vláda, zástupci parlamentu a československých politických stran, vysoká generalita, církevní představitelů, členové diplomatického sboru v Československu, deputace jednotlivých obcí a měst, spolků, korporací a dalších společenských skupin.⁷²

Ve 30. letech 20. století dochází k boji za uchování demokracie v Československu. Tento boj byl způsoben nástupem Adolfa Hitlera (1889–1945) k moci v Německu. Apoštolský Stolec zahájil v roce 1933 jednání s Hitlerem, ta však skončila bez úspěchu. V roce 1933 došlo sice k podepsání konkordátu mezi Německem a Apoštolským Stolcem, avšak ze strany Německa docházelo k jeho častému porušování. Rozpory mezi nacistickým Německem a Apoštolským Stolcem tak pokračovaly i ve 2. polovině 30. let

⁶⁹ Tamtéž. s. 256.

⁷⁰ PLACÁK Petr. *Svatováclavské milénium: Češi, Němci a Slováci v roce 1929*. Praha: Babylon, 2002. s. 25.

⁷¹ FIALA, Petr – FORAL, Jiří a kol. *Český politický katolicismus 1848–2005*. s. 257.

⁷² PLACÁK Petr. *Svatováclavské milénium*. s. 33.

20. století. Apoštolský Stolec trvale zastával také tvrdý postoj vůči Sovětskému svazu a komunismu.⁷³

1.6.3. Politický katolicismus a Československá strana lidová

Vytváření politických struktur katolického tábora lze datovat již od 40. let 19. století. Tyto struktury měly formu zájmových, vzdělávacích, charitativních a jiných spolků, které neměly jen náboženský charakter, ale také sdružovaly katolické křesťany na základě různých zájmů a postupně se zapojovaly i do politického dění. Tyto spolky reagovaly na změnu a industrializaci společnosti, na sociální problémy nově vzniklé dělnické třídy, které se snažily i řešit.

Politický katolicismus coby projev angažovanosti věřících byl u nás reprezentován především prostřednictvím *Československé strany lidové*. Jejím vznikem v lednu 1919 se sjednotily předválečné české a moravské katolické strany a hnutí.⁷⁴ Nově vzniklá strana se zaměřila především na katolické křesťany všech sociálních vrstev. Působila v zájmu katolicismu, její členy spojovalo křesťanské smýšlení, prosazovala kulturní a politické požadavky katolické církve.

Politický katolicismus se stal v meziválečném Československu významnou složkou celého politického systému, nedokázal však překonat národnostní prvek, který se čím dál více projevoval vyhraněným nacionalismem jednotlivých skupin, stejně jako sociální diferencovanost svých členů. Přestože tyto spolky i Československou stranu lidovou spojovalo křesťanské smýšlení, nepodařilo se je sjednotit tak, aby měly výrazný vliv na politiku mladého státu jako například v sousedním Polsku.

1.6.4. Katolický sjezd

Pozice katolické církve i českého politického katolicismu měl posílit *První celostátní sjezd katolíků československých*, který se konal od 27. do 30. června roku 1935. Výkonným předsedou sjezdu byl Apoštolským Stolcem jmenován Jan Jiří Rückl (1900–1938). Katolický sjezd představoval setkání katolických křesťanů všech národů a národností tehdejšího Československa. Sjezd měl demonstrovat sílu katolické církve a posílit sebedůvěru věřících v novém společenském uspořádání státu. Zúčastnilo se ho

⁷³ Tamtéž. s. 290.

⁷⁴ FIALA, Petr – FORAL, Jiří a kol. *Český politický katolicismus 1848–2005*. s. 196.

kolem 500 000 lidí a měl také podporu předních politických představitelů státu. Zúčastnil se jej ministr zahraničních věcí E. Beneš a jako papežský legát pařížský arcibiskup J. Verdier. V protikladu k nástupu nacismu v Německu si sjezd kladl důraz na význam národnostní plurality Československa, jednotu a svornost československých katolických křesťanů bez ohledu na původ, jazyk, zvyky, zejména pak československých Čechů, Moravanů, Slováků, ale také Němců, Maďarů, Rusínů a Poláků. Sjezd se tak stal výrazem jednoty a překonání národnostních a sociálních rozporů v rámci katolické církve a dosáhl i mezinárodního ohlasu a uznání, zvláště v době silícího nebezpečí ze strany nacistického Německa. To ocenil i Apoštolský Stolec, kdy po sjezdu papež Pius XI. jmenoval pražského arcibiskupa Karla Kašpara (1870–1941) kardinálem.⁷⁵

1.7. Druhá světová válka a poválečné období

Jan Masaryk jako československý ministr zahraničních věcí řekl: „*Ve válce se všechno špatné v nás provalí. Když je mor, tak učitelé, mámy a jiní andělé můžou udělat ledacos, aby to špatné z nás dostali ven. A pak přijde válka a udělá z nás zase zvířata. Pro tohle především já nenávidím války. Ne pro to všechno mordování, ale pro tu degradaci člověka.*“⁷⁶

1.7.1. Přijetí mnichovské dohody

Mnichovská dohoda představuje mezinárodní smlouvu mezi Německem, Itálií, Francií a Velkou Británií o uložení povinnosti Československa postoupit své pohraniční území. Byla dojednána v Mnichově 29. září 1939 a prezidentem E. Benešem akceptována následující den. K požadavkům nacistického Německa zaujala pravicová katolická inteligence pozici nutnosti a vstřícnosti. Ty zastával také pražský arcibiskup K. Kašpar, který ve svém sídle přijal Waltera Runcimana (1870–1949), diplomata vedoucího diplomatickou misi Velké Británie v Československu, jejímž úkolem bylo zprostředkovat jednání mezi Sudetoněmeckou stranou a československou vládou. Pod jeho vlivem se přimlouval u prezidenta E. Beneše za splnění Henleinových požadavků.⁷⁷

⁷⁵ FIALA, Petr – FORAL, Jiří a kol. *Český politický katolicismus 1848–2005*. s. 297–300.

⁷⁶ FISCHL, Viktor. *Hovory s Janem Masarykem*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1991. s. 46.

⁷⁷ FIALA, Petr – FORAL, Jiří a kol. *Český politický katolicismus 1848–2005*. s. 310–312.

Během obsazení Československa se katolická církev zachovala vlastenecky. Konaly se poutě, které často přerůstaly v demonstrace proti okupantům. Čeští duchovní byli pronásledováni, vězněni, popravováni, mučeni a posíláni do koncentračních táborů. Během okupace přišly mnohé kostely o své zvony, které byly zrekvírovány a použity pro válečné účely. Válka a válečné události se pochopitelně odrazily v životě celé společnosti. Kradlo se, vraždilo, znásilňovalo, drancovalo, loupilo, přepadávalo, dále se projevovaly následky válečných škod, nedostatek potravin a problémy se zásobováním.⁷⁸

1.7.2. Poválečné období

V poválečném období panoval chaos, nedostatek potravin a ve společnosti zavládl všeobecný mravní úpadek. Poválečná společnost se musela s těmito problémy postupně vypořádat. Musela se také vypořádat s tvrdým přístupem a chováním vojáků Rudé armády, kteří se nezdráhali na osvobozených územích loupit, znásilňovat a celkově decimovat už tak válkou zbídačené československé obyvatelstvo. Jak se obnovovala země, začal se obnovovat i politický katolicismus. Katolická církev působila za války jako opoziční síla proti nacismu a tím získala do budoucnosti vysoký morální kredit. Mnoho katolických křesťanů však za své přesvědčení zaplatilo životem nebo dlouhým vězením. Přes 500 českých katolických duchovních bylo vězněno a pětina z nich zaplatila dokonce svým životem. Apoštolský Stolec si uvědomoval vysoký morální kredit a schopnosti těch duchovních, kteří prošli útrapy nacistického vězení nebo koncentračních táborů. Z bývalých vězňů koncentračních táborů byli vybráni dva za nové biskupy. Byli to Josef Beran (1888–1969), který byl jmenován pražským arcibiskupem, a Štěpán Trochta (1905–1974), který zaujmul biskupský stolec litoměřické diecéze.⁷⁹

Postavení katolické církve v poválečném Československu vycházelo z válečných zkušeností a poválečné reality. Katolická církev byla v tomto období ještě významným sociálním a kulturním činitelem, který ovlivňoval podobu československé společnosti. Při předválečném sčítání lidu se v roce 1921 více než 76 % obyvatelstva hlásilo k římskokatolickému vyznání a 4 % k řeckokatolickému, to je celkem 80 % obyvatelstva se hlásí ke katolickému vyznání. Ještě v roce 1950 je tento počet obdobný; představuje

⁷⁸ GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny zemí Koruny České XV.a.* 1. vydání. Praha – Litomyšl: Nakladatelství Ladislav Horáček – Paseka, 2006. s. 297–309.

⁷⁹ FIALA, Petr – FORAL, Jiří a kol. *Český politický katolicismus 1848–2005.* s. 329.

76% obyvatelstva, kteří se hlásí ke katolickému vyznání.⁸⁰ V roce 1945 má římskokatolická církev zhruba 7 000 kněží, 2 arcidiecéze (Praha a Olomouc), 8 diecézí (Hradec Králové, Litoměřice, Brno, Spiš, Nitra, Banská Bystrica a Rožňava) a 3 apoštolské administratury (Český Těšín, Košice a Trnava). Katolická církev měla ještě řadu církevních škol v Čechách a na Moravě. Dále bylo 1 051 klášterů a řeholních domů, kde žilo téměř 15 000 řeholníků a řeholnic. Katolická církev byla také aktivní v oblasti charity. Ještě v roce 1950 spravovala 268 sociálních domů a ústavů. Svou činnost financovala ze státních příspěvků, ale především z vlastních zdrojů, které vytvářela svojí hospodářskou činností. Katolická církev vlastnila rozsáhlý pozemkový majetek, asi 319 000 hektarů polí, luk a lesů. K tomu náležela řada hospodářských dvorů, mlýnů, pil, pivovarů a lihovarů. Podle interních statistických údajů hodnota majetku katolické církve v roce 1945 činila 4,4 miliardy korun československých.⁸¹

1.7.3. Rok 1948

Dalším významným mezníkem v působení a činnosti katolické církve u nás byl rok 1948 a převzetí moci v rámci komunistického únorového převratu. Pro Komunistickou stranu Československa a její představitele byla katolická církev úhlavním nepřitelem.⁸² Podle toho také strana s církví zacházela. Duchovní byli perzekvováni, vězněni a stejně jako praktikující věřící i různými formami šikanováni. Postupně byly vytvářeny mechanismy zdánlivě v souladu s principy právního státu, které měly především katolickou církev zbavit hospodářské nezávislosti a tak omezit její vliv ve společnosti a dostat ji pod státní kontrolu. Činnost církví byla postupně omezována a kontrolována.⁸³ Postupně byly zakázány církevní organizace, vydávání církevního tisku a novin, byly zakázány veřejné poutě a shromažďování věřících. Tím byl započat proces ateizace společnosti. Již před rokem 1918 byl vznesen požadavek na oddělení církví od škol, což bylo částečně uskutečněno již po vzniku samostatného Československa a dovršeno po roce 1948. Komunistická strana Československa v církevně právní oblasti naplnila národně socialistické programy z let 1918 až 1924 a odebrala církvím matriční evidenci, zrušila

⁸⁰ FIALA, Petr – FORAL, Jiří a kol. *Český politický katolicismus 1848–2005*. s. 329.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu 1948 – 1953*. 1. vydání. Brno: Doplněk Brno, 1993. s. 23.

⁸³ Tamtéž. s. 58.

soukromoprávní účinky církevních sňatků, izolovala teologické fakulty a fakticky přerušila diplomatické styky s Apoštolským Stolicem. Zrušením církevních škol byl naplněn požadavek Národní strany práce z roku 1925, který sociálně demokratičtí představitelé v roce 1945 opětovně požadovali realizovat.⁸⁴

Obecně slavení svátků představuje symbolické vyjádření idejí státu a jeho ideologie, a proto novému politickému zřízení v Československu nemohly imponovat svátky spjaté s katolickou církví a jejími tradicemi. Zrušení všech církevních svátků požadovali již národní socialisté v roce 1924 a místo nich navrhovali zavedení národních památných dnů. Komunisté navázali na jejich požadavky a pokusili se zrušit veškeré církevní svátky. Tento záměr však nebyl zcela splněn. Nakonec byly ponechány Vánoce a Velikonoce.⁸⁵

V červnu 1949 došlo k vyhlášení nové *Katolické akce* jako prorežimního obrodného hnutí věřících. Úkolem tohoto nového hnutí bylo postavit proti sobě jako třídní nepřátele biskupy s vyšším duchovenstvem na straně jedné a kněze s laiky na straně druhé. Katolická akce však narazila na otevřený odpor těch, které měla proti sobě postavit, a tak zcela ztroskotala. Českoslovenští biskupové na tajném společném zasedání zaujali jednoznačně odmítavé stanovisko nejen ke Katolické akci, ale také k dalším proticírkevním aktivitám ze strany státní moci a vydali se společný pastýřský list *Hlas československých biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky*, který měl být čten ve všech kostelech o slavnosti Božího Těla v neděli 19. 6. 1949.⁸⁶ Tento pastýřský list otevřeně ukazuje neupřímnost tzv. snah komunistického režimu o dohodu s katolickou církví a jejími představiteli i jeho pravé záměry. Biskupové v něm sice nabídli komunistickým představitelům možnost vzájemné dohody na budoucím uspořádání poměrů, odmítli však pozici diktátu nebo otevřeného pronásledování. Poslání pastýřského listu charakterizuje toto vyjádření: „*Stojí tu dnes oloupena, zbavena většiny svobod a práv, zneuctěna, pošpiněna, skrytě i veřejně pronásledována.*“⁸⁷ Biskupové také odvážně zveřejnili nález odposlouchávacího zařízení na zasedání biskupské konference

⁸⁴ Tamtéž. s. 111 – 113.

⁸⁵ BALÍK, Stanislav – FASORA, Lukáš a kol. *Český antiklerikalismus*. s. 100.

⁸⁶ BULÍNOVÁ, Marie – JANIŠOVÁ, Marie – KAPLAN, Karel. *Církevní komise ÚV KSČ 1949–1951. 1, Církevní komise ÚV KSČ („církevní šestka“): Duben 1949 – březen 1950*. Brno: Doplněk, 1994. s. 171–176.

⁸⁷ Hlas československých biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky (15. 6. 1949) [30.05. 2019].<<http://home.tiscali.cz/farnostkyjov/soubory/hlas.htm>>.

ve Starém Smokovci a narušení tajného zasedání biskupské konference v Praze Státní bezpečností, vč. zavedení jejího stálého dozoru nad arcibiskupskou rezidencí v Praze.⁸⁸ Katolickou akci tak biskupové a ordináři označili za hnutí mající za cíl ještě více omezit jejich vliv na dění v církvi. Přes věrnost deklarovanou biskupům a církvi jejími členy však šlo o hnutí, které tvořilo v církvi rozkol, a tak každá účast a spolupráce s ní byla stížena církevními tresty. Kněží, kteří pod její prohlášení připojili svůj podpis nikoliv pod nátlakem nebo z důvodu oklamání, byli stíženi trestem exkomunikace.⁸⁹ Po neúspěchu Katolické akce dospěl komunistický režim k závěru, že koncept boje proti Vatikánu a biskupům nemohou opírat o laické hnutí, ale musí být zorganizován jako hnutí ryze kněžské. Proto byla v červnu 1950 zorganizována konference *vlasteneckých* duchovních, z kterého se následně zformovalo *Mírové hnutí katolického duchovenstva*, sdružující převážně prorežimní kněze, kteří byli postupně ustanovováni do uvolněných úřadů. Kněží soustředění v tomto hnutí se považovali za mluvčí církve, když její biskupové byli umlčeni. Většina duchovních však s tímto hnutím nesouhlasila a počet duchovních, kteří byli v tomto hnutí organizováni, příliš nepřevyšoval počet těch, kteří byli dříve mezi tzv. *vlasteneckými* duchovními. Je třeba také uvést, že mnoho kněží do Mírového hnutí katolického duchovenstva vstoupilo nedobrovolně, pod nátlakem nebo pod záminkou obrany idejí světového míru.⁹⁰

Trvale přítomným prvkem komunistické proticírkevní politiky bylo trestní stíhání duchovních i laiků a jejich odsuzování ve vykonstruovaných soudních procesech. Prvním takovým politickým *monstrprocesem* bylo v dubnu 1950 odsouzení představitelů některých mužských řádů, známé pod označením kauzy jako *Machalka a spol.* Dalším významným procesem, zaměřeným proti biskupům a ostatním vysokým církevním hodnostářům, byl proces *Zela a spol.* Počátkem 50. let 20. století byly tyto politické monstrprocesy s představiteli církve na vrcholu. Od roku 1949 do roku 1955 bylo průměrně zatýkáno 50–80 duchovních ročně.⁹¹

⁸⁸ VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004. s. 32.

⁸⁹ VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004. s. 32.

⁹⁰ BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945 - 1989*. Olomouc: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. s. 127 – 131.

⁹¹ VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce mužských řádů a kongregací*. s. 142 – 151.

1.7.4. Druhá pozemková reforma

Počátek provedení tzv. *Druhé pozemkové reformy* spadá již do období bezprostředně po skončení druhé světové války. Prvními právními předpisy této reformy se staly konfiskační dekrety prezidenta E. Beneše, a to dekret č. 12/1945 Sb. z 21. 6. 1945 o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, a dekret č. 108/1945 Sb. o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy. Přestože katolické církve nebyla v postavení zrádce nebo nepřítele, zejména v západním pohraničí se stávaly případy, kdy byly zahájeny konfiskace církevního majetku podle těchto dekretů. Jednalo se především o majetky klášterů a kongregací, které byly tvořeny převážně řeholníky a řeholnicemi německé národnosti nebo byli německé národnosti jejich představení. Až na základě *Výkladu presidentských dekretů č. 5, 12, 28, 108 z roku 1945 a č. 31 z roku 1947 a osnov zákonů ministerstva zemědělství o revisi pozemkové reformy a technickohospodářských úpravách pozemků (scelovací zákon) vzhledem k majetku církve římskokatolické* profesora Právnické fakulty Masarykovy Univerzity v Brně a významného právního teoretika Františka Weyra (1879–1951) byly tyto excesy v rámci konfiskačních procesů ukončeny.

Katolické církve se však významně dotkla úprava revize pozemkové reformy na základě zákona č. 142/1947 Sb. o revisi první pozemkové reformy a zákon č. 46/1948 Sb. o nové pozemkové reformě. Cílem revize první pozemkové reformy bylo zestátnění všech zemědělských a lesních celků a ostatních samostatných hospodářských jednotek o výměře větší než 50 hektarů zemědělské půdy. Ty měly být, podobně jako při první pozemkové reformě následně přiděleny malozemědělcům, zemědělským zaměstnancům, malým a středním zemědělcům, kterým byla po 1. 1. 1938 vyvlastněna půda na tzv. *stavby k veřejným účelům*, ale také veřejnoprávním korporacím, zejména obcím. Zákon č. 142/1947 Sb. v podstatě rozšířil okruh majetku, který nově podléhal záboru, a proces záboru a přidělu byl obdobný jako v případě první pozemkové reformy. K soupisu takto postiženého církevního majetku docházelo od listopadu 1947, jeho přebírání začíná v březnu 1948 přebíráním majetku Olomouckého arcibiskupství a končí v roce 1950.⁹²

⁹² KALNÝ, Mojmir. *Stručný přehled osudů české církve ve 2. tisíciletí se zvláštním zřetelem ke vztahu státu k církvi a k systému financování církve* [27.05. 2019]

K revizi první pozemkové reformy bylo celkem přihlášeno 177 778 hektarů církevních pozemků. V této výměře však nejsou zahrnuty pozemky náležejícím farám a kostelům. Na Slovensku to bylo 97 108 hektarů.⁹³

Po únoru 1948 vláda přistoupila k provedení další, daleko razantnější formy pozemkové reformy. Vydáním zákona č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě, která měla trvale vyřešit úpravu vlastnictví k zemědělské a lesní půdě, bylo odňato povinným osobám vlastnictví půdy i pod limit 50 hektarů. Tento zákon připouštěl, aby církevním právnickým osobám byly ponechány farní zahrady do výměry dvou hektarů. Tímto zákonem bylo postiženo na 80 000 hektarů menších, převážně farních pozemků.⁹⁴ V rámci druhé pozemkové reformy byly přijaty ještě další právní předpisy, které postihly církevní majetek. Přestože tyto právní předpisy obsahovaly ustanovení o finanční náhradě za převzatý majetek, tato skutečnost nebyla v budoucnu naplněna. Někteří právní akademici, např. Karol Hrádela nebo Václav Pavlíček, tento argument zpochybňují.

V rámci rešerší provedených Národním archivem ČR však bylo nalezeno usnesení vlády č. 791/1954 o vypořádání závazků na zemědělském majetku převzatém v rámci pozemkových reforem, kdy se v důvodové zprávě k tomuto usnesení uvádí, že od vyplacení náhrad původním vlastníkům se ustoupilo, protože by bylo v rozporu s *politikou zatlačování kapitalistických živlů na vesnici*. Dále také ve svém prohlášení k otázce poskytnutí náhrad uvádí, že v rámci před-archivní péče při skartačním řízení byl nalezen dokument Generální prokuratury ČSSR z roku 1983, z kterého mimo jiné vyplývá, že minimálně do roku 1983 žádné náhrady vypláceny nebyly.⁹⁵ Těmito archivními dokumenty jsou tyto názory dostatečně vyvráceny, přesto si daní autoři trvají na svém.

< https://www.klastervyssibrod.cz/_d/Historie-cirkevniho-majetku.pdf>.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ KALNÝ, Mojmír. *Stručný přehled osudů české církve ve 2. tisíciletí se zvláštním zřetelem ke vztahu státu k církvi a k systému financování církve* [27.05. 2019]

< https://www.klastervyssibrod.cz/_d/Historie-cirkevniho-majetku.pdf>.

⁹⁵ Národní archiv. *Národní archiv a naplňování zákona o „majetkovém vyrovnání státu a církvi“* [28.05. 2019].< <http://old.nacr.cz/Z-files/vyrovnani/vyrovnani.aspx>>.

1.7.5. Likvidace klášterů

Stát v roce 1949 přijímá právní předpisy, kterými přebírá záležitosti hospodářského zabezpečení církví a náboženských společností do své výhradní moci a následně se také zavazuje hradit osobní požitky duchovních, jejich cestovní, stěhovací a jiné výlohy, sociální náklady a věcné náklady církve. Stanovení jejich výše však bylo v rukou státní moci, a tak se církve a náboženské společnosti staly na státu zcela hospodářsky závislé. Navíc si státní moc vyhradila dozor nad torzem církevního majetku, který jí ještě zůstal, a také oprávnění udělovat duchovním státní souhlas k výkonu duchovenské služby. Jeho překročení bylo podle tehdejších právních předpisů považováno za trestný čin.

Na počátku roku 1950 předsednictvo ÚV KSČ přijalo konkrétnější plán likvidace mužských klášterů. Jednotlivé řeholní domy měly být vyklizeny a jejich členové internováni ve sběrných klášterech, aby tak došlo k jejich izolaci od občanské společnosti. Následně byl tento plán ještě upravován. Osm dní po skončení monstrprocesu Machalka a spol. se v noci z 13. na 14. dubna 1950 uskutečnila první etapa akce „K“ jako klášter. Příslušníci StB a SNB disponovali podrobnými osobními seznamy, které během přípravy vypracovali pracovníci Státního úřadu ve věcech církevních. Jen několika málo řeholníkům se podařilo určitou dobu skrývat a uprchnout do zahraničí.⁹⁶ Aby se zabránilo případným projevům nesouhlasu nebo obraně řeholníků, bylo ze strany SÚC zajištěno, aby následující ráno v klášterních kostelech sloužili mše diecézní kněží. Akce K proběhla v Čechách a na Moravě až na malé výjimky bez jakýchkoliv komplikací. Dramatičtější situaci vyvolala na Slovensku. Zde došlo na několika místech ke střetu věřících bránících řeholníky s policejními složkami. Na některých místech byl proti věřícím použit slzný plyn. Největší nepokoje byly zaznamenány v okolí koncentračního tábora blízko města Podolínece v okrese Stará Ľubovňa, kde dav napadl ostrahu kláštera a pokusil se uvězněné řeholníky osvobodit.

Akce K proběhla ve dvou etapách, během ní bylo celkem uvězněno 2 376 řeholníků a likvidace zasáhla 219 řeholních domů. Co do rozsahu znamenala akce K po obsazení pohraničí, odsunu Němců, znárodnění průmyslu a pozdější kolektivizaci největší majetkový transfer v dané době. Znamenala faktickou likvidaci mužských klášterů, i když nebyl nikdy vydán právní předpis o zákazu činnosti řeholí.

⁹⁶ VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce mužských řádů a kongregací*. s. 69.

Po provedení akce K zaměřily komunistické špičky svou pozornost na ženské řády a kongregace. Také ony měly být izolovány a internovány, aby negativně neovlivňovaly rodící se socialistickou společnost náboženstvím. Původní záměr počítal s postupným převáděním řeholnic do ošetrovatelských domů. Ministerstvo obrany žádalo rychlé provedení z důvodu potřeby budov zabraných klášterů. Z důvodu daleko většího počtu osob však nebylo možné akci „R“ jako řeholnice provést tak rychle jako akci K. Akce R začala 29. srpna 1950. V Československu žilo v roce 1950 v 670 řeholních domech 11 896 řeholnic.⁹⁷ Velký počet jich pracoval v nemocnicích, v roce 1950 to bylo 9 748 řeholnic, a proto nemohly být jednorázově vyřazeny a soustředěny v koncentračních táborech. Podle rozvrhu SÚC měly být postupně uvolňovány a nahrazovány civilními zaměstnanci. Na rozdíl od mužských řeholí tedy nebyly řeholnice tak jednorázově a násilně odstraněny ze života společnosti. I když byly postupně vytlačeny na okraj společnosti a donuceny k pobytu v pečovatelských ústavech a domovech, byly vystavovány systematické šikaně, jako bylo například nucené stěhování, rozbíjení řádových struktur a komunit, internace představených, omezení přijímání novic apod., mohly přesto v omezené míře a podmínkách pokračovat v řeholním životě.⁹⁸

⁹⁷ Tamtéž. s. 79.

⁹⁸ VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce mužských řádů a kongregací*. s. 82.

2. Život Josefa Vlasáka do roku 1915

ThDr. Josef Vlasák O.Cr. se narodil 26. dubna 1867 v Kardašově Řečici do rodiny učitele Václava Vlasáka a Anny, rozené Procházkové. Z jejich manželství vzešlo celkem devět dětí – osm synů a jedna dcera. Kromě Jaroslava Vlasáka, který zemřel ve dvanácti letech, se všichni sourozenci dožili dospělého věku. Dědečkem velmistra Vlasáka byl český buditel, učitel, knihovník a spisovatel Josef Věnceslav Vlasák (1802–1872). Rodinné zázemí, kde se pěstovalo vzdělání a národní povědomí, dalo budoucímu velmistrovi rytířského řádu Křižovníků s červenou hvězdou vynikající základ pro službu, do které měl být povolán.⁹⁹

2.1. Rodina Vlasáková

Stejně jako dědeček Josef Věnceslav Vlasák, byl také velmistrův otec Václav Vlasák (1840–1907) učitelem. Učitelský ústav vystudoval v Litoměřicích s aprobací pro německé i české hlavní školy. Od roku 1859 působil jako pomocný učitel v Dubé a poté krátce v Mělníce. V roce 1862 se stal kantorem v Kardašově Řečici. Dva roky po svém ustanovení v tomto městě, si bere za manželku příbramskou rodačku Annu Procházkovou (1842–1879), dceru místního obchodníka. V Kardašově Řečici působil do roku 1869. Poté nastoupil do Příbrami, manželčina rodiště, kam se stěhuje celá rodina. Roku 1872 je vedený jako učitel v měšťanské dívčí škole v Příbrami. Ve věku 47 let se v roce 1888 stal ředitelem nově otevřené měšťanské chlapecké školy. V té době také působí ve školní radě, je členem několika příbramských spolků; je jednatelem pěveckého spolku Lumír a měšťanské besedy.¹⁰⁰ Všechny Vlasákovy děti vystudovaly v Příbrami gymnázium.¹⁰¹

Nejstarší ze sourozenců, JUDr. Václav Vlasák (1864–1940), v roce 1888 dokončil studia na právnické fakultě pražské Karlo-Ferdinandovy univerzity. Nejdříve působil v advokacii v Kutné Hoře a po vzniku Československé republiky se stává radou Nejvyššího správního soudu, za kterou je také delegován do Ústavního soudu. Svou

⁹⁹ REJL, František. Jubileum služebníka Církve, národa a vlasti. *Časopis Vincentina*, ročník XXI., č. 3–4, s. 33.

¹⁰⁰ BÖHM, Ludvík B. *Královské věnné město Mělník a okres mělnický*. Mělník: Böhm, 1892, s. 464.

¹⁰¹ REJL, František. Jubileum služebníka Církve, národa a vlasti. s. 33.

profesní kariéru završuje jako senátní president Nejvyššího správního soudu. Byl ženatý a z jeho manželství se narodily tři děti: Eliška, Antonín a Zdenka. Zvláště syn Antonín, jako vrchní sládek Měšťanského pivovaru v Plzni, byl se svým strýcem, velmistrem Vlasákem, v častém kontaktu. Podobně i jeho sestra Zdenka.¹⁰²

Druhým synem Václava Vlasáka staršího byl Jan Vlasák (1866–1912), který se po gymnaziálních studiích stal lékárníkem. Oženil se a s Huldou Najbertovou měli dvě dcery. V roce 1896 vystoupil z katolické církve, odstěhoval se s rodinou do Hořic, kde začal působit v *Hořických novinách*. Později založil vlastní *Nové Hořické Noviny*, ve kterých sváděl tvrdé ideové střety jak s katolickými, tak i levicovými deníky a osobnostmi. Vyhrocené spory zřejmě zapříčinily zhoršení zdravotního stavu a on ve věku 46 let zemřel na následky mrtvice.¹⁰³

Jediná dcera Václava Vlasáka, Anna Vlasáková (1872–1957), se v roce 1910 provdala za inženýra chemie Ferdinanda Moravce. Rodina žila v Praze, kde Annin manžel působil jako pedagog na Státní průmyslové škole v Praze.¹⁰⁴

Dalším synem v pořadí byl MUDr. Čeněk Vlasák (1868–1915), někdy uváděný v pramenech také pod křestním jménem v latinském tvaru Vincent. Ten si vybral jako své povolání péči o nemocné ve výkonu trestu. Po promoci v roce 1893 na lékařské fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity začal působit v plzeňské věznici na Borech. Péči o nemocné ve výkonu trestu zůstal věrný po celý svůj profesní život. Za manželku si vzal Olgu Červenou, dceru známého pražského hoteliéra Václava Červeného. Oddal je velmistr Vlasák v hlavním řádovém kostele sv. Františka Serafínského v Praze na Starém Městě dne 23. 8. 1896. Z manželství vzešly čtyři děti.¹⁰⁵

Dále následuje Karel Vlasák (1869–1940). Po gymnáziu vystudoval obchodní akademii a vstoupil do armády. Službu v armádě ukončil v roce 1902, poté nastoupil jako adjunkt v pražské trestnici na Pankráci. Po několika letech byl přeložen do věznice na Borech. V roce 1915 narukoval do armády a po skončení první světové války se vrátil do Plzně, kde se stal ředitelem věznice na Borech. V této funkci setrval až do roku 1921, kdy se stal vrchním ředitelem pražské věznice na Pankráci. Prošel tedy týmiž ústavy jako

¹⁰² VLASÁK, Otakar. Učitel a spisovatel Josef Věnceslav Vlasák (1802–1871) a jeho rod. *Genealogické a heraldické listy*, roč. XXXVII., číslo 1/2017, s. 6.

¹⁰³ Tamtéž, s. 7.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 6.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 9.

jeho starší bratr Čeněk, avšak v jiném postavení. Karel Vlasák byl ženatý s Annou Kořínkovou z Čáslavi, jejich manželství však bylo bezdětné.¹⁰⁶

Dalším významným právníkem mezi potomky Václava Vlasáka byl JUDr. Bohumil Vlasák (1871–1945). Po promoci na právnické fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity v roce 1893 na rozdíl od bratra Václava zaměřil svou profesní kariéru do oblasti veřejné správy a stal se nejprve referentem a koncipientem berního úřadu v Praze. V roce 1897, i díky Václavově přímluvě, získal místo na ministerstvu financí ve Vídni, které v té době vedl český politik a právník Josef Kaizl (1854–1901). Ve Vídni se také seznámil se svou budoucí ženou Albínou Struskovou (1883–1970), dcerou významného českého zvěrolékaře Josefa Strusky. A podobně jako jejich bratra Čeňka, také Bohumila s Albínou oddal velmistr Vlasák, stalo se tak v roce 1902 v řádovém kostele sv. Karla Boromejského ve Vídni. Z tohoto manželství vzešly dvě děti.¹⁰⁷

Ve Vídni byl Bohumil Vlasák velmi aktivní v různých krajanských spolcích. Byl mimo jiné i jednatelem vídeňské Slovanské besedy. Jeho úřednická kariéra začala ve Vídni stoupat. V roce 1906 se stal ministerským tajemníkem a v roce 1910 sekčním radou. V roce 1914 zastává post ministerského rady a o dva roky později přichází jmenování vládním komisařem. Po vzniku Československé republiky hned v listopadu přichází na nové ministerstvo financí a stává se zde odborným předsedou. Řídí práce na ukotvení samostatné československé měny a pracuje na daňové reformě. Díky svým odborným znalostem a zkušenostem se v roce 1924 stává ministrem pro veškerá mezinárodní jednání finanční a od ledna 1926 jej prezident T.G. Masaryk jmenuje vládním komisařem Národní banky Československé. Během vládních krizí mezi lety 1928 a 1929 se stává na několik měsíců faktickým ministrem financí v úřednických vládách. Po novém jmenování politických ministrů se vrátil do svých úřednických funkcí. Ze státní služby odešel v roce 1934 do penze.¹⁰⁸

Posledním, nejmladším synem Václava a Anny Vlasákových byl MUDr. Karel Vlasák (1874–1933). Podobně jako bratr Čeněk vystudoval lékařskou fakultu Karlo-Ferdinandovy univerzity, avšak stal se lékařem vojenským. V roce 1906 se oženil s Jitkou Rottovou (1887–1931), dcerou spolujeditele známého pražského železářského podniku

¹⁰⁶ VLASÁK, Otakar. Učitel a spisovatel Josef Věnceslav Vlasák 1802–1871) a jeho rod. s. 9.

¹⁰⁷ Tamtéž. s. 9-10.

¹⁰⁸ Tamtéž. s. 9–11.

V. J. Rott, Ladislava Rotta. Z jejich manželství se narodily dvě děti. Karel Vlasák působil v armádě jako vrchní štábní lékař a po vzniku Československé republiky v armádě nadále setrvává. Byl plukovníkem zdravotní služby v Praze a stal se také lázeňským lékařem a přednostou Vojenského léčebného ústavu ve Františkových Lázních.¹⁰⁹ Působíště členů rodiny Vlasáků se opět protíná s řádovými působíšti. Josef Vlasák však toto místo navštěvuje převážně jako velmistr v rámci vizitací nebo při zahajování lázeňské sezony spojeným s obřadem žehnání pramenů.¹¹⁰

2.2. Vstup do řádu a začátky kněžského působení

Po dokončení gymnaziálních studií mladičký Josef Vlasák, kterému v té době bylo 19 let, podává velmistru Františku Serafinu Huspekovi (1817–1891) žádost o přijetí do noviciátu. Přestože se tato žádost v archivním fondu nedochovala, z tzv. *Mutationes nostrorum*¹¹¹ 1886 z 20. prosince 1886 víme, že 14. října 1886 byli jako novicové oblečeni Josef Klouda, Josef Vlasák a Jan Dvořák.¹¹²

2.2.1. Řeholní sliby, teologická studia a kněžské svěcení

Další záznam v *Mutationes nostrorum*, dále uváděném jako oznámení personálních změn, které pochází z roku 1887, nám podává informaci, že 15. října 1887 tito novicové složili jednoduché řeholní sliby.¹¹³ V tomto roce začíná Josef Vlasák svá teologická studia na teologické fakultě německé části Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze. Podle výkazu o studiu na vysoké škole patřil mezi vynikající studenty. Po celou dobu studia měl kromě dvou případů hodnocení *eminenter*.¹¹⁴

Dne 23. října 1890 se svými řádovými spolubratry, se kterými vstupoval do noviciátu, skládá slavné řeholní sliby. V archivním fondu se tentokrát zachovaly sliby vlastnoručně

¹⁰⁹ VLASÁK, Otakar. Učitel a spisovatel Josef Věnceslav Vlasák 1802–1871) a jeho rod. s. 11.

¹¹⁰ Pozvánka na zahájení lázeňské sezony v dubnu 1948. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, kart. 472, část 1948.

¹¹¹ Latinské označení řádového statistického dokumentu personálních změn v daném roce.

¹¹² *Mutationes nostrorum* anno Domini 1886 a 1887. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 209, karton 450, část Oznámení personálních změn 1883–1939.

¹¹³ *Mutationes nostrorum* anno Domini 1886 a 1887. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 209, karton 450, část Oznámení personálních změn 1883–1939.

¹¹⁴ Index lectionum. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 472, část J. Vlasák – personálie.

sepsané.¹¹⁵ Tato tradice vlastnoručně psaných řeholních slibů se v řádu zachovává dodnes. Po dokončení VIII. semestru teologických studií byl v roce 1891, 19. července vysvěcen na kněze. Spolu s ním, jako v předchozích případech, byli také vysvěceni spolubratři Josef Klouda a Jan Dvořák. V oznámení personálních změn z roku 1891 se dozvídáme, že tito novokněží také sloužili primiční mše svaté v tomto pořadí: Josef Klouda a Jan Dvořák 20. července 1891, Josef Vlasák pak následující den. V tomto dokumentu se nedochovalo místo, kde byla primiční mše svatá sloužena, ale lze předpokládat, že dotyční nově vysvěceni kněží pobývali v pražském konventu a primiční mši svatou sloužili řádoví novokněží v hlavním řádovém kostele sv. Františka z Assisi. V tomto roce 11. července umírá velmistr František Serafín Huspeka a 28. října je novým velmistrem zvolen Václav Horák, který do té doby působil jako sekretář velmistra.¹¹⁶

2.2.2. Kněžské působení Josefa Vlasáka do roku 1915

Podle všeobecně dostupných informací novokněž Josef Vlasák nastoupil na své první kněžské místo jako kaplan do Unhoště.¹¹⁷ Podobně v Almanachu duchovních Arcidiecéze pražské ve 20. století a Lexikonu farností Arcidiecéze pražské 1948–2010 je u Josefa Vlasáka v části, která uvádí průběh ustanovení, uveden na prvním místě údaj *kaplan – Unhošť*, avšak bez časového údaje jako u všech ostatních. Další zápis, který uvádí, že Josef Vlasák byl II. kaplanem v Lokti, už časový údaj má, a to rok 1892.¹¹⁸ Pochybnost o tom, že zde skutečně Josef Vlasák začal působit jako kaplan, vzbuzuje absence údaje o roce ve výše uvedeném Almanachu, stejně jako chybně uvedené období v internetovém zdroji, který uvádí, že Josef Vlasák působil jako kaplan v Unhošti od roku 1891 do roku 1895. Ani v řádovém oznámení personálních změn z roku 1891, není uvedeno, že by Josef Vlasák byl ustanoven do Unhoště. To bylo vyhotoveno ke dni 20. prosince 1891.

¹¹⁵ Sollemniter proffesio Iosefus Vlasák O.Cr. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 209, karton 450, část Slavné řeholní sliby.

¹¹⁶ Mutationes nostrorum anno Domini 1891. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 209, karton 450, část Oznámení personálních změn 1883–1939.

¹¹⁷ *Kostel sv. Petra a Pavla (Unhošť)*. (02.08. 2011) [2019-05-31]. <[https://cs.wikipedia.org/wiki/Kostel_svat%C3%A9ho_Petra_a_Pavla_\(Unho%C5%A1%C5%A5\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Kostel_svat%C3%A9ho_Petra_a_Pavla_(Unho%C5%A1%C5%A5))>.

¹¹⁸ KORONTHÁLY, Vladimír – KOLÁŘOVÁ, Marie (ed.). *Almanach duchovních Arcidiecéze pražské ve 20. století a Lexikon farností Arcidiecéze pražské 1948–2010*, II. díl – Almanach (M–Ž), Praha: Arcibiskupství pražské, 2013, s. 505.

Z nového oznámení personálních změn v roce 1892, vyhotoveného ke dni 20. prosince 1892 však zjišťujeme, že Josef Vlasák je od 26. srpna 1892 ustanoven jako kaplan v Lokti. Je tedy možné, že tento řádový dokument nepostihl ustanovení v období od 21. prosince 1891 do 25. srpna 1892. Z novinových výstřižků z dobového tisku k oslavě šedesátých narozenin velmistra Josefa Vlasáka však máme informaci, že do Unhoště je poslán na výpomoc za nemocného faráře a katechetu.¹¹⁹

Zároveň s ustanovením Josefa Vlasáka za kaplana v Lokti dochází na tomto působišti i k dalším personálním změnám. Ke dni 1. 7. 1892 je administrátorem Lokte a Kynšperku nad Ohří ustanoven Antonín Hahmann a následně 30. 8. 1892 je loketským děkanem jmenován Josef Umlauf.¹²⁰ Josef Vlasák se ujímá svých kněžských povinností, ale také se s velkým nadšením a přirozeným talentem, které snad zdědil po dědovi a po otci, věnuje výuce náboženství. Ve výuce se dokázal přizpůsobit vnímání a chápání svých žáků, aby jim probíranou látku co nejvíce přiblížil a vysvětlil. Byl znám svými kresbami na tabuli a také didaktickými pomůckami, které si sám vyráběl, např. nástěnnými obrazy představujícími mesiánské předobrazy nebo církevní rok.¹²¹

Josef Vlasák vyrůstal v rodině, kde se po generace pěstovalo české vlastenectví. A tak mladý kněz tyto ideály a postoje rozvíjí i ve své činnosti a na místech, kam je poslán. Zvláště pak, jedná-li se o část Českého království, kde je v převaze spíše německy mluvící obyvatelstvo. V jedné části nesignované apologie vlastenectví a češství rodiny Vlasáků se uvádí, že Josef Vlasák jako kaplan v Lokti měl být dle usnesení městské rady v Lokti pro své češství odvolán. Tento dokument má zajímavý závěr: „*To jsou tedy potomci buditele národa Josefa Věnceslava Vlasáka, kteří ani na chvíli nespustili z očí jasný obraz svého děda vlastence, a zůstanou jistě svému národu věrni, i kdyby ještě více „vlastenců“ tvrdilo, že rodina Vlasáků není rodinou českou.*“¹²²

Z dobového tisku máme také zprávu, že se Josef Vlasák zřejmě v Lokti pokusil založit českou školu, avšak průmyslové podniky v kraji byly připraveny jako reakci na tento

¹¹⁹ Články z Lidových listů. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 469, část 1933.

¹²⁰ Mutationes nostrorum anno Domini 1892. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 209, karton 450, část Oznámení personálních změn 1883–1939.

¹²¹ Články z Lidových listů. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 469, část 1933.

¹²² Apologie vlastenectví a češství potomků Josefa Věnceslava Vlasáka. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 469, část 1938.

záměr propustit české dělníky. Josef Vlasák byl považován za tzv. *českého Hetz kaplana* a byl vystaven společenskému bojkotu. V Lokti jako kaplan setrval až do roku 1899.¹²³

Dne 29. července 1899 je ustanoven kooperátorem a od 16. září 1899 dočasným administrátorem u kostela sv. Karla Boromejského ve Vídni.¹²⁴ Dva roky před ním do Vídně nastoupil na ministerstvo financí i mladší bratr Bohumil, a tak možnost být znovu v blízkosti některého ze svých sourozenců činila pro něj stěhování do Vídně snadnějším. Jeho bratr Bohumil byl jednatelem a místopředsedou Slovanské jednoty, která jako krajanský spolek byla střediskem české vídeňské inteligence. Mladý kněz se rychle do činnosti Slovanské besedy zapojil a zastával v ní místo pokladníka.¹²⁵ Mnoho o jeho působení ve Vídni nevíme, avšak v archivních materiálech máme dochováno blahopřání bývalých členů Slovanské besedy ve Vídni k velmistrovým devadesátým narozeninám v roce 1958, kde její autor připojil jednu osobní vzpomínku: „*Když jsem se chystal veplouti do přístavu manželského se svojí tehdejší nevěstou, Boženkou Mladějovskou, měli jsme toužebné přání, abyste právě Vy zasvětil náš manželský svazek. ... Rodina Mladějovských bydlila tehdy v I. okrese a patřila tedy k farnosti Svatoštěpánské. ... Ovšem přáli jsme si také, aby obřad byl vykonán v jazyku českém. Ale tu bylo na faře u sv. Štěpána zděšení: ve vídeňském hlavním dómu má být svatba česká, v jeho prostorách se má ozývat česká řeč? Ne, to se zdálo nepřipustné, i byli jsme s tímto požadavkem odmítnuti. Tu jste do toho, Vaše Milosti, zasáhl svým stejně konciliantním jako rázným způsobem Vy a docílil jste, že bylo povoleno provést obřad v české řeči a Vy jste jej laskavě za asistence duchovního od sv. Štěpána vykonal, což jsme pokládali za velikou čest. Nebyl bych se zde o tom zmínil, kdyby tato událost zůstala čistě soukromou. Avšak ona se stala po národnostní stránce přímo sensací pro tehdejší českou obec vídeňskou a stala se její národní posilou. Bylo to zásluhou Vaší, kterou pak také byla o rok později už bez obtíží umožněna česká svatba sestry mé choti...*“¹²⁶ Z této vzpomínky můžeme vidět, že se Josef Vlasák nevěnoval jen ryze národovecké spolkové

¹²³ Články z Lidových listů. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 469, část 1933.

¹²⁴ Mutationes nostrorum anno Domini 1899. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 209, karton 450, část Oznámení personálních změn 1883–1939.

¹²⁵ VLASÁK, Otakar. Učitel a spisovatel Josef Věnceslav Vlasák 1802–1871) a jeho rod. s. 9.

¹²⁶ Blahopřání k 90. narozeninám velmistra Vlasáka od bývalých členů Slovanské besedy ve Vídni. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 472, část J. Vlasák – personálie.

a společenské činnosti, ale také se v rámci kněžské služby snažil být nápomocen krajanům v jejich potřebách.

V roce 1906 povolává velmistr František Xaver Marat (1902–1915) Josefa Vlasáka zpět do Prahy, zároveň jej ustanovuje od 29. srpna novým sekretářem řádu a ten se svého nového úřadu ujímá. Tento úřad původně zastával Josef Lachout, který také zastával úřad ředitele ústřední kanceláře a v roce 1906 byl jmenován arcibiskupským notářem.¹²⁷ Zřejmě pro svůj zdravotní stav nebyl již déle schopen zastávat více úřadů, a tak se některého z nich musel vzdát.¹²⁸

Pro svůj nesporný talent v katechetické službě a výuce náboženství se Josef Vlasák věnuje této oblasti i v Praze na C. k. cvičné škole měšťanské spojené s C. k. ústavem ku vzdělávání učitelek v Praze I. jako výpomocný katecheta. Podle výkazů ředitelství C. k. českého ústavu ku vzdělávání učitelek k přiznání odměny byl týdenní rozsah osm vyučovacími hodin.¹²⁹

V úřadu sekretáře řádu má však Josef Vlasák napilno. Velmistr F. X. Marat patřil mezi vizionáře a byl velmi činorodým představeným. Zasadil se o rozšíření řádových působišť o nové farnosti ve Věteřově, Řevnicích, Rybářích a Milhostově. S tím byla spojena také výstavba far a potřeba dostatečného hospodářského zajištění.¹³⁰ Avšak největším projektem, který realizoval, byla generální přestavba pražského konventu. Kromě kostela a budovy generalátu bylo zbouráno všechno. V první etapě byl v období 1909–1910 zlikvidován pivovar, který se nacházel na rohu dnešních ulic Křižovnická a Platnéřská. Na jeho místě byly vystaveny tři činžovní domy, které přiléhaly k budově kláštera a jejichž účelem bylo nahradit pokles příjmů ze zbouraného pivovaru. V období 1910–1911 byla postavena budova kláštera směrem k Vltavě a knihovna ve dvorním traktu. Ve třetím stavebním období 1911–1912 byla postavena farní budova, která je situována

¹²⁷ Mutationes nostrorum anno Domini 1906. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 209, karton 450, část Oznámení personálních změn 1883–1939.

¹²⁸ Josef Lachout zemřel 22. 11. 1908 ve věku 59 let. Srov. JIŘÍŠTĚ, Jan Nepomuk (ed.) *Necrologii Ordinis Militaris Crucigerorum cum rubea stella*, 1. část. Praha: Rytířský řád Křižovníků s červenou hvězdou, 1997, s. 62.

¹²⁹ Udělení kanonické mise a rozhodnutí o přiznání odměny za výuku. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 472, část J. Vlasák – personálie.

¹³⁰ MULAMUHIČ, Rijad. *Pražský Kláštor Rádu križovníkov s červenou hviezdou*. s. 38.

do Křižovnické ulice a navazuje na kostel, a další části kláštera ve dvorním traktu.¹³¹ Vypracování projektu a řízení stavby bylo svěřeno c. k. stavebnímu radovi architektu Josefu Sakařovi. Základní kámen po provedené demolici byl slavnostně položen a požehnán velmistrem F. X. Maratem dne 13. listopadu 1910. Ten se také účastnil celého procesu tvorby stavební dokumentace i stavebního dozoru. Nový klášterní komplex byl slavnostně požehnán a předán svému účelu dne 22. října 1912.¹³² Pro své početné stavební projekty jej, jistě ne pejorativně, ostatní křižovníci nazývali *stavebním generálem*.¹³³

Se zhoršujícím se zdravotním stavem F. X. Marata, který pobývá častěji na léčení, zastupuje jej v běžných záležitostech právě sekretář Josef Vlasák. Zejména z dochované vnitřní řádové korespondence, kdy se jednotliví křižovníci obracejí se svými požadavky nebo sdělují důležité záležitosti, např. hospodářského charakteru, vyplývá, že již přímo oslovují sekretáře Josefa Vlasáka. Ten zřejmě s velmistrem F. X. Maratem řeší jen ty nejzávažnější záležitosti.

Vypuknutí první světové války zastihlo řád po finanční stránce ve stavu velmi náročné investice, a tedy v situaci, kdy veškeré rezervy musely být soustředěny na přestavbu kláštera. Také výstavby nových far významně zasáhly do hospodářské situace řádu. To vše se zřejmě svou měrou přispívalo ke stále se zhoršujícímu zdravotnímu stavu velmistra F. X. Marata. Dne 29. června 1915 ve 12.45 hodin velmistr po dlouhé chorobě zaopatřen svatými svátostmi umírá na faře v Řevnicích, o jejíž přestavbu se osobně zasadil. Pohřební obřady se uskutečnily dne 1. července 1915, podle jeho přání v Řevnicích v kostele sv. Mořice, kde byl také pohřben. Návrh hrobky provedl architekt J. Sakař, autor návrhu nových klášterních budov.

Ač je předchozí výčet staveb velmi obsáhlý, stále nebyly dokončeny všechny plány velmistra F. X. Marata na přijímání nových míst spojených se stavbou far. Například v roce 1929 se na nového velmistra Josefa Vlasáka obrací zastupitelstvo obce Uhřice s žádostí o obnovení jednání o zřízení samostatné duchovní správy v obci. Uvádí,

¹³¹ VLČEK, Pavel a kol. *Umělecké památky Prahy: Staré Město a Josefov*. Praha: Academia, 1996. s. 206 – 207.

¹³² SAKAŘ, Josef. Nové klášterní budovy Rytířského řádu Křižovníků s červenou hvězdou v Praze. *Architektonický obzor*, XII. ročník, 1913, zvláštní dotisk, s. 7–9.

¹³³ LORENZ, Willy. *Die Kreuzherren mit dem roten Stern*. Königstein: Institut für Kirchen und Geistesgeschichte der Sudetenländer, 1964, s. 100.

že jednání bylo započato v roce 1914 za velmistra F. X. Marata, avšak válka a jeho skon tyto záměry obou stran nakonec zhatily.¹³⁴

¹³⁴ Žádost o obnovení jednání ve věci zřízení nové duchovní správy obecního úřadu v Uhřicích. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 465, část 1929.

3. Velmistrovské období Josefa Vlasáka (1915–1958)

Josef Vlasák se ujímá úřadu generálního představeného řádu v nesnadné době. Vypukla válka, společenské a politické uspořádání Evropy se nezadržitelně hroutí, směřuje k novým poměrům, které nejsou katolické církvi nakloněny, a skoro nikdo netuší, jaká bude nová Evropa 20. století. Tak jako jeho mnozí předchůdci, osvědčil i on své schopnosti v již úřadu sekretáře. On ani ti, kteří jej do úřadu velmistra a generálního představeného zvolili, netušili, co nového velmistra a celý řád během následujících 43 let čeká. Ve skoro osmisetleté historii pouze jeden velmistr vedl řád déle, a to Arnošt Vojtěch kardinál Harrach (1623–1667). Avšak velmistra Josefa Vlasáka v délce úřadu překonal pouze o jeden rok a pár měsíců.¹³⁵

3.1. Velmistrovská volba

Po smrti velmistra F. X. Marata v souladu s hlavou XIII řádové konstituce, nastupuje na jeho místo první konzultor jako generální vikář s jedinou pravomocí, a to bez zbytečného odkladu, nejpozději však do 6 měsíců od uprázdnění funkce velmistra, svolat generální kapitulu za účelem volby jeho nástupce.¹³⁶ Úřad prvního konzultora a generálního vikáře v té době zastával již od roku 1902 Josef Schmid.¹³⁷ Ten tedy svolal volební generální kapitulu, která proběhla ve dnech 9.–11. listopadu 1915. Na ní byl v její poslední den, o svátku sv. Martina, zvolen sekretář řádu a zesnulého velmistra F. X. Marata Josef Vlasák jeho nástupcem. Opatskou benedikci přijal 30. listopadu 1915 v hlavním řádovém kostele sv. Františka Serafinského na Starém Městě pražském. Opatskou benedikci udílel biskup za přítomnosti dvou opatů. Při ní se nahlas přečetla papežská bula Klementa XI., kterou křižovníckým velmistřům od roku 1705 náleží i titul

¹³⁵ LORENZ, Willy. *Die Kreuzherren mit dem roten Stern*. s. 101.

¹³⁶ *Regula et Statuta Ordinis Militaris Crucigerorum cum rubea Stella*. Praha: Rytířský řád Křižovníků s červenou hvězdou, 1880, s. 37.

¹³⁷ *Mutationes nostrorum anno Domini 1902*. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 209, karton 450, část Oznámení personálních změn 1883–1939.

opata. Nový velmistr vkleče složil přísahu s rukou na evangeliáři. Po modlitbách odložil pluviál a přijal znaky opatské důstojnosti, tedy prsten, pektorál, mitru a berlu.¹³⁸

Ke svému zvolení si velmistr Josef Vlasák poznamenal: „*Dne 11. listopadu 1915, na den sv. Martina jsem byl zvolen velmistrem. Prstem jsem nepohnul pro svou volbu, proto se na mě někteří přátelé v řádu i hněvali. Když se konala volba, právě když začalo scrutinium, zmocnila se mě taková úzkost, že jsem se třásl po celém těle a nohy pode mnou klesaly – to byl strach před zodpovědností, pokud budu zvolen. Byl jsem prý zvolen většinou jednoho hlasu. Přijal jsem volbu slovy sv. Martina: Sic ad hoc Ordini nostro sum necessarius, non recuso laborem.*“¹³⁹ To v překladu znamená: Jsem-li nyní pro náš řád potřebný, neodmítám práci. Pro své nové poslání se kromě jiného zavázal, že se bude snažit nikomu neublížit a nikomu neříkat nic jiného, než to dobré.¹⁴⁰

Na volební generální kapitule byl prvním konzultorem a generálním vikářem zvolen Antonín Hahmann. Přestože podle článku 39. mají být zvoleni ještě další tři konzultoři a prokurátor řádu, z oznámení personálních změn z roku 1915 nic takového nevyplývá.¹⁴¹ Až v roce 1916 je v oznámení personálních změn zapsáno 2. března 1916 jmenování Karla Svobody konzultorem. V tomto dokumentu je také oznámeno jmenování Jana Nepomuka Líbala od 15. listopadu 1916 sekretářem řádu.¹⁴²

3.2. Období první světové války

Nový velmistr se ujímá řádu v době, kdy byla první světová válka již v plném běhu. Musel se tak vypořádat s mnoha problémy, které tato situace přinášela, zejména s problémy v zásobování potravinami. Předepsané dávky potravin a zemědělských produktů, které měl řád povinnost odevzdat pro válečné zásobování, často přesahovaly vytvořené zásoby. Josef Vlasák vzpomíná, jak často musel bojovat o každou otep sena,

¹³⁸ BĚLOHLÁVEK, Václav – HRADEC, Josef. *Dějiny českých Křižovníků s červenou hvězdou*. Praha: Rytířský řád Křižovníků s červenou hvězdou, 1930, s. 310.

¹³⁹ MULAMUHIČ, Rijad. *Pražský Kláštor Rádu križovníkov s červenou hviezdou*. s. 39.

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ *Mutationes nostrorum anno Domini 1915*. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 209, karton 450, část Oznámení personálních změn 1883–1939.

¹⁴² *Mutationes nostrorum anno Domini 1916*. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 209, karton 450, část Oznámení personálních změn 1883–1939.

doslova o každé stéblo slámy.¹⁴³ Odhady zásob nebyly objektivně vypracovány, a tak předepsané dávky, které řád musel odevzdat, přesahovaly dokonce i jejich produkci. I když řád prostřednictvím velkostatků obhospodařoval cca 5 000 hektarů zemědělské a lesní půdy, nemohl si ponechat více než 100 kilogramů brambor na 80 osob. S moukou, chlebem i cukrem to bylo podobné. Přestože řád v předchozí sezoně sklídl 200 tun cukrové řepy, neměli křižovníci čím sladit. Jak ve vzpomínkách uvádí velmistr Josef Vlasák, situaci se podařilo vyřešit zřízením vojenského lazaretu v pražském konventu. Ředitel cukrovaru poslal totiž cukr pro důstojníky a přitom i pár metrických centů pro klášter. Smutně k tomu dodal: „*Muselo se krást na vlastním.*“¹⁴⁴

Následkem mobilizace nastaly také problémy s údržbou a opravami staveb v majetku řádu. Nejenže scházeli kvalitní řemeslníci, nebyli k dispozici prostě žádní. Ročně se z řádového rozpočtu vydávalo na běžné opravy a údržbu kolem 400 000 korun. Vzhledem k tomu, že budoucí Československá republika se dokázala ekonomicky transformovat bez výrazných inflačních turbulencí, k jakým došlo např. v Německu, nebyla výrazně znehodnocena měna, a tak mohly být tyto odložené opravy realizovány po skončení války.¹⁴⁵

Na sklonku této války vzniklo v Čechách národní pomocné sdružení *České srdce* jako dobročinný, nepolitický a sociální spolek, jehož hlavní činností byla podpora hladovějících dětí, sirotků a vdov, a to jak v Praze, tak ve Vídni. V Praze vzniklo České srdce v roce 1917, ve Vídni byla ustavující schůze v lednu 1918.¹⁴⁶ Za ideového zakladatele je považován český básník a spisovatel Josef Svatopluk Machar (1864–1942), který ve Vídni od roku 1891 žil a pracoval. V době největší válečné bídy vydal výzvu *Pomozte českým hladovějícím dětem ve Vídni!* Velmistr Josef Vlasák se v tomto sdružení významně angažoval a byl členem předsednického výboru. Sdružení fungovalo souběžně v obou městech. Některé internetové zdroje uvádějí, že pražské sdružení ukončilo svou činnost v roce 1923. Tento údaj však není pravdivý, neboť v archivních dokumentech jsou dochovány zápisy a oběžníky ještě z roku 1938, např. informace o činnosti sdružení ve věci uprchlíků, kteří mířili do hlavního města. Také fotografie v příloze č. 12 ukazuje, že v roce 1938 proběhla valná hromada sdružení. Na fotografii je zachyceno

¹⁴³ MULAMUHIČ, Rijad. *Pražský Klášter Rádu křižovníkov s červenou hviezdou*. s. 39.

¹⁴⁴ MULAMUHIČ, Rijad. *Pražský Klášter Rádu křižovníkov s červenou hviezdou*. s. 40.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ České srdce. *Historie spolku* [2019-06-02].<<https://www.ceske-srdce.at/cz/historie/>>.

předsednictvo vč. velmistra Josefa Vlasáka. Jistě by měl jako bývalý činovník vídeňské Slovanské besedy radost z toho, že České srdce ve Vídni dále pokračuje jako krajanský spolek, jehož činnost směřuje do kulturně osvětové činnosti. Avšak jeho hlavním posláním nadále zůstává péče o děti, mladistvé a dospělé v sociální oblasti. V poslední době zejména o seniory z řad českých krajanů.¹⁴⁷

3.3. Vznik Československa a meziválečné období

Po porážce Rakouska-Uherska a skončení války vzniká nejistá situace, kdy se do popředí dostávají levicové politické proudy a vzniká obava z možného ovlivnění politicko-sociální orientace budoucího samostatného státu *socialistickým světovým názorem*. V této neklidné době se velmistr Josef Vlasák stává aktivním členem *Jednoty katolického duchovenstva*, a snaží se zajistit budoucí existenci řádu i pro případ, že by musel pokračovat v jiné zemi. Revoluční výbory dávaly najevo snahu v novém státě po vzoru Josefa II. zrušit kláštery a získat jejich majetek, zejména zemědělskou půdu, nemovitosti, finanční prostředky a cennosti. Velmistr Josef Vlasák jako protiopatření rozhodl o převozu některých cenností z pražského generalátu na jednotlivé křižovnické fary, aby v případě naplnění těchto hrozeb byl řád zabezpečen v době nouze.

V den vyhlášení samostatnosti 28. 10. 1918 měl velmistr Josef Vlasák návštěvu z „*poněmčelého kraje Čech*“. Ve vzpomínkách na tento den si poznamenal, že s hostem byl na procházce, ukazoval mu skvosty Prahy a jak se katolická církev podepsala na tváři „*naší zlaté, stověžaté matičky*“. Cestou zaslechli zpěv písní *Kde domov můj a Hej, Slovane*. Host neměl tušení, co se v Praze děje, a tak velmistra zahrnul množstvím otázek. Na Karlově mostě potkávají armádní důstojníky, kteří na svých čepicích mění rakouské odznaky za odznaky v barvě červenobílé. Během cesty do centra Starého Města se pak dostali do davů oslavujících a revolucionářů, které v hostovi vzbuzovaly obavy. Viděl, jak lidé odstraňují znaky c. k. úřadů v podobě dvouhlavé černé orlice i německy psané firmy nad provozovny. Jak velmistr poznamenal: „*Měl jsem co Němce těšiti, byl celý rozrušen a snad ani nespál.*“ Na závěr své vzpomínky na tento den připojil povzdech, který se v průběhu času postupně měnil ve vážnou obavu: „*Uběhlo několik dnů a začal jsem se báti, nu o koho, o sebe? Nikoliv, nýbrž o republiku. My katolíci jsme přesvědčeni*

¹⁴⁷ České srdce. *O nás* [2019-06-02].< <https://www.ceske-srdce.at/o-nas2/>>.

o tom, že jsme nechtěli nikdy vlasti své ničeho zlého a že katolictví přineslo vlasti naší mnoho dobrého.“¹⁴⁸

Po vzniku nového československého státu se musel řád zabývat také změnami v hospodářské oblasti. Velmistr Josef Vlasák si dobře uvědomoval, že nebude nadále možné ve stále více industrializované společnosti spoléhat pouze na hospodářské výnosy z řádových velkostatků a zemědělské produkce. Ostatně tento trend začal již za velmistra F. X. Marata výše zmíněným zrušením pivovaru pražského konventu a jeho náhradou ve formě moderních činžovních domů. řád investuje finanční prostředky také do cenných papírů, a to jak korporátních, tak i dluhových. Zejména v oblasti korporátních cenných papírů si řád zajistil kontrolu na danými společnostmi přímou účastí v jejich orgánech. Jednalo se např. o Ústřední lidovou záložnu v Praze, zapsané společenstvo s ručením omezeným, Moravskou banku nebo První českou vzájemnou pojišťovnu. V jejich představenstvech velmistr působil. Další zajímavou korporátní akvizicí byl prodej sliveneckých lomů. Ten měla od roku 1895 v pachtu firma Barta & Tichý, která se později transformovala na akciovou společnost PRASTAV, spojené pražské továrny na stavivo. V říjnu roku 1923 na ni řád převádí vlastnické právo k pozemkům, které představovaly dobývací prostor sliveneckého mramoru, a jako protihodnotu získává akcie této společnosti.¹⁴⁹

Se vzrůstajícím nacionálním napětím mezi Čechy a Němci se musel velmistr Josef Vlasák zabývat těmito problémy nejen uvnitř řádu, ale především ve vztahu k jeho činnosti a působení na řádových místech. V roce 1936 se musel velmistr zabývat případem kynšperského kaplana Gustava Schreyera pro přečin rušení obecného míru, kdy tento kaplan vytýkal jedné žákyni německé národnosti, že navštěvuje v Kynšperku nad Ohří českou školu. Následně tyto výtky směřoval vůči všem dětem z německých rodin, které do české školy chodily. Případem se zabývalo přímo četnické velitelství v Praze.¹⁵⁰ Následkem toho byl G. Schreyer přeložen od 1. 1. 1937 jako kaplan do Lokte.¹⁵¹ řádu se

¹⁴⁸ Vzpomínka J.M. Josefa Vlasáka na 28.10. 1918. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 465, část 1916–1932.

¹⁴⁹ RYBAŘÍK, Václav. Z minulosti pražských lomů (4). *Kámen*, ročník 2005, č. 1, s. 11.

¹⁵⁰ Stížnost Ministerstva školství a Národní Osvěty ze dne 13. 3. 1936. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 469, část 1936.

¹⁵¹ Mutationes nostrorum anno Domini 1937. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 209, karton 450, část Oznámení personálních změn 1883–1939.

v této době nevyhnula ani anonymní udání. V archivním fondu z roku 1936 je dochován případ, kdy Arcibiskupské konzistoři v Praze došlo anonymní udání proti křížovnickému duchovenstvu v Rybářích. Jejich jednání mělo zapříčinit odpadlictví mnoha věřících v této farnosti. Velmistr Josef Vlasák se ostře ohradil jednak proti tomu, aby daná věc byla na konzistoři zaevidována pod názvem „*Škandály na faře v Rybářích*“ a také proti tomu, že má být anonymním udáním věnována taková péče a pozornost. Zajímavá je zmínka ve velmistrově odpovědi: „*Již vloni v květnu jsem se zmínil v přípise Jeho Eminenci, že neznám mizernějšího místa pro pomluvy a udání jako Karlovy Vary a Rybáře, a bylo by třeba jednou některého takového darebáka příkladně ztrestati.*“¹⁵² Přes svůj odpor se danou věcí vůbec zabývat sděluje, že danou věc vyšetřil, oba nařčení kněží k tomu sepsali vlastní vyjádření, které předložil arcibiskupské konzistoři, a také požádal vládního komisaře města Rybáře o jeho vyjádření, které bylo ve prospěch nařčených. Poté doplnil vlastní náhled na danou věc a na to, co skutečně způsobuje problémy v daném místě. Na závěr doplnil svou obavu, že zdejší kněží nebudou chtít nadále snášet urážky a osočování a při nejbližší příležitosti z tohoto působiště odejdou a nikdo jiný z řadových kněží tam nebude chtít být ustanoven.¹⁵³

V roce 1928 získává velmistr Josef Vlasák čestný doktorát z teologie a v roce 1938, dne 2. března mu papež Pius XI. udělil papežské vyznamenání *Bene merenti* a také privilegium nosit fialové solideo.¹⁵⁴

3.3.1. Obavy ze zrušení řádu a záložní plán

V sněmovních i revolučních výborech často zaznívaly návrhy na zrušení klášterů a konfiskaci jejich majetku. Bylo tedy třeba hledat způsoby, jak transformovat řád do nových poměrů a hospodářsky jej zabezpečit do budoucna. Podle informace, kterou velmistr získal od strahovského opata Metoděje Jana Zavorala (1862–1942), bylo zrušení klášterů hotová věc. Mělo se ale postupovat mírně. Řeholní kněží měli být převedeni do diecézní duchovní správy, starší měli dostat penzi. Tuto informaci měl opat mít

¹⁵² Odpověď na žádost o vyšetření a zjednání nápravy ve věci *Škandály na faře v Rybářích* dne 18. 8. 1936. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 469, část 1936.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ *Mutationes nostrorum anno Domini 1987*. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 209, karton 450, část Oznámení personálních změn 1883–1939.

od státního tajemníka Františka Drtiny.¹⁵⁵ Strahovský opat M. J. Zavoral si měl při rozhovoru s velmistrem povzdechnout, proč zrovna on má být posledním strahovským opatem. Avšak velmistra Vlasáka trápila jiná věc. Všechny mužské řeholní řády mají celosvětový rozměr a kláštery víceméně ve všech zemích světa. Mají tak možnost opustit Československo a pokračovat ve své činnosti jinde. Naproti tomu křižovníci jako původem český řád nemají kromě mateřského kláštera v Praze jiný klášter mimo území Československa,¹⁵⁶ a tak by se mohlo stát, že tento řád úplně zanikne.

V té době pobýval v Praze Emanuel Bouška (1865–1941), farář farnosti sv. Václava v Táboře v Jižní Dakotě USA. Jemu předal velmistr Josef Vlasák cenné papíry, a to obligace České zemské banky v hodnotě 200 000 Kčs a zástavní listy České hypoteční banky v hodnotě 400 000 Kč, tedy v celkové hodnotě 600 000 Kč, a E. Bouška byl tajně pověřen zakoupením vhodných pozemků pro vybudování nového kláštera a farmy. Velmistr se obával, jak budou zejména starší spolubratři případnou změnu prožívat. Ve svých vzpomínkách uvádí: „*V duchu jsem už viděl, jak se budeme učit anglicky, jak to nám starším půjde těžko, ale budeme působit mezi Čechy a ti mladší se anglicky naučí. Už jsem měl i promyšlené, které paramenta a bohoslužebné nádoby vezmeme s sebou, zkrátka už jen vyrazit.*“¹⁵⁷ Poměry se naštěstí uklidnily a následně se velmistr spojil s E. Bouškou, aby pozemky a farmu nehledal. Bylo však potřeba zajistit vrácení cenných papírů zpět do držení řádu. Největší problém, jak sděluje E. Bouška velmistrovi ve svých dopisech z konce roku 1921, byl s důvěryhodným kurýrem, kterého se pokoušel nalézt mezi krajany chystajícími se na krajanskou výpravu do Československa. Užít běžnou poštovní službu se mu jevilo jako nevhodné, protože americký poštovní úřad pojišťoval zásilky pouze do částky 100 USD a americké pojišťovací společnosti, které pojišťovaly cenná psaní, účtovaly za každých započatých 1 000 USD pojistné ve výši 5 USD. Nakonec však nebylo jiného zbylí. Cenné papíry poslal v několika balíčcích do Živnostenské banky, kam byly 14. 11. 1921 všechny doručeny a připraveny k převzetí. Následně v dopise z 5. 1. 1922 E. Bouška provedl vyúčtování poštovního, pojištění a dalších nákladů, a tak byl tento případ uzavřen.¹⁵⁸

¹⁵⁵ MULAMUHIČ, Rijad. *Pražský Kláštor Rádu křižovníkov s červenou hviezdou*. s. 53.

¹⁵⁶ Komenda u kostela sv. Karla Boromejského neměla v té době status samostatného řeholního domu.

¹⁵⁷ MULAMUHIČ, Rijad. *Pražský Kláštor Rádu křižovníkov s červenou hviezdou*. s. 53.

¹⁵⁸ Dopisy od E. Boušky ze dne 24. 8. 1921, 7. 9. 1921 a 5. 1. 1922. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 465, část 1916–1932.

3.3.2. Odchody z řádu

V roce 1920 se musel velmistr Josef Vlasák, podobně jako všichni biskupové a představení v celé katolické církvi, vypořádávat s případy odpadlictví. Krátce po vzniku Československa opustili řád dva kněží: František Kopeček a Alojz Kusovský. Jeden kněz se oženil a další čtyři odpadli od víry. Dne 17. 12. 1922 si Pražská arcibiskupská konzistoř vyžádala informace o náboženském stavu duchovenstva. Velmistr Josef Vlasák poskytl statistické údaje k 1. 1. 1923, kdy měl řád celkem 63 členů, z toho 58 kněží. řád opustili dva výše uvedení kněží, kteří však od víry neodpadli ani se neoženili. Oženil se jeden, Jaroslav Petrášek, ale ani on nebyl apostata. Mezi apostaty je možné zařadit následující křížovníky, kteří řád opustili: Otakar Cehák, Ferdinand Vondrák, Josef Šimon a Jan Lomoz. Posledně jmenovaný se stal knězem v nově vzniklé Církvi československé.

Jan Lomoz, se nestal pouze řadovým knězem, ale působil v Pražské diecézní radě jako místopředseda a tiskový a ideový referent. Následně se také stal generálním vikářem patriarchy Gustava Adolfa Procházky, a od roku 1942 byl dokonce správcem pražské diecéze Církve českomoravské.¹⁵⁹ V tomto úřadu odmítl za Církev českomoravskou vstoupit do České ligy proti bolševismu. Na základě jeho odmítavého stanoviska k členství J. Lomoze vyzval k rezignaci na všechny úřady protektorátní ministr školství a lidové osvěty Emanuel Moravec. Následně byl Lomoz na příkaz velitele SS a protektorátní policie K. H. Franka 14. 12. 1942 zatčen a propuštěn až v květnu 1945.¹⁶⁰

Z řádu také odcházeli novicové a profesové s jednoduchými sliby. Již v roce 1918 to bylo celkem devět křížovníků. Situace se ale postupně uklidňovala. Ve 30. letech to již byl jen jeden novic a jeden profes s jednoduchými sliby.¹⁶¹

¹⁵⁹ Z důvodu vzniku samostatného Slovenska došlo v roce 1940 ke zrušení ústavy Církve Československé a vedení církve na území protektorátu pod nátlakem okupačních úřadů přistoupilo na změnu názvu na Církev Českomoravskou.

¹⁶⁰ JINDRA, Martin. Jan Lomoz, jeden ze sabotérů České ligy proti bolševismu. *Paměť a dějiny*, ročník IV, číslo 1, s. 79.

¹⁶¹ *Mutationes nostrorum anno Domini 1918–1939*. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 209, karton 450, část Oznámení personálních změn 1883–1939.

3.3.3. První pozemková reforma

V roce 1919 dochází k uklidnění situace záležitostech zásobování potravinami, ale řádu, stejně jako ostatním vlastníkům velkostatků, nastaly nové problémy, spočívající v realizaci pozemkové reformy. Ta postihovala téměř polovinu celkové výměry pozemkového vlastnictví řádu. Aby mohli lépe chránit své zájmy, dohodli se vlastníci velkostatků, zejména z řad katolické církve a šlechty, na zřízení Svazu československých velkostatkářů, který poskytoval odborné zázemí svým členům a představoval zájmovou skupinu, která byla partnerem pro jednání s nově vzniklým Státním pozemkovým úřadem jako orgánem veřejné správy ve věci realizace pozemkové reformy. Velmistr Josef Vlasák byl od počátku aktivním členem, stal se jeho místopředsedou a byl hlavním představitelem vlastníků církevních velkostatků. Podařilo se mu zajistit určitý vliv na tento úřad, a to z prostého důvodu. řád poskytl pražské úřadovně SPÚ prostory v pražském konventu, takže se mohl přímo setkávat s některými jeho činiteli na domácí půdě. SPÚ však postupně žádal o uvolňování užívaných kanceláří a prostor.¹⁶² Najít souvislost s postupným uvolňováním poskytnutých prostor a vývojem realizace pozemkové reformy se mi však najít nepodařilo.

S první pozemkovou reformou je spojen zajímavý případ, který se dotýká řádu i velmistra Josefa Vlasáka osobně. Deník *Mír* přinesl ve svém zpravodajství ze samospráv informace o jednání městského zastupitelstva Hlavního města Prahy, na kterém pronesl řeč člen městské rady O. Hadrbolec osobní výpad proti velmistroví. Obvinil jej z toho, že nabádá ostatní vlastníky velkostatků, aby se k nabídkám ze strany hlavního města Prahy chovali zdrženlivě nebo odmítavě a on tak získal více času.¹⁶³ Nakonec jej počastoval odsouzením, že k dosažení svého účelu se snížil i k tomu, že do této své akce přizval i Otokara hraběte Černína, kterého z důvodu zákazu vstupu na území Československé republiky zastupuje v majetkových záležitostech Dr. Schwarz.¹⁶⁴ Hlavní město Praha nabízelo za 1 sán pozemku průměrnou cenu 2,30 Kč, kdežto řád požadoval za pozemky velkostatků v Hloubětíně a Ďáblicích 15,60 Kč a ve Slivenci 5,00 Kč. Z dalších historických pramenů víme, že pan radní následně takto získané pozemky

¹⁶² Sdělení kanceláře presidenta SPÚ Dr. Viškovského na žádosti o uvolnění prostor kláštera. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 465, část 1916–1932.

¹⁶³ Velká Praha. Rozpočet pražské obce schválen. *MIR*, roč. 1921, č. 50, s. 6.

¹⁶⁴ Opis stenografického záznamu z řeči člena městské rady O. Hadrbolce ze dne 9. XII. 1921. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 465, část 1916–1932.

a velkostatky od hlavního města Prahy odkupoval za cenu, která neodpovídala ceně z tzv. „volné ruky“. Velmistr Josef Vlasák se zúčastnil zasedání presidiální komise ve věci získání velkostatků Hloubětín, Slivenec a Ďáblice dne 23. 5. 1922. Na něm informoval tuto komisi, že jednání, které se uskutečnilo na generalátu řádu svolal jako člen Svazu československých velkostatkářů, kdy byl pověřen svolat veškeré zástupce církevních velkostatků celé republiky. Tohoto jednání se neúčastnil nikdo ze zástupců vlastníků z řad šlechty. K tomu prohlásil, že řeč člena městské rady O. Hadrbolce se dotkla jeho cti. Z protokolu čteme, že „*pan velmistr poukazuje k tomu, že výrokům, které učiněny byly členem m. r. Hadrbolcem, srozuměno bylo tak, že se spolčuje proti obci Pražské s nepřáteli republiky, i vidí se pan velmistr na své cti ohrožen, proti čemuž se nejdůtklivěji ohrazuje.*“¹⁶⁵ Radní O. Hadrbolec uvedl, že neměl úmysl se dotknout cti pana velmistra, že se jednalo o reakci na projev poslance Dr. Mazance ve sněmovně, kde obvinil obec Pražskou, že krade a dopouští se loupeží na církevním majetku.¹⁶⁶ Mohlo by se zdát, že se jednalo o malicherný spor dvou pánů, ale díky tomuto razantnímu vystoupení se velmistrovi podařilo uchránit všechny řádové statky v okolí Prahy. Většina pozemků i hospodářských dvorů byla před koncem první pozemkové reformy ze záboru propuštěna.

V dalších případech již velmistr Josef Vlasák tak úspěšný nebyl. Pozemková reforma dopadla tvrdě zejména na velkostatky v Tursku, Dobřichovicích, Klučenicích a Starém Kníně. Původně požadovaný rozsah přesahující 66 % celkové výměry zemědělských pozemků se po pečlivé analýze záboru a úspěšné argumentaci podařilo snížit na 40 % zabraných pozemků.¹⁶⁷ Velkou pomocí velmistrovi Josefu Vlasákovi při řešení těchto problémů byli jeho sourozenci, zejména bratr Bohumil. Ten dokonce bydlel v jednom z bytů v činžovním domě pražského konventu v Platněřské ulici. Tento údaj se podařilo ověřit z oznámení První České vzájemné pojišťovně. Na základě škodní události z 14. 1. 1932 v bytě ministra JUDr. Bohumila Vlasáka byla uplatněna požární škoda v celkové výši 1 583,40 Kčs.¹⁶⁸

¹⁶⁵ Protokol o schůzi presidiální komise dne 23. května 1922. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 465, část 1916–1932.

¹⁶⁶ Velká Praha. Rozpočet pražské obce schválen. *MIR*, roč. 1921, č. 50, s. 6.

¹⁶⁷ MULAMUHIČ, Rijad. *Pražský Kláštor Rádu križovníkov s červenou hviezdou*. s. 55.

¹⁶⁸ Oznámení detailního popisu škod První České Vzájemné Pojišťovně v Praze. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 465, část 1916–1932.

3.3.4. Kulturní život a sedmisetleté jubileum řádu

V meziválečném období dochází k transformaci řádu, který se nově zaměřuje především na pastorační a jeho původní poslání se dostává do pozadí.¹⁶⁹ Poslední špitál funguje v budově generalátu do roku 1941, kdy je klášter zabrán pro potřeby protektorátní správy. Tím se však řádu otevírá nový prostor pro intenzivnější působení na širší veřejnost. V rámci pastorační péče a výchovy je kladen velký důraz na intelektuální stránku. Velmistr Josef Vlasák a celý pražský konvent je v úzkém kontaktu s představiteli politického, kulturního a společenského života. Velmistr udržoval čilou korespondenci s pražským arcibiskupem K. Kašparem, i s ostatními biskupy a politickými představiteli. Působil v Československé straně lidové, podílel se na založení katolické tělovýchovné jednoty Orel i na budování Československé akciové tiskárny a paláce Charitas na Karlově náměstí.¹⁷⁰ Velmistr také udržoval přátelské vztahy s osobnostmi uměleckého života. Když zemřela fenomenální česká operní zpěvačka Ema Destinová (1878–1930), byl to právě on, kdo vedl církevní pohřební obřady a doprovod na vyšehradský Slavín.¹⁷¹

Na rok 1937 připadalo 700. výročí založení řádu. V té době však bylo založení řádu odvozováno od roku 1233, kdy vzniklo špitální bratrstvo. Tehdy sv. Anežka Česká založila špitál Na Františku. Je nepochybné, že v něm musel působit nějaký špitální personál, který se staral o jeho provoz. Avšak až bulou papeže Řehoře IX. *Omnipotens Deus* z 14. dubna 1237, kterou bere špitál a bratrstvo pod svou ochranu a přímou pravomoc Apoštolského Stolce, bylo toto bratrstvo zároveň povýšeno na samostatný církevní řád.¹⁷²

V roce 1928 začíná řád vydávat čtvrtletní zpravodaj *Od Karlova mostu*, který je přípravou na vyvrcholení velkého řádového jubilea. V úvodním slově šéfredaktora Václava Bělohávků se píše: „*Dokonává se poslední desetiletí sedmisetletého trvání řádu Křižovníků s červenou hvězdou, jenž byl založen r. 1233 na domácí půdě blahoslavenou Přemyslovnou Anežkou. V takové vážné době vidí se toho v řádě potřeba podle příkladu člověka hospodáře v evangeliu vynášeti z pokladu dějin a práce staré věci i nové a sdíleti*

¹⁶⁹ BUBEN, Milan. *Rytířský řád Křižovníků s červenou hvězdou*. Praha: Rytířský řád Křižovníků s červenou hvězdou, 1996, s. 50.

¹⁷⁰ REJL, František. Jubilem služebníka Církve, národa a vlasti. *Časopis Vincentina*, ročník XXI., č. 3 – 4, s. 35.

¹⁷¹ MICHLOVÁ, Marie. *Smrt a pohřby slavných, aneb Poslední dny osobností našich dějin*. Řitka: Nakladatelství ČAS, 2016, s.

¹⁷² BUBEN, Milan. *Rytířský řád Křižovníků s červenou hvězdou*, s. 5.

se o ně s českou veřejností. Prostředníkem v tom mají býti tyto Zprávy, pro něž si řád vyprošuje vládně všude přijetí.¹⁷³ Vyvrcholením těchto snah je v roce 1930 vydání velkých Dějin českých Křižovníků s červenou hvězdou. Tato kniha má dvě části, V. Bělohlávek se věnuje dějinám pražského konventu a J. Hradec zase dějinám konventu vatislavského. O tři roky později řád vydává *Knihu památní na sedmisetleté založení českých Křižovníků s červenou hvězdou*.¹⁷⁴ Na ní se podílelo více křižovníků a na rozdíl od předchozí obsahuje i více obrazových příloh.¹⁷⁵ Tehdy je také za velkého ohlasu českých badatelů zprovozněna řádová knihovna se značným množstvím cenných rukopisů a původních listin. Je to především zásluhou neúnavné práce řádového knihovníka V. Bělohlávka.¹⁷⁶

V roce 1931 se ustavuje *Výbor pro oslavy 650. výročí smrti blahoslavené Anežky Přemyslovny*. Tento výbor, jemuž předsedal velmistr Josef Vlasák, měl za úkol sjednotit všechna hnutí, složky a akce plánované na jubilejní rok 1932. Oslavy probíhaly na území celých Čech a Moravy, ale také v zahraničí, zejména ve Vídni a v městech českých krajanů v USA. Nejvíce se však slavilo v Praze a na území pražské arcidiecéze. Dne 7. ledna 1932 vydal pražský arcibiskup K. Kašpar pastýřský list, ve kterém nařizuje ve všech kostelích arcidiecéze oslavy tohoto výročí. Hlavní oslavy proběhly ve dnech 2.–6. března 1932 ve Svatovítské katedrále, v kostele sv. Františka v Anežském klášteře a v pražském konventu Křižovníků na Starém Městě pražském. V pražském konventu řádu probíhala také *Anežská výstava*, kde světici prezentovala vystavená umělecká díla. S výstavou byly spojeny i koncerty, mše svaté a pobožnosti.¹⁷⁷ Bylo také vydáno velké množství publikací, které se věnovaly tématu blahoslavené Anežky Přemyslovny, a uskutečněno mnoho popularizačních přednášek, které měly za úkol přiblížit světici co nejširším vrstvám společnosti. Výše uvedený výbor spolu s *Jednotou pro obnovu kláštera blahoslavené Anežky* měly kulturní a charitativní zaměření, avšak jejich hlavním cílem

¹⁷³ BĚLOHLÁVEK, Václav. Slovo úvodem. *Od Karlova mostu*, ročník I., č. 1., s. 1.

¹⁷⁴ BĚLOHLÁVEK, Václav (ed.). *Knih památní na sedmisetleté založení českých Křižovníků s červenou hvězdou (1233–1933)*. Praha: Rytířský řád Křižovníků s červenou hvězdou, 1933.

¹⁷⁵ LORENZ, Willy. *Die Kreuzherren mit dem roten Stern*, s. 101.

¹⁷⁶ REJL, František. Jubilem služebníka Církve, národa a vlasti. *Časopis Vincentina*, ročník XXI., č. 3–4, s. 35–26.

¹⁷⁷ MULAMUHIČ, Rijad. *Pražský Kláštor Rádu križovníkov s červenou hviezdou*. s. 149.

bylo uskutečnit Anežčino svatořečení. 19. 4. 1927 byla podána Arcibiskupské konzistoři v Praze žádost řádu o svatořečení blahoslavené Anežky Přemyslovny.¹⁷⁸

Postulátorem kanonizačního procesu byl ustanoven V. Bělohlávek. Ten následně podal arcibiskupovi F. Kordačovi žádost, aby pro tento proces ustanovil příslušné soudy.¹⁷⁹ V úvodu již zmíněné knihy památní je báseň *Hvězda pod křížem*, jako její autor je uveden Václav Svatohor. Jedná se o umělecký pseudonym již zmíněného autora V. Bělohlávka. V této básni vzpomíná na Anežčin královský a přemyslovský původ, hovoří o ní jako o pokračovatelce tradice sv. Ludmily a Václava. Blahoslavené Anežce Přemyslovně a jejímu odkazu pro český národ je dokonce věnovaná celá první kapitola této knihy.¹⁸⁰ Ani tento pokus o svatořečení bohužel nebyl úspěšný.¹⁸¹

Na něj však navázala snaha československých emigrantů z řad duchovenstva, kteří se soustředili kolem křižovnické komendy ve Vídni a jejího komandéra Josefa Novotného. V roce 1986 odeslali prosebný list papeži Janu Pavlu II. s prosbou o brzké svatořečení bl. Anežky Přemyslovny. V roce 1982, u příležitosti sedmistého výročí jejího úmrtí, dostali křižovníci vídeňské komendy z klášterního chrámu darem od španělského krále Juana Carlose ostatek této světice a potom ji papež 12. listopadu 1989 svatořečil.¹⁸²

3.3.5. Charitativní a spolková činnosti

Velmistr Josef Vlasák velmi aktivně vystupoval také ve spolkové činnosti. Kromě již výše uvedeného, byl také zakládajícím členem a předsedou *Matice Svatohorské*, *Spolku pro obnovu poutního chrámu Maria Kulm*, *Jednoty pro obnovu kláštera blahoslavené Anežky* a spolku *Dílo blahoslavené Anežky Přemyslovny*.

U zrodu Díla blahoslavené Anežky Přemyslovny stál vedle velmistra Josefa Vlasáka také nový československý ministr pošt a františkánský terciář František Nosek. Tento spolek si vzal za úkol shromáždit finanční prostředky na stavbu kostelů na pražských periferiích, a to v takovém počtu, kolik bylo hvězd kolem hlavy Panny Marie na strženém Mariánském sloupu na Staroměstském náměstí. Ze zpravodaje Matice Svatohorské víme,

¹⁷⁸ SOUKUPOVÁ, Helena. *Svatá Anežka Česká: život a legenda*. Praha: Vyšehrad, 2015. s. 355.

¹⁷⁹ BĚLOHLÁVEK, Václav. K svatořečení bl. Anežky. *Od Karlova mostu*, ročník I., č. 1., s. 38–39.

¹⁸⁰ SVATOHOR, Václav. *Hvězda pod křížem*. In BĚLOHLÁVEK, Václav (ed.). *Knihy památní na sedmisetleté založení českých Křižovníků s červenou hvězdou (1233–1933)*. Praha: Rytířský řád Křižovníků s červenou hvězdou, 1933, s. 13–14.

¹⁸¹ SOUKUPOVÁ, Helena. *Svatá Anežka Česká: život a legenda*. Praha: Vyšehrad, 2015. s. 361.

¹⁸² Tamtéž. s. 367 – 371.

že k dubnu 1947 tento spolek vystavěl nový kostel na Spořilově, kapli ve Kbelích, opravil kapli sv. Kláry v Troji, zakoupil stavební pozemky v Kobylisích pro stavbu kostela a salesiánského ústavu a ještě další dvě parcely pro stavbu dalších kostelů na okraji Prahy.¹⁸³ Stavebními pracemi mělo být pověřeno obecně prospěšné stavební družstvo *Charitas* a spolek *Dílo blahoslavené Anežky Přemyslovny* měl za úkol zpracovat ideový námět interiéru nových kostelů a kaplí.¹⁸⁴ Vybudování tolika nových kostelů a zakoupení stavebních parcel v Praze představovalo obrovské kapitálové požadavky, tolik prostředků však spolek neměl. Velmistr Josef Vlasák, po projednání záležitosti na generální kapitule, nabídl k hypoteční zástavě činžovní domy a hospodářskou budovu v Karlíně, díky čemuž získali hypoteční úvěr ve výši 10 000 000 Kčs.¹⁸⁵ S jistotou víme, že tento úvěr ještě v roce 1950 nebyl splacen a po novém záboru při revizi první pozemkové reformy byl na základě generálnícese budoucích pohledávek umořen náhradou za živý a mrtvý inventář zabraných velkostatků a zbývající dluh nájemným z těchto domů.¹⁸⁶

Jednota pro obnovu kláštera blahoslavené Anežky Přemyslovny vznikla již v roce 1893 za velmistra V. Horáka, který byl také jejím předsedou. Cílem tohoto spolku bylo zachránění a postupné obnovování kláštera i kostelů a navrácení jejich původnímu účelu. Velmistr Josef Vlasák se stává předsedou Jednoty v roce 1915. Anežský klášter byl postupně obnovován a 6. 2. 1938 proběhlo slavnostní otevření obnovených kostelů Anežského kláštera Na Františku, při němž velmistr Josef Vlasák jako předseda spolku sloužil pontifikální mši svatou. Objekt však nebyl úplně opravený a jednalo se spíše o provizorní opatření.¹⁸⁷ Přestože to byli především křižovníci, kteří v počátcích vykoupili peníze z řádového jmění první stavby kláštera Na Františku, začaly se

¹⁸³ K osmdesátinám J.M. Dr. Josefa Vlasáka. *Mariánský věstník AVE MARIA*, ročník III., č. 4 (duben 1947), s. 62.

¹⁸⁴ Přímluva za odsouhlasení zástavy k poskytnutí hypotéky Charitas a Dílo bl. Anežky Přemyslovny z 23. 8. 1929. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 465, část 1916–1932.

¹⁸⁵ Žádost o souhlas se zřízením zástavy Zemskému úřadu jako Státnímu dozorčímu úřadu na církevním majetkem z 8. 1. 1930. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 465, část 1916–1932.

¹⁸⁶ Zápočet náhrad za živý a mrtvý inventář byl po přijetí zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi předmětem zevrubného prověřování ze strany povinných osob, zejména Lesů ČR, s. p. a Státního pozemkového úřadu, které se k této záležitosti stavěly tak, že řádu byly poskytnuty náhrady i za nemovitý majetek, a tudíž nemá nárok na jejich vydání.

¹⁸⁷ K osmdesátinám J.M. Dr. Josefa Vlasáka. *Mariánský věstník AVE MARIA*, ročník III., č. 4 (duben 1947), s. 62.

objevovat snahy o jeho získání jinými subjekty. Dne 7. února 1942 informuje člen představenstva velmistra Josefa Vlasáka, toho času v nuceném vyhnanství v Brně, o tom, že je minorité žádají o předání kostelů a kláštera, aby se tam mohli navrátit spolu s klariskami. Jednota odpověděla v tom smyslu, že duchovní službu v obnovených kostelech bude zajišťovat Rytířský řád Křižovníků s červenou hvězdou. Takto měl podle přání na podobné dotazy reagovat i velmistr. Podle sdělení v dopise měli minorité také podporu kapitulního vikáře B. Opatrného.¹⁸⁸ Jak víme, po skončení války zde minoritský klášter obnoven nebyl, ale ani křižovníci jej nezískali do své duchovní správy. V současné době vždy první neděli adventní, při výročí Anežčina blahořečení papežem Piem IX. (3. prosince 1874), se koná v kostele Nejsvětějšího Spasitele mše svatá, kterou po dohodě s vedením Národní galerie pořádá řád a farnost při hlavním řádovém kostele svatého Františka z Assisi.

Řád ani velmistr Josef Vlasák v té době nezapomínali na původní charisma řádu a věnovali se hojně charitativní činnosti. Největší aktivitu v této oblasti vyvíjel již zmiňovaný spolek *České srdce*. Ten v době krize zajišťoval 1 000 obědů pro studenty a učně nebo pro 70 000 pražských dětí zajistil letní ozdravné pobyty na venkově.¹⁸⁹ Dále velmistr aktivně působil ve výboru *Československého červeného kříže*, *Charitě*, *Spolku pro podporu domácích chudých*, *Spolku sv. Vincenta z Pauly*. Věnoval se také individuální pomoci těm, kteří se na něj obrátili osobně nebo prostřednictvím řádových spolubratrů. V archivních spisech se v každém období nacházejí soubory označené jako pomocná pokladna, kde jsou u jednotlivých žádostí o podporu přiložené poštovní poukázky. Za péči o český národ a zvláště svou angažovanost v Českém srdci byl velmistr Josef Vlasák v roce 1937 Národní radou československou jako stálým celonárodním svépomocným ústředím oceněn čestným diplomem.

Velmistr Josef Vlasák nezapomínal ani na podporu a vzdělání mladé generace, z níž by mohla vzejít nová povolání pro řád. V pražském konventu byl zřízen tzv. *řádový juvenát*, do kterého byli přijímáni gymnazisté. Těmto hochům poskytl řád ubytování a stravu a oni byli povinni vypomáhat v konventu, s ministrováním v hlavním řádovém kostele nebo jako zpěváci v kostelním sboru. Přihlášky se většinou podávaly v průběhu

¹⁸⁸ Odpověď na dopis předsedy, velmistra Josefa Vlasáka ze dne 07.04. 1942. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 472, část 1942–1943.

¹⁸⁹ K osmdesátinám J.M. Dr. Josefa Vlasáka. *Mariánský věstník AVE MARIA*, ročník III., č. 4 (duben 1947), s. 62.

letních prázdnin. Často se stávalo, že dotyčného kandidáta na přijetí do juvenátu doporučil nebo často přímo přihlásil někdo z křižovníků z řádových působišť. Tito *juvenisté* tvořili základ budoucích řádových povolání.¹⁹⁰

3.4. Období druhé světové války

Rok po oslavách sedmisetletého jubilea řádu přichází těžká rána. Přijetím *Mnichovské dohody*, která byla pro československé představitele diktátem, se ocitají některá řádová místa na území Německé říše. řád není nadále schopen efektivně vykonávat vlastnická ani církevní práva nad proboštvím v Chlumu Svaté Maří, komendami v Chebu, Mostě, děkanstvími v Karlových Varech, Lokti, Tachově a dalšími farnostmi, které se nacházely v oblasti odtržených Sudet. První zprávy o dění v těchto farnostech získává řád na generálním konsiliu, na které dorazil E. Künzl a podal podrobné informace o místech a kdo na nich působí. Někteří křižovníci ze Sudet žádali, aby byli jmenováni trvalými správci bez vyhlášení nabídky volných beneficí k obsazení. Proti tomu se postavil generální ekonom J. Saip, a tak nakonec do vyřešení situace se zabraným pohraničím zůstali všichni na daných místech jako jejich administrátoři.¹⁹¹ Velmistr Josef Vlasák dostává tohoto roku zoufalý dopis, podepsaný „*věřícím národem*“, ve kterém jej žádají, aby podpořil jako nového prezidenta některého z představitelů české šlechty.

V tomto listě se uvádí: „...*Naše republika připadá nám jako amputovaný mrzáček, který nemůže ani chodit a který má pouze jednu ruku, přes kterou dostává ještě ránu za ránou a oči že má pouze pro pláč... Tak těžce snáší odtržení takové části země a porušení tisíciletých hranic koruny svatováclavské. Což žádný z dřívějších představitelů nemá ani kouska svědomí a cti? ... Tak mohli pracovati jen lidé, kteří také v nic nevěřili, ano, posmívali se římsko-katolickému náboženství. ... Žádáme, aby kříže byly dány opět do škol a náboženství bylo opět povinným vyučovacím předmětem na všech školách, jak tomu bylo dříve. ... Mariánský sloup na Staroměstském náměstí nemusel býti tak potupným způsobem odstraněn. Však hlavního činitele při této zkáze odplata již stihla. ... Proto prosíme Vás za přímluvu, snad byste mohl také sám přispěti národu svým vlivem a přímluvou na patřičných místech. Což celý národ musí trpět kvůli benešovské politice?*“

¹⁹⁰ MULAMUHIČ, Rijad. *Pražský Kláštor Rádu křižovníkov s červenou hviezdou*. s. 150.

¹⁹¹ Dopis generálního ekonoma J. Saipa ze dne 20. 12. 1942 Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 472, část 1942–1943.

Nechceme býti u Německa a klaněti se nějakým modlám, vždyť tento režim je již do nebe volající.“¹⁹²

Záhy po vypuknutí druhé světové války dolehly její následky na všechny. Znovu začaly problémy se zásobováním měst potravinami a zemědělskou produkcí. Po vyhlášení protektorátu dochází často k záborům velkých budov pro protektorátní nebo válečné účely. Tento osud se nevyhnul ani řádu. Ještě v roce 1940 proběhlo velké řádové setkání. V pašijovém týdnu roku 1941 však byl velmistr Josef Vlasák pro své vlastenecké smýšlení a podporu rodin zatčených osob udán gestapu, po výslechu byl vykázán z hlavního města Prahy a dostal příkaz uvolnit klášter pro „*potřeby protektorátní vlády.*“¹⁹³ Velmistr našel dočasný azyl v augustiniánském klášteře na Starém Brně, ale město nesměl bez dovolení opustit a musel se každý týden hlásit na gestapu. Ve svém dopise příteli ze studií Sigismundovi Bouškovi píše: „*Dostal jsem se sem jako Pilát do Creda. Když jsem se ptal, co jsem spáchal, dostal jsem odpověď, že jim postačí jen moje smýšlení. Ubytován jsem v klášteře augustiniánů na Starém Brně, kde třímá berlu prelát Bařina. Jsem zde jako doma, všichni zdejší páni vycházejí mi vstříc.*“¹⁹⁴

I v tomto vynuceném exilu se zajímal o dění v zemi, církvi i řádu a pomáhal potřebným. Dění v řádu sledoval prostřednictvím korespondence, kterou s ostatními členy udržoval. Mezi nejaktivnější dopisovatele patřili mostecký komandér R. Čapek, který v té době byl také generálním vikářem řádu, sekretář ekonom a ředitel ústřední kanceláře J. Saip, novicmistr J. Merell a po úmrtí sekretáře J. N. Líbala jeho nástupce R. King. Z této korespondence je možné získat ucelený pohled nejen na problémy pražského konventu, ale na celkovou situaci řádu. Obecné byly stesky na velkou bídu a nedostatek všeho. Nejčastější strádání se týkalo potravin, oblečení a otopu, zejména uhlí.¹⁹⁵

¹⁹² Slovnutý pane velmistře, nesignovaný a nedatovaný strojopis. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 471, část 1938.

¹⁹³ LORENZ, Willy. *Die Kreuzherren mit dem roten Stern*, s. 102.

¹⁹⁴ Přijatá korespondence, fond Sigismund Bouška. Literární archiv. Památník národního písemnictví v Praze.

¹⁹⁵ Přijatá korespondence. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 472, část 1940 – 1941, 1942–1943.

3.4.1. Korespondence generálního ekonoma J. Saipa a novicmistra J. Merella

Dopisů od J. Saipa bylo za období 1942–1945 nejvíce. Zřejmě i z toho důvodu, že sekretář J. N. Líbal zemřel 4. ledna 1942, a tak bylo na J. Saipovi zastoupit jej do jmenování sekretáře nového. Ve svých dopisech řeší problémy, které přináší protektorátní správa země a nucená správa uvalená na řádový majetek, zejména velkostatky. Jak následně píše ostatní křížovníci, s některými dosazenými správci, ač jsou to Němci, se dá vyjít a jednat slušně. S končícím rokem 1942 se J. Saip obává zavedení nové daně z majetku, protože podle propočtů na její zaplacení nemá řád dostatek peněz. Píše: „*Jako bychom peníze sbírali někde na ulici a my jich máme tak málo. ... Tak už opravdu nevím, kde budeme ty peníze sbírat.*”¹⁹⁶

Zabrání pražského konventu a generalátu postavilo řád před problém, kam přestěhovat kněží a kleriky, ale také ústřední kancelář. Kněží bydleli po různých bytech na Starém i Novém Městě pražském, novicové a zřejmě i klerici našli útočiště u augustiniánů. J. Merell¹⁹⁷ informuje velmistra, že je definitivně rozhodnuto, že celá fara v Křížovnické ulici i špitál z generalátu se musí vystěhovat v srpnu 1942.¹⁹⁸ J. Saip v několika dalších listech píše o vyjednávání nájmu za klášter a činžovní domy zabrané pro protektorátní potřeby. V rámci jednání v roce 1944 se mu podařilo nepodlehout požadavkům na úhradu adaptačních prací, které byly provedeny bez souhlasu řádu, a trval na tom, že musí být odstraněny při jeho zpětném předání. Protože však v rámci stavebních úprav byla provedena i oprava kapitulní síně, zpětně informuje velmistra o tom, že přislíbil úhradu poloviny nákladů na její opravu, což činilo 60 000 protektorátních korun. V březnu 1944 bylo definitivně ujednáno, že roční nájem bude činit 535 000 protektorátních korun za konvent a generalát a nájem z činžovních domů jako doposud. Poprvé se také v jeho dopise objevuje, kdo je tím subjektem, který klášterní a činžovní budovy zabral. Jednalo se o ministerstvo dopravy.¹⁹⁹

¹⁹⁶ Dopis generálního ekonoma J. Saipa ze dne 20. 12. 1942 Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 472, část 1942–1943.

¹⁹⁷ Jedná se o Josefa Kazimíra Merella, bratra známého bibliisty prof. ThDr. Jana Merella.

¹⁹⁸ Dopis novicmistra a faráře u sv. Františka Serafínského J. Merella ze dne 12. 8. 1942 Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 472, část 1942–1943.

¹⁹⁹ Dopis generálního ekonoma J. Saipa ze dne 25. 3. 1944 Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 472, část 1944–1945.

3.4.2. Korespondence generálního vikáře R. Čapka a sekretáře R. Kinga

Mostecký komandér R. Čapek s ohledem na fakt, že zastával také úřad generálního vikáře řádu, se stal zástupcem velmistra na území připojených k Německé říši. Za začátku se mu dařilo získávat propustky na zasedání generálního konsilia do Prahy, ale jak píše ve svých dopisech, situace se postupně zhoršila natolik, že do Protektorátu již nemohl cestovat vůbec, a dokonce ani v rámci obsazeného území Sudet nemůže bez zvláštní propustky cestovat do vzdálenosti větší než 120 kilometrů. Protože byl Most mnohokrát bombardován, podává zprávy o stavu města Mostu, okolních vesnic i řádových nemovitostí, zejména pak komendy a kostela. Informuje velmistra o stavu řádových beneficí na tomto území, zvláště jejich uvolnění a obsazování. Ve svých vyjádřeních se ztotožnil s názorem generálního ekonoma J. Saipa, že by tato místa měla být pouze administrována, než dojde k vyřešení celé situace. R. Čapek ve svém dopise z 3. prosince 1943 zmiňuje, že se o beneficium na Chlumu Svaté Maří uchází křižovník J. Sailer, který ovšem trvá na tom, aby byl ustanoven proboštem. R. Čapek ho znal ještě ze studií a vyjádřil přesvědčení, že se do takového úřadu nehodí. Také si postěžoval na reakci J. Sailera, že pokud nebude ustanoven jako probošt, vyvodí z toho důsledky.²⁰⁰ Samozřejmě že to vyvolávalo u ostatních křižovníků obavy, zvláště pak, když byl na základě udání velmistr Josef Vlasák vykázán do nuceného exilu. V posledním „válečném“ dopise z 5. 2. 1945 také vyjadřuje své mínění na rezignaci provizora pražského konventu a spor s generálním ekonomem J. Saipem o vyúčtování finančních prostředků, které přijal na řádovou kuchyni. Jednalo se však o spor kompetenční a výklad řádových statut, nikoliv o zpronevěru.²⁰¹

To potvrzuje i nově jmenovaný sekretář řádu Robert King. Na toto místo měl původně nastoupit J. Pošmourný, ten však na tuto nominaci rezignoval a zůstal farářem ve Starém Kníně. Místo něj byl tedy ustanoven R. King. Velmistrovi sděluje, kdo byl ustanoven do funkcí a úřadů, zřejmě bez vědomí velmistra. Jako konzultor do generálního konsilia byl ustanoven J. Strnad, aby v generálním konsiliu zastupoval německé křižovníky z řádových míst v Sudetech. Na uvolněné místo provizora pražského konventu, který

²⁰⁰ Dopis mosteckého komandéra R. Čapka z 3. 12. 1942. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 472, část 1942–1943.

²⁰¹ Dopis mosteckého komandéra R. Čapka z 5. 2. 1945. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 472, část 1944–1945.

rezignoval ze zdravotních důvodů a byla mu dána dvouměsíční zdravotní dovolená, byl ustanoven B. Rákosník.²⁰²

Velmistr Josef Vlasák, i když nuceně pobýval mimo Prahu a generalát, nebyl úplně zbaven možnosti vykonávat svůj úřad. Díky dobrému výběru a obsazení jednotlivých úřadů měl dostatečné množství informací o dění v řádu i možnost jej prostřednictvím korespondence ovlivňovat. Za nejvhodnější výběr v těchto záležitostech považují ustanovení mosteckého komandéra R. Čapka generálním vikářem. Ten se tohoto úřadu po připojení Sudet k Německé říši zhostil velmi zodpovědně a zajistil, v rámci možností a kromě několika výjimek, dodržování řádové disciplíny a soudržnosti.

3.5. Poválečné období a rozpuštění řádu

Po skončení druhé světové války a všeobecné radosti z jejího konce se také velmistr Josef Vlasák vrací ze svého vynuceného exilu zpět do Prahy. Řádu je předán zpět jeho generalát s pražským konventem. Bylo však nutno vypořádat se s nemilou skutečností, že drtivá většina křižovníků německé národnosti, zvláště těch, kteří působili během války v Sudetech, byla zahrnuta do odsunu. Byli odsunuti do Německa a Rakouska, kam většinou následovali své farníky.²⁰³ Tito křižovníci nevědomky vytvořili budoucí základ německo-rakouské provincie, důležité pro formální pokračování řádu po roce 1950. Velmistr Josef Vlasák byl v roce 1947 za svou činnost během druhé světové války jako účastník národního boje za osvobození vyznamenán Československým válečným křížem 1939.²⁰⁴

Politická situace se ovšem po skončení války začala rychle měnit. V roce 1947 byly přijaty další zákony, které měly revidovat provedenou pozemkovou reformu. Koncem roku 1947 již dochází k zápisům poznámek o záboru do knihovnických vložek pozemkových knih křižovnických velkostatků. Řádu je zabrán v podstatě všechen zbývající hospodářský majetek, který velmistr Josef Vlasák tak urputně bránil v meziválečném období. Další ranou, kterou řád utřžil, bylo zatýkání jeho členů během monstrprocesů

²⁰² Dopis sekretáře řádu R. Kinga z 5. 2. 1945. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 472, část 1944–1945.

²⁰³ LORENZ, Willy. *Die Kreuzherren mit dem roten Stern*. s. 102.

²⁰⁴ Dekret presidenta republiky z 12. 8. 1947 o udělení Československého válečného kříže 1939. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 472, část J. Vlasák – personálie.

a také spolupráce některých s komunistickým režimem. Během pronásledování řeholníků na přelomu 40. a 50. let 20. století byli odsouzeni k nepodmíněným trestům vězení:

- Ladislav Sirový, 20. 12. 1949, 2 roky a 6 měsíců,
- Bohumír Rákosník, 3. 10. 1950, 13 let,
- Václav Schneider, 2. 10. 1951, 6 let,
- Josef Šebesta, 18. 8. 1953, 10 let,
- František Kučera, 18. 8. 1959, 20 měsíců.

Jejich provinění byla různá, nejčastějším byl však trestný čin velezrady.²⁰⁵

Mezi křížovníky se však objevili také ti, kteří s novým režimem, otevřeně nepřátelským ke katolické církvi, spolupracovali. Jejich motivace mohly být různé, ale nedomnívám se, že by to byla touha po kariérním postupu. Vzhledem k tomu, že jsem se osobně mohl setkat pouze s jedním z nich, mohu jen soudit, že to byla spíše naivita a po prožitých hrůzách druhé světové války snaha udržet nově nastolený mír za každou cenu. Jednalo se o Františka Jiřího Dítěte a Jana Máru. Za svou účast v Katolické akci byli oba z rozhodnutí arcibiskupa J. Berana exkomunikováni. Velmistr Josef Vlasák se snažil domlouvat, aby využil svého vlivu a zajistil, aby komunistická vláda jednala s arcibiskupem J. Beranem, že pak jistě bude trest exkomunikace z něj sňat.²⁰⁶

Po akci K a zabrání kláštera pro potřeby Ministerstva vnitra, byla zde umístěna StB a zahraniční rozvědka. Křížovníci opět museli opustit svůj mateřský klášter. Velmistru Josefu Vlasákovi bylo 81 let, byl už značně slabý, navíc vyznamenaný hrdina odboje, to vše jej zřejmě zachránilo od věznění nebo internace. Musel se odstěhovat na faru u kostela sv. Petra Na Poříčí, kde byl od 1. 7. 1953 ustanoven administrátorem.²⁰⁷ Musel tak ještě sledovat rozebírání majetku řádu i jeho personální rozpad. Ale zřejmě byli v té době všichni přesvědčeni, že tato situace nebude dlouho trvat a podobně jako po válce se za pár let zase vše vrátí k původnímu. Nikdo netušil, že to nakonec bude trvat čtyřicet let. Velmistr Josef Vlasák se v roce 1957 dožil svých devadesátých narozeniny a je mu

²⁰⁵ VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce mužských řádů a kongregací*. s. 251 – 254.

²⁰⁶ PASTRŇÁK, Martin. *Úsilí o zničení Katolické církve v Čechách a na Moravě po roce 1948*. Praha: Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, vedoucí práce Miroslav Zedníček, 2003. s. 16.

²⁰⁷ Dekret o ustanovení administrátorem ze dne 18.07. 1953. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 472, část J. Vlasák – personálie.

umožněno oslavit je ostatními křížovníky slavením mše svaté v hlavním řádovém kostele u sv. Františka z Assisi.

Podobně jako v roce 1947, kdy vyšlo mnoho článků a fejetonů k jeho osmdesátinám, vyšly i v roce 1957. Katolické noviny jako vzpomínku na něj v roce 1959 otiskly dopis, který napsal faráři J. Křištofovi z Křenovic u Kojetína. Reagoval na blahopřání ke svým devadesátinám a napsal: „...není mou zásluhou, že jsem dosáhl devadesátky. Žiji a žil jsem vždy zcela obyčejně. Jím, co se mi předloží. Neměl jsem nikdy své vlastní domácnosti. Z domova nejsem rozmlsán; jsem syn učitelův a bylo nás 9 dětí....Byl jsem vždy strídavý. Piji pivo, v poledne ½ l a večer litr....Kouřím. Asi 50 roků jsem kouřil pravidelně v poledne doutník a večer viržinku. Posledních asi 10 let viržinku nekouřím, jen v poledne; působí dobrodružně pomatené sny. Spím jako dudek. ... Vstávám v zimě i v létě v 5 hodin, a to již od gymnasijských let. Spím většinou 6 hodin denně. ... Procházky jsem vždy miloval. 7 kaplanských let v Rudohoří konal jsem 40–50 km týdně služebně a nějakých 10 km ještě ze záliby...

Nerozčiluji se! Přijde-li něco těžkého, nebo rozčilujícího, tož to na několik dní odložím a potom se na to dívám jinak. Jakákoliv ztráta majetková či drahých osob neuvede mne do zoufalé situace. Co je pryč, je pryč, hled', jak bude dále. Nikdy jsem nedělal do medicíny, ani žádnou zdravotní vědu jsem nečetl z obavy, aby ze mne nebyl hypochondr. Vitamíny, bílkoviny, uhlohydráty atd. jsem nikdy nepočítal....Ta svěžest, které se těším, není zrovna tak úplná. Vidím jen jedním okem, a to dost špatně, jsem velmi nahluchlý (ani kázání neslyším), mám kýlu...“²⁰⁸

Po necelém roce a půl, 17. prosince 1958 ve 4 hodiny ráno, zaopatřen svátostmi velmistr Josef Vlasák ve svém novém exilu na faře u kostela sv. Petra Na Poříčí umírá. Dobře

že toto místo bylo alespoň místem řádovým a on mohl celou situaci lépe snášet. Státními orgány bylo umožněno, aby zádušní mše svatá byla sloužena v hlavním řádovém kostele sv. Františka z Assisi. Konala se 22. prosince 1958 v 9 hodin. Ostatky zesnulého byly následně převezeny do Hloubětína a uloženy na řádovém hřbitově.²⁰⁹

²⁰⁸ Jak jsem žil? *Katolické noviny*, ročník 1959, č. 4 (25. 1. 1954), s. předposlední.

²⁰⁹ Smuteční oznámení o úmrtí Josefa Vlasáka. Národní archiv ČR. ŘA KŘ, č. 234, karton 472, část J. Vlasák – personálie.

Závěr

S úmrtím velmistra Josefa Vlasáka neskončilo pro řád jen jedno z období v rámci jeho dlouhé historie. řád nemohl v Československu působit a nebylo jisté, jestli ještě někdy bude. Josef Vlasák byl také poslední *præfati Ordinis per Bohemiam, Hungariam, Austriam, Poloniam, Silesiam, Moraviam, Generalis ac Magnus Magister, Abbas Benedictus et Bohemiæ prelatus*.

Vyrůstal ve věřící rodině významného českého vlastence, učitele a národního buditele. Po svém otci a dědovi nepochybně zdědil pedagogické nadání, které uplatnil při výuce náboženství na místech, kde jako kněz působil. Se svými sourozenci měl silné rodinné pouto, které všichni i v dospělosti udržovali a vzájemně si pomáhali. Velkým přínosem pro zpracování této části velmistra života bylo setkání s jeho praprasynovcem Otakarem Vlasákem, který mi poskytl cenné informace z rodiny Vlasáků.

Josef Vlasák přebírá řád v průběhu první světové války po svém předchůdci, kterému dělal delší dobu sekretáře. Po vzniku Československa a narůstajícím nacionálním napětí v zemi se tyto tendence projevují i v řádu. Z dochovaných archivních materiálů je patrné, že vlastenecké cítění velmistra Josefa Vlasáka mohlo u křížovníků německé národnosti vzbuzovat dojem českého nacionalismu.

Jako velmistr musel čelit nebezpečí zrušení řádu a zajištění jeho budoucího působení v USA. Po odeznění tohoto nebezpečí přišla pozemková reforma, která mohla řád hospodářsky zdecimovat. S ohledem na významnost aktivit velmistra Josefa Vlasáka v této oblasti jsem věnoval poměrně rozsáhlou část právě problematice pozemkových reforem, která se tak prolíná s oblastí právní vědy. Jsem toho názoru, že v jeho životě se jedná o jednu ze zásadních oblastí, ve které se projevil a naplno zhodnotil jeho vyjednávací talent a krizový management. Díky jeho nezměrnému úsilí, aktivní činnosti ve Spolku československých velkostatkářů, ale také odborné pomoci jeho sourozenců, zejména bratrů Václava a Bohumila, se podařilo zachránit více než polovinu hospodářského majetku řádu. O to smutnější muselo být, když po roce 1948 viděl, jak to, co náročně uchránil, bylo stejně zkonfiskováno při revizi pozemkové reformy. Pokud mohu zhodnotit stav křížovnických velkostatků, zejména v Hloubětíně, Slivenci a Ďáblicích, v době k 25. únoru 1948, nebýt jeho nekompromisního výstupu proti radnímu O. Hadrbolcovi, dnes by řádu v rámci restitucí již tyto statky vydány nebyly. Ani rozsah původně zemědělské půdy, která dnes představuje pozemky pro stavební

rozvoj Prahy, by již řád nemohl získat. Velmistr Josef Vlasák tak zajistil dostatečný majtkový základ pro naplňování vůle zakladatelky a také pro pokračování v činnosti, kterou na poli charitativní a spolkové činnosti dělal on.

Neméně významnou oblastí v životě a činnosti velmistra Josefa Vlasáka byla charitativní, spolková, společenská a politická. Je jím především jeho angažmá v Československé straně lidové, v Českém srdci, Jednotě pro obnovu kláštera blahoslavené Anežky Přemyslovny a Díle blahoslavené Anežky Přemyslovny. Díky jeho působení v posledně jmenovaném spolku dnes stojí celá řada kostelů v Praze, zejména kostel sv. Anežky České a zemských patronů na Spořilově nebo Salesiánské centrum s kostelem sv. Terezie od Dítěte Ježíše v Kobylisích. Pokud bychom vycházeli z kurzu československé koruny k hodnotě dnešní, představoval hypoteční úvěr zajištěný velmistrem pro tyto aktivity částku zhruba 350 000 000 Kč. Nejsem si jistý, jestli by se v dnešní době našel představený a řeholní společenství, kteří by se takto zatížili dluhem pro činnosti a potřeby, které v rámci církve budou realizovat jiné subjekty.

Příloha obsahuje materiály, které souvisejí s životem velmistra Josefa Vlasáka. Jedná se především o fotografie jeho, jeho rodiny, ale také z různých církevních a společenských událostí.

V řádových dějinách je velmistr J. I. Pospíchal uváděn jako *obnovitel* nebo *druhý zakladatel řádu*, s ohledem na jeho činnost při obnově stavu řádu jak po stránce duchovní, personální, tak i hospodářské. Má-li toto období raného novověku svého velmistra obnovitele, v moderních dějinách je jím bezpochyby velmistr Josef Vlasák.

Seznam použitých zkratek

ČSR	Československá republika
Kčs	Koruna československá
O.Cr.	Ordo Crucigerorum označující příslušnost k řádu
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SPÚ	Státní pozemkový úřad
SS	Schutzstaffel; ochranný oddíl
StB	Státní bezpečnost
SÚC	Státní úřad ve věcech církevních
tzv.	takzvaný
USA	Spojené státy americké
USD	Americký dolar
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa

Seznam použité literatury a ostatních pramenů

Literatura

- ARNOLD, Claus. *Malé dějiny katolického modernismu*. Praha: Vyšehrad, 2014.
- BALÍK, Stanislav – FASORA, Lukáš a kol. *Český antiklerikalismus. Zdroje, témata a podoba českého antiklerikalismu v letech 1848–1938*. Praha: Argo, 2015.
- BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945 - 1989*. Olomouc: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007.
- BĚLOHLÁVEK, Václav – HRADEC, Josef. *Dějiny českých Křižovníků s červenou hvězdou*. Praha: Rytířský řád Křižovníků s červenou hvězdou, 1930.
- BĚLOHLÁVEK, Václav. Slovo úvodem. *Od Karlova mostu*, ročník I., č. 1.
- BUBEN, Milan. *Rytířský řád Křižovníků s červenou hvězdou*. Praha: Rytířský řád Křižovníků s červenou hvězdou, 1996.
- BULÍNOVÁ, Marie – JANIŠOVÁ, Marie – KAPLAN, Karel. Církevní komise ÚV KSČ 1949–1951. 1, Církevní komise ÚV KSČ („církevní šestka“): Duben 1949 – březen 1950. Brno: Doplněk, 1994.
- BÖHM, Ludvík B. *Královské věnné město Mělník a okres mělnický*. Mělník: Böhm, 1892.
- ČINÁTL, Kamil. *Dějiny a vyprávění: Palackého Dějiny jako zdroj historické obraznosti národa*. 1. vydání. Praha: Argo, 2011.
- FIALA, Petr – FORAL, Jiří a kol. *Český politický katolicismus 1848–2005*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008.
- FISCHL, Viktor. *Hovory s Janem Masarykem*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1991.
- FRÝDL, David. *Reformní náboženské hnutí v počátcích Československé republiky: snaha o reformu katolicismu v Čechách a Na Moravě*. Brno: L. Marek, 2001.
- GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny země Koruny České XV.a*. 1. vydání. Praha – Litomyšl: Nakladatelství Ladislav Horáček – Paseka, 2006.
- HELAN, Pavel. Vztah Československa a Vatikánu z pohledu Kongregace pro mimořádné církevní záležitosti v letech 1919–1928. *Studia Historica Brunensia* 2014, roč. 61, č. 2. s. 207–220.
- HORÁČEK, Cyril. Latifundie. In: *Ottův slovník naučný, XV. díl*. Praha: J. Otto, 1900. Jak jsem žil? *Katolické noviny*, ročník 1959, č. 4 (25. 1. 1954).

- JINDRA, Martin. Jan Lomoz, jeden ze sabotérů České ligy proti bolševismu. *Paměť a dějiny*, ročník IV, číslo 1, s. 79–92.
- JIŘIŠTĚ, Jan Nepomuk (ed.) *Necrologii Ordinis Militaris Crucigerorum cum rubea stella*, 1. část. Praha: Rytířský řád Křižovníků s červenou hvězdou, 1997.
- K osmdesátinám J.M. Dr. Josefa Vlasáka. *Mariánský věstník AVE MARIA*, ročník III., č. 4 (duben 1947), s. 60–63.
- KALNÝ, Mojmír. *Církevní majetek a restituce*. Praha: Občanský institut, 1995.
- KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu 1948 – 1953*. 1. vydání. Brno: Doplněk Brno, 1993.
- KINCL, Jaromír – URFUS, Valentin – SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995.
- KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny zemí Koruny České XIII*. 1. vydání. Praha – Litomyšl: Nakladatelství Ladislav Horáček – Paseka, 2000.
- KORONTHÁLY, Vladimír – KOLÁŘOVÁ, Marie (ed.). *Almanach duchovních Arcidiecéze pražské ve 20. století a Lexikon farností Arcidiecéze pražské 1948–2010*, II. díl – Almanach (M–Ž), Praha: Arcibiskupství pražské, 2013.
- KRAUS, Arnošt, Vilém. Meissnerův „Žižka“. *Český časopis historický II*, 1896. s. 358 – 378.
- LORENZ, Willy. *Die Kreuzherren mit dem roten Stern*. Königstein: Institut für Kirchen und Geistesgeschichte der Sudetenländer, 1964.
- MAČALA, Pavol – MAREK, Pavel, HANUŠ, Jiří. *Círky 19. a 20. století ve slovenské a české historiografii*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010.
- MACHAR, Josef, Svatopluk. Budou lidé lepšími? *Rovnost* 10.04. 1918. s. 1.
- MALÝ, Radomír. Osvícenství a katolicismus v českém národním obrození. In SVOBODA, Rudolf – WEIS, Martin – ZUBKO, Peter (eds.). *Osvícenství a katolická církev: sborník příspěvků z vědecké konference konané na teologické fakultě Jihočeské univerzity 23.02. 2005*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity, 2005.
- MICHLOVÁ, Marie. Smrt a pohřby slavných, aneb Poslední dny osobností našich dějin. Řitka: Nakladatelství ČAS, 2016.
- MULAMUHIČ, Rijad. Pražský Klášter Řádu křižovníků s červenou hvězdou za prvej ČSR. Košice: Seminár sv. Karola Boromejského, 2008.
- NOVOTNÝ, Gabriel. Církevní pozemkové vlastnictví v českých zemích a jeho osud v rámci provádění meziválečné pozemkové reformy. In FROLEC, Ivo (ed.).

- Československá pozemková reforma 1919–1935 a její mezinárodní souvislosti*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 1994.
- NOVOTNÝ, Vojtěch. Karel Havlíček Borovský. *Doxa*, roč. 3, č. 1, 2016 – 2017.
- PASTRŇÁK, Martin. *Úsilí o zničení Katolické církve v Čechách a na Moravě po roce 1948*. Praha: Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, vedoucí práce Miroslav Zedníček. 2003.
- PEHR, Michal, ŠEBEK, Jaroslav. *Československo a Svatý stolec: od nepřátelství ke spolupráci (1918 – 1928). I. úvodní studie*. Praha: Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky, 2012.
- PEKAŘ, Josef. *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*. Praha: Vesmír, 1923.
- PEROUTKA, František. *Budování státu: československá politika v letech popřevratových. Díl 3, Rok 1920*. Praha: František Borový, 1936.
- PETRÁČEK, Tomáš. *Církev, tradice, reforma: odkaz Druhého vatikánského koncilu*. Praha: Vyšehrad, 2016.
- PETRÁČEK, Tomáš. *Národ a církev: role kněží a církve v národním obrození*. In MACH, Jiří (ed.). *Vlastenectví, církev a společnost v proměnách 19. a 20. století*. Dobruška: Město Dobruška, 2009.
- PLACÁK Petr. *Svatováclavské milénium: Češi, Němci a Slováci v roce 1929*. Praha: Babylon, 2002.
- PRŮCHA, Václav. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1992*. 1. sv. Brno: Doplněk, 2004.
- Regula et Statuta Ordinis Militaris Crucigerorum cum rubea Stella*. Praha: Rytířský řád Křižovníků s červenou hvězdou, 1880.
- REJL, František. *Jubileum služebníka Církve, národa a vlasti. Časopis Vincentina*, ročník XXI., č. 3–4, s. 33–38.
- RYBAŘÍK, Václav. *Z minulosti pražských lomů (4). Kámen*, ročník 2005, č. 1, s. 5–11. Velká Praha. *Rozpočet pražské obce schválen. MIR*, roč. 1921, č. 50, s. 6.
- RYNEŠ, Václav. *Český národ a katolicismus v 18. a 19. století*. Praha: Vydavatelství Kniha, 2014.
- SAKAŘ, Josef. *Nové klášterní budovy Rytířského řádu Křižovníků s červenou hvězdou v Praze. Architektonický obzor*, XII. ročník, 1913, zvláštní dotisk, s. 3–9.
- SCHATZ, Klaus. *Všeobecné koncily: ohniska církevních dějin*. 2. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014.

- SLEZÁK, Lubomír: Pozemková reforma v Československu 1919–1935. In FROLEC, Ivo (ed.). *Československá pozemková reforma 1919–1935 a její mezinárodní souvislosti*. Uherské Hradiště: Slovákcké muzeum, 1994.
- SMETANA, Augustin. *Příběh jedné exkomunikace a doprovodné texty*. Praha: Filosofia, 2008. Studie a prameny k dějinám myšlení v českých zemích.
- SOUKUPOVÁ, Helena. *Svatá Anežka Česká: život a legenda*. Praha: Vyšehrad, 2015.
- SVATOHOR, Václav. Hvězda pod křížem. In BĚLOHLÁVEK, Václav (ed.). *Kniha památní na sedmisetleté založení českých Křižovníků s červenou hvězdou (1233–1933)*. Praha: Rytířský řád Křižovníků s červenou hvězdou, 1933, s. 13–14.
- VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha: VICTORIA Publishing, 1994.
- VLASÁK, Otakar. Učitel a spisovatel Josef Věnceslav Vlasák (1802–1871) a jeho rod. *Genealogické a heraldické listy*, roč. XXXVII., číslo 1/2017, s. 2–13.
- VLASÁKOVÁ, Marta. Životaběh B. Bolzana. In TRLIFAJOVÁ, Kateřina (ed.). *Osamělý myslitel Bernard Bolzano*. Praha: Filosofia, 2006.
- VLČEK, Pavel a kol. *Umělecké památky Prahy: Staré Město a Josefov*. Praha: Academia, 1996.
- VLČEK, Vojtěch. Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004.
- ZAPLETAL, Ladislav. *Český politický katolicismus v letech 1925–1929*. Brno: Vysoká škola Karla Engliš, 2011.
- ZLÁMAL, Bohumil. Příručka českých církevních dějin. VI. Doba probuzenského katolicismu (1848–1918). Olomouc: Matice Cyrilometodějská, 2009.
- ZUBER, Rudolf. *Osudy moravské církve v 18. století, II. díl*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2003.

Internetové zdroje

- Císařský patent č. 195/1855 ř. z. ze dne 5. 11. 1855, kterým se vyhláší ujednání (konkordát) uzavřená mezi Svatou Stolicí a Rakouským císařstvím r. 1855 [2019-05-12]. <<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/195-1855.htm>>.
- Císařský patent č. 50/1874 ř. z. ze dne 7. 5. 1874, kterým se upravují zevní poměry církve katolické [2019-05-12]. <<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/50-1874.htm>>.
- České srdce. *Historie spolku* [2019-06-02]. <<https://www.ceske-srdce.at/cz/historie/>>.
- České srdce. *O nás* [2019-06-02]. <<https://www.ceske-srdce.at/o-nas2/>>.

Hlas československých biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky (15. 6. 1949) [2019-05-30]. <<http://home.tiscali.cz/farnostkyjov/soubory/hlas.htm>>.

KALNÝ, Mojmír. Stručný přehled osudů české církve ve 2. tisíciletí se zvláštním zřetelem ke vztahu státu k církvi a k systému financování církve [2019-05-27] <https://www.klastervyssibrod.cz/_d/Historie-cirkevniho-majetku.pdf>.

Národní archiv. *Národní archiv a naplňování zákona o „majetkovém vyrovnání státu a církvi“* [2019-05-28]. <<http://old.nacr.cz/Z-files/vyrovnani/vyrovnani.aspx>>.

Kostel sv. Petra a Pavla (Unhošť). (2. 8. 2011) [2019-05-31]. <[https://cs.wikipedia.org/wiki/Kostel_svat%C3%A9ho_Petra_a_Pavla_\(Unho%C5%A5\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Kostel_svat%C3%A9ho_Petra_a_Pavla_(Unho%C5%A5))>.

46. schůze Národního shromáždění československého ze dne 16. 4. 1919, stenoprotokoly [2019-05-25]. <<http://psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/046schuz/index.htm>>.

140. schůze Národního shromáždění československého ze dne 8. 4. 1920, stenoprotokoly [2019-05-19]. <<http://psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/140schuz/index.htm>>.

Archivní fondy

Archiv křižovnického generalátu, karton D-III., Josef Vlasák.

Národní archiv ČR. ŘA KŘ. č. 209, karton 450, vyznamenání členů řádu, kaplanů

Národní archiv ČR. ŘA KŘ. č. 209, karton 451, personalia Josef Vlasák

Národní archiv ČR. ŘA KŘ. č. 234, karton 465, různé záležitosti kláštera 1933 - 1936

Národní archiv ČR. ŘA KŘ. č. 234, karton 466, acta sekretariátu 1935 - 1938

Národní archiv ČR. ŘA KŘ. č. 234, karton 467, korespondence 1911 - 1926

Národní archiv ČR. ŘA KŘ. č. 234, karton 468, korespondence 1927 - 1932

Národní archiv ČR. ŘA KŘ. č. 234, karton 469, korespondence 1933 - 1936

Národní archiv ČR. ŘA KŘ. č. 234, karton 470, korespondence 1937

Národní archiv ČR. ŘA KŘ. č. 234, karton 471, korespondence 1938 - 1941

Národní archiv ČR. ŘA KŘ. č. 234, karton 472, korespondence 1942-1945 a fotografie

Památní národního písemnictví. Literární archiv, fond Sigismund Bouška.

Přílohy

Seznam příloh

1. Křestní list Josefa Vlasáka
2. Potvrzení o imatrikulaci studenta Josefa Vlasáka na teologické fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze
3. Studijní index studenta Josefa Vlasáka z let 1887–1891 (ukázka)
4. Rodinné fotografie Václava Vlasáka a jeho dětí
5. Slavné řeholní sliby Josefa Vlasáka
6. Osvědčení o přijetí svátosti kněžského svěcení novokněze Josefa Vlasáka
7. Položení a žehnání základního kamene nových klášterních budov pražského konventu
8. Smuteční oznámení o úmrtí velmistra F.X. Marata
9. Hrobka velmistra F.X. Marata na hřbitově v Řevnicích
10. Obřady u hrobu velmistra F.X. Marata na hřbitově v Řevnicích vedené novým velmistrem Josefem Vlasákem
11. Portrétní fotografie nového velmistra Josefa Vlasáka
12. Zasedání valné hromady sdružení České srdce v roce 1938
13. Návštěva vládního rady v sídle velmistra řádu v roce 1937
14. Slavnostní otevření kostelů Anežského kláštera v únoru 1938
15. Obřad udílení řeholní obláčky
16. Velmistr Josef Vlasák ve své pracovně
17. Formální a neformální setkání křižovníků
18. Dekret o udělení Československého válečného kříže 1939
19. Služební průkaz, tzv. *celebret*, Josefa Vlasáka z roku 1936
20. Členské známky Jednoty pro obnovu kláštera blahoslavené Anežky v Praze
21. Čestný diplom Národní rady československé z roku 1937
22. Fotografie Josefa Vlasáka z roku 1947
23. Fotografie Josefa Vlasáka a upomínkové kartičky (1957–1958)
24. Obraz velmistra Josefa Vlasáka z galerie velmistru
25. Smuteční oznámení o úmrtí velmistra Josefa Vlasáka

1. Křestní list Josefa Vlasáka

Království české. Regnum Bohemianum. Okres polubský: Districtus polubský: Okres veselí: Districtus veseliansus:		Diecesis Sudjovická. Diocesis Budjovicensis. Věstevní: Vicariatus: Pára: Parochia:	
Tráboň. Veselí.		Křestní list. Testimonium baptismale.	
Nr. Exh. 165.		Keřba 19. List 105. Útalo post. 42 Tomus Feltus Num. curvas	
Matriky křestní Libri baptismorum:			
Den, měsíc a rok narození a křtu Dies, mensis, annus nativitate et baptismi	Dne 28. dubna 1867, jest dne: dvaatřicátého osmého měsíce: Třicátého osmi- stého sedmáctého osmého narozen a pokřtěn byl dne 28. dubna 1867.		
Jméno křtěného Nomen baptismaticum	Jan Jindřich, kaplan.		
Jméno pokřtěnce Nomen baptismi	Josef Filip Janek Vlasák.		
Náboženství - Religio	římsko-katolické.		
Pohlívi - Genus	mužské.		
Lože - Torus	manželské.		
Místo narození Locus nativitatis číslo domu, okres, hejt- manství	Kardašova Řečice č. 4. - Veselí Tráboň.		
Hlaba Obstatrix	Marie Škalošková, pánovská.		
Otec Pater Jedno a příjmení, stav a charakter, jeho otec a matka, místo narození, číslo domu, okres, hejt- manství	Vlasák Vlasák, manžel v Řečici č. 4, sv. Josefa Vlasáka, manžel v Klatovské a Doroty, rozené Pile z Písečova.		
Matka Mater Jméno a příjmení, její otec a matka, místo je- jího narození, číslo domu, okres, hejtmanství	Marie, dříve Josefa Procházky, manželka v Písečovicích č. 297 a Josefa rozené Pokupky z Písečovic.		
Kmotrové Patrini Jméno, příjmení, stav a obydlí	Josef Vlasák, manžel v Klatovské Josefa Křivákové, manželka v Křivčovicích, Klatovské a Jílové.		
Poznámka	Na dčkas toho stůj zde podpis a pečef larního úřadu. In quorum fidem manus propria subscripsi et sigillo parochiali munivi. Dáno na děkanství úřadě v Kardašově Řečici, Datum in Officio in dne 19. srpna 1916. Nadan Nový, administrátor.		

Zdroj: Národní archiv ČR. ŘA KŘ. č. 234, karton 472.

2. Potvrzení o imatrikulaci studenta Josefa Vlasáka na teologické fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze

Zdroj: Národní archiv ČR. ŘA KR. č. 234, karton 472.

3. Studijní index studenta Josefa Vlasáka z let 1887–1891 (ukázka)

III. Semestre: ab *paschate* 1891 usque ad *Julium* 1891.

Lectiones et nomina docentium	Numerus horo- rum	Didactram solutam aut immunitatem testatur quæstor	Dilectum discipulum	Nomen receptum testatur docentes	Lectiones frequentatas testatur discipulus	Adnotata
<i>Tris ecclesia- sticum Dr. Doubrava</i>	6		<i>Schiller</i>	<i>Dr. Vukobrat</i>	<i>Vukobrat</i>	<i>Dr. Vukobrat</i>
<i>Latijnski bohoslovi</i>	6			<i>Dr. Vukobrat</i>	<i>Dr. Vukobrat</i>	<i>Dr. Vukobrat</i>
<i>Traktati no- vedeni k rastu semiti nradu z povicnuho</i>	2	<i>Schiller</i>	<i>Schiller</i>	<i>Dr. Vukobrat</i>	<i>Dr. Vukobrat</i>	<i>Dr. Vukobrat</i>
<i>Uklad pro- vincialni vy- nosy</i>	1			<i>Dr. Vukobrat</i>	<i>Dr. Vukobrat</i>	<i>Dr. Vukobrat</i>
<i>Kalendari- ha</i>	2	<i>Schiller</i>	<i>Schiller</i>	<i>Dr. Vukobrat</i>	<i>Dr. Vukobrat</i>	<i>Dr. Vukobrat</i>
<i>Pædagogika školska</i>	1			<i>Dr. Vukobrat</i>	<i>Dr. Vukobrat</i>	<i>Dr. Vukobrat</i>

K. K. UNIVERSITÄT
PRAGUE

Zdroj: Národní archiv ČR. ŘA KŘ. č. 234, karton 472.

4. Rodinné fotografie Václava Vlasáka a jeho dětí

Otec Václav Vlasák (sedící) se svými dospělými dětmi a jejich partnery. Dcera Anna (2. sedící zleva), syn Václav (1. stojící zleva), Karel (2. stojící zleva), Ladislav (4. stojící zleva), Bohumil (5. stojící zleva), Josef (7. stojící zleva) a Čeněk (8. stojící zleva) – kolem roku 1905.

Zdroj: Soukromý archiv Otakara Vlasáka.

JUDr. Václav Vlasák (vlevo) se svým otcem Václavem Vlasákem a synem Antonínem – Kutná Hora, kolem roku 1902.

Zdroj: Soukromý archiv Otakara Vlasáka.

JUDr. Bohumil Vlasák se svou manželkou Albínou a jejich dětmi Otakarem a Zdenkou – Vídeň, rok 1910.

Zdroj: Soukromý archiv Otakara Vlasáka.

Odstupující úřednická vláda ČSR u prezidenta T.G. Masaryka v prosinci 1929.

JUDr. Bohumil Vlasák jako ministr financí (1. zprava) – Praha, rok 1929.

Zdroj: Soukromý archiv Otakara Vlasáka.

Setkání sourozenců o Vánocích. Zleva Anna, Bohumil, Karel, Václav a Josef – Praha, Vánoce 1934.

Zdroj: Soukromý archiv Otakara Vlasáka.

5. Slavné řeholní sliby Josefa Vlasáka

Ego Josephus Vlasák spondeo, voveo ac profiteor Deo omnipotenti, beatissimae Mariae Virgini, Genitrici Dei sine labe conceptae, ac omnibus Sanctis me ex nunc usque ad finem vitae meae in sacro militari Ordine ac Religione Crucigerorum cum rubra stella permanendum. Voveo castitatem, paupertatem et obedientiam Vobis, Reverendissimo, Illustrissimo ac Amplissimo Domino Domino Francisco Huspeka, praefati militaris Ordinis Generali ac Magno Magistro, Vestrisque legitimis successoribus ac a Vobis et ipsis substitutis Superioribus iuxta regulam sancti Augustini et Statuta Ordinis ac Conventus huius Pragensis perpetuam.

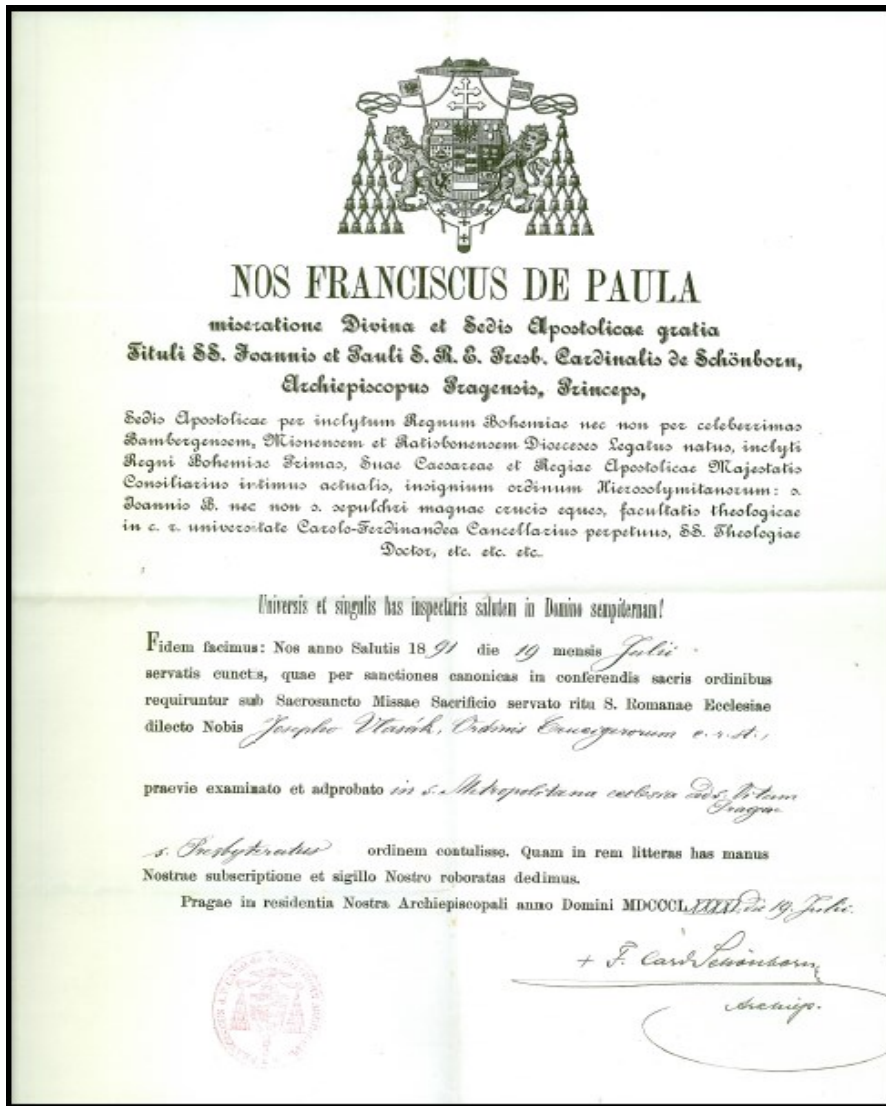
Sic me Deus adiuvet et haec sancta eius Evangelia!

Actum Pragae, in Hospitali sancti Francisci anno millesimo setingentesimo nonagesimo die vicesima tertia Octobris.

Josephus Vlasák
neoprofessus.

Zdroj: Národní archiv ČR. ŘA KŘ. č. 209, karton 450.

6. Osvědčení o přijetí svátosti kněžského svěcení novokněže Josefa Vlasáka

Zdroj: Národní archiv ČR. ŘA KŘ. č. 209, karton 450.

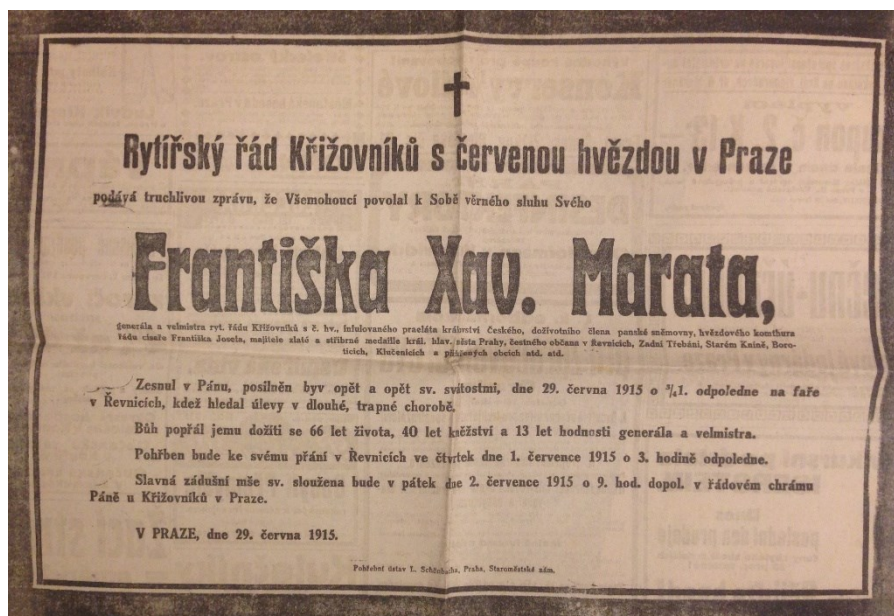
7. Položení a žehnání základního kamene nových klášterních budov pražského konventu

Obřad pokládání a žehnání základního kamene dne 13.11. 1910, Praha.

Zdroj: Sbirka fotografií Křižovnického konventu v Praze.

8. Smuteční oznámení o úmrtí velmistra F.X. Marata

Zdroj: Národní archiv ČR. ŘA KR. č. 209, karton 465.

9. Hrobka velmistra F.X. Marata na hřbitově v Řevnicích

Zdroj: Národní archiv ČR. ŘA KR. č. 234, karton 472 nedatováno.

**10. Obřady u hrobu velmistra F.X. Marata na hřbitově v Řevnicích
vedené novým velmistrem Josefem Vlasákem**

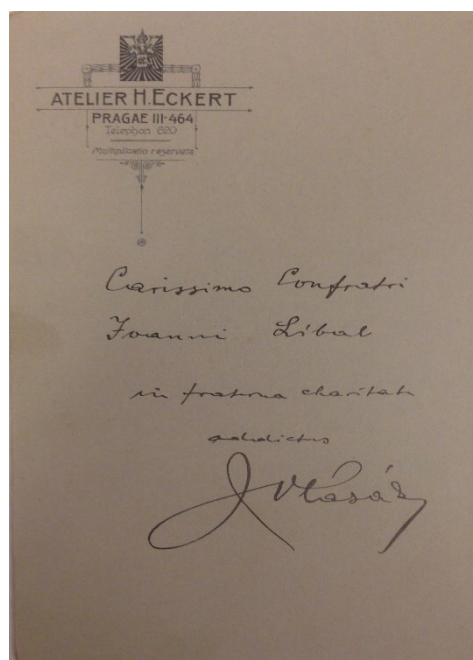

Zdroj: Národní archiv ČR. ŘA KŘ. č. 234, karton 472 nedatováno.

Zdroj: Národní archiv ČR. ŘA KŘ. č. 234, karton 472 nedatováno.

11. Portrétní fotografie nového velmistra Josefa Vlasáka

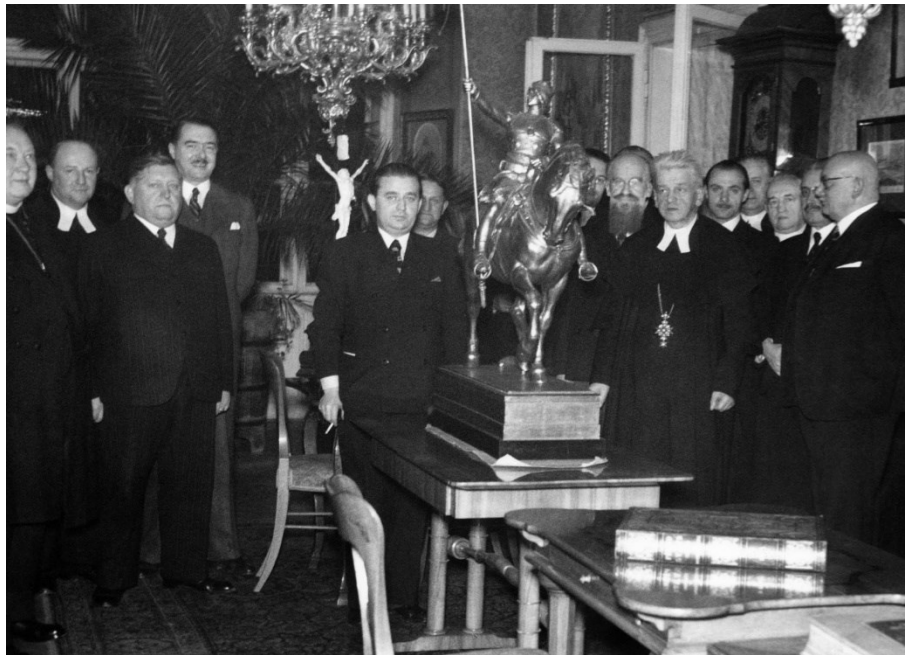
Portrétní fotografie nového velmistra Josefa Vlasáka s věnováním na rubové straně:
„Nejdražšímu spolubratru Janu Libalovi v bratrské lásce žehná J. Vlasák.“ Praha 1916.
Zdroj: Národní archiv ČR. ŘA KŘ. č. 234, karton 472.

12. Zasedání valné hromady sdružení České srdce v roce 1938

*Předsednictvo na valné hromadě, velmistr Josef Vlasák (4. zleva) Praha 26. 6. 1938.
Zdroj: ČTK.*

13. Návštěva vládního rady v sídle velmistra řádu v roce 1937

*Vládní rada Ladislav Tvarůžek, ředitel ČTK, na návštěvě generalátu řádu, Praha 1937.
Zdroj: ČTK.*

14. Slavnostní otevření kostelů Anežského kláštera v únoru 1938

*Pontifikální mše svatá v Anežském klášteře, celebrowaná velmistrem. Praha únor 1938.
Zdroj: ČTK.*

15. Obřad udílení řeholní obláčky

Obláčka v hlavním řádovém kostele novice Antonína Lyka. Praha, 1938.

Zdroj: ČTK.

Velmistr Josef Vlasák v ceremoniálním oděvu při obláčke noviců. Praha, 1938.

Zdroj: ČTK.

16. Velmistr Josef Vlasák ve své pracovně

Pracovna velmistra v 1. patře generalátu (původní věž Juditina mostu). Praha 1937.

Zdroj: ČTK.

17. Formální a neformální setkání křižovníků

Společná rekreace křižovníků a přátel ve vile Na Konvářce. Velmistr Josef Vlasák (spodní řada, 2. zprava), Praha, 1926.

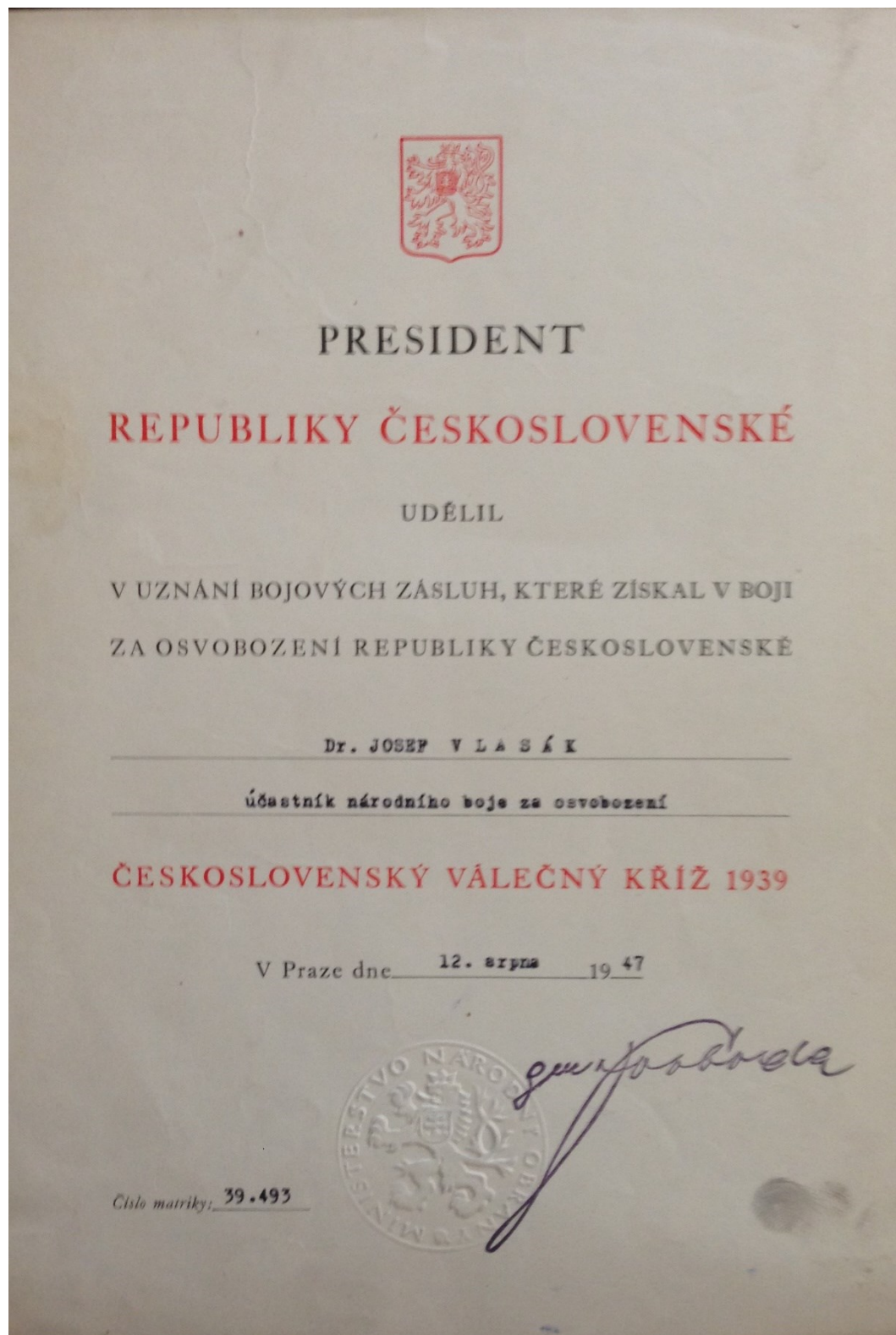
Zdroj: Archiv křižovnického generalátu.

Společná fotografie na hlavním nádvoří pražského konventu, velmistr Josef Vlasák (spodní řada uprostřed), Praha 1940.

Zdroj: Archiv křižovnického generalátu.

18. Dekret o udělení Československého válečného kříže 1939

Zdroj: Národní archiv ČR. ŘA KŘ. č. 234, karton 472.

19. Služební průkaz, tzv. *celebret*, Josefa Vlasáka z roku 1936

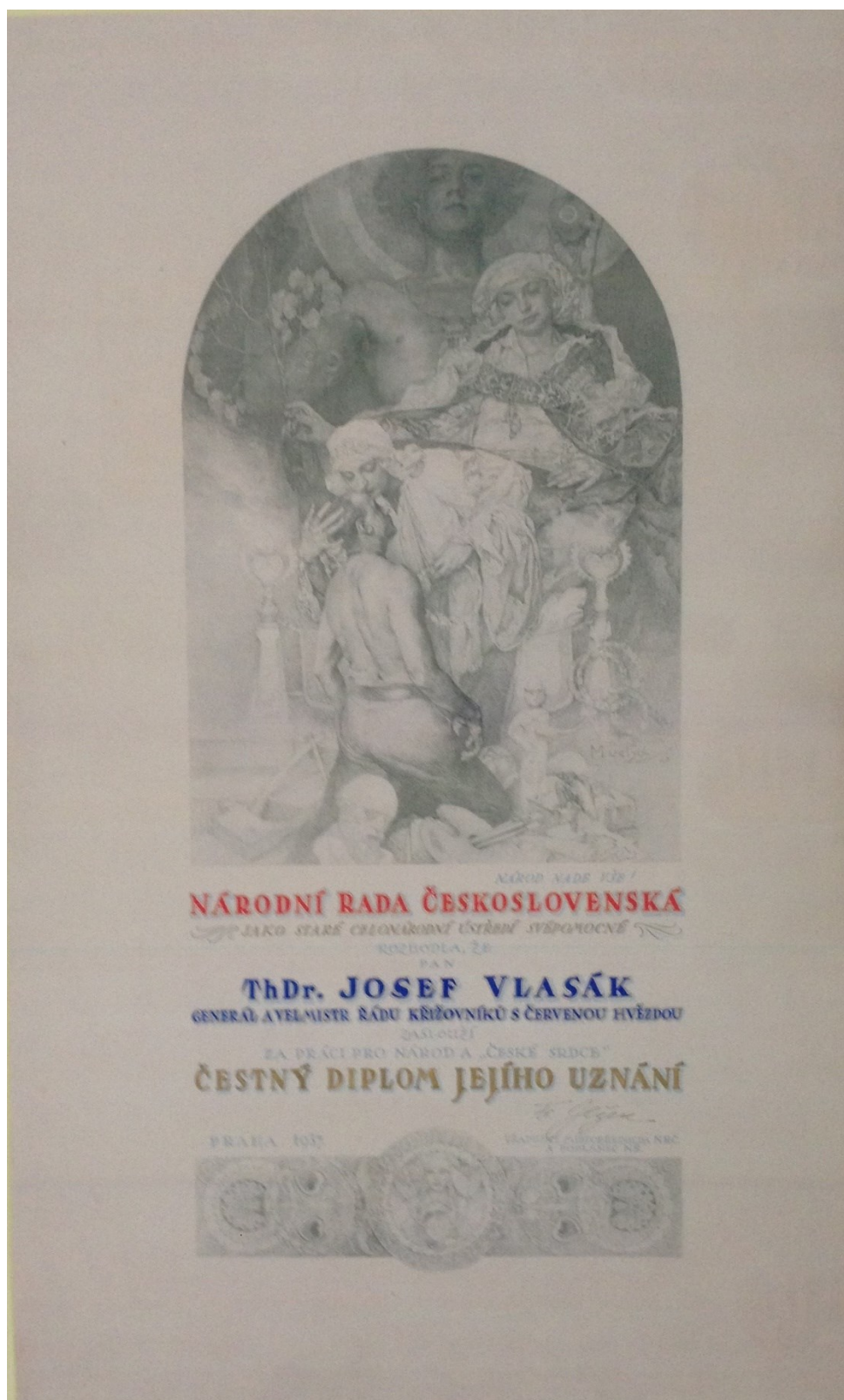
Zdroj: Archiv křižovnického generalátu.

20. Členské známky Jednoty pro obnovu kláštera blahoslavené Anežky v Praze

Zdroj: Soukromá sbírka známek autora.

21. Čestný diplom Národní rady československé z roku 1937

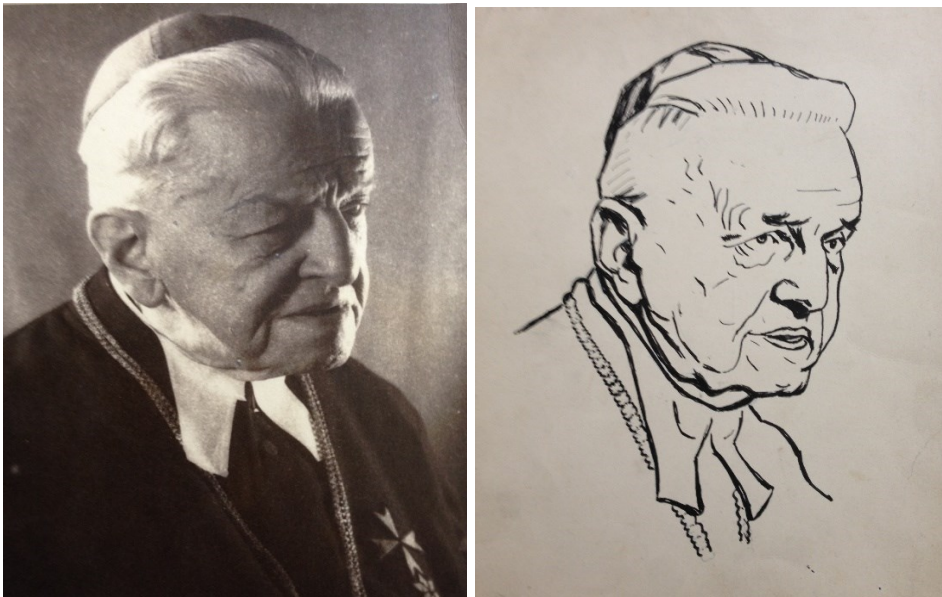
Zdroj: Archiv křižovnického generalátu, Praha.

22. Fotografie Josefa Vlasáka z roku 1947

Vzpomínková slavnost na strahovského opata, dr. Metoda Zavorala v Domě umělců v Praze. Velmistr Josef Vlasák (1. zleva). Praha, 19.06. 1947

Zdroj: ČTK.

Portrét velmistra Josefa Vlasáka a jeho perokresba k 70. narozeninám. Praha 1947.

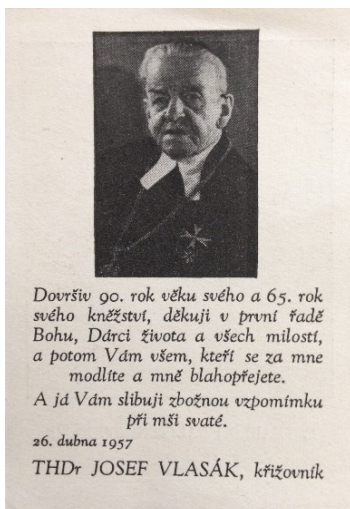
Zdroj: Archiv křižovnického generalátu.

23. Fotografie Josefa Vlasáka a upomínkové kartičky (1957–1958)

Velmistr Josef Vlasák na faře u kostela sv. Patra Na Poříčí. Praha, 1958.

Zdroj: Archiv křížovnického generalátu.

*Upomínkový obrázek k 90. narozeninám.
Praha 1957*

Zdroj: Archiv křížovnického generalátu.

*Upomínkový obrázek na zádušní mši svatou.
Praha, 1958*

Zdroj: Archiv křížovnického generalátu.

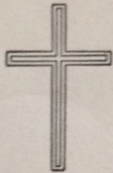
24. Obraz velmistra Josefa Vlasáka z galerie velmistřů

Velmistr Josef Vlasák, olej na plátně, autor neznámý, před rokem 1950.

Zdroj: Galerie velmistřů 19. a 20. století, aula řádového generalátu, Praha.

25. Smuteční oznámení o úmrtí velmistra Josefa Vlasáka

RYTÍŘSKÝ ŘÁD KŘÍŽOVNÍKŮ S ČERVENOU HVĚZDOU
podává bolestnou zprávu, že z vůle Boží byl z tohoto světa odvolán věrný
služebník Kristův,

Jeho Milost nejdůstojnější Pan

ThDr. Josef Vlasák,
generál a velmistr řádu Křížovníků, infulovaný zemský prelát, majitel
papežského řádu „Bene merenti“, administrátor fary u sv. Petra v Praze II.

Náš všemi spolubratry milovaný představený narodil se 26. dubna 1867 v Kar-
dačově Řečici, slavné řádové sliby vykonal 23. října 1890, na kněze vysvěcen
19. července 1891. Působil na řádových farách v Unhošti, Lokti n. O. a Vídni.
Generálem a velmistrem zvolen 11. listopadu 1915 a na opata vysvěcen
30. listopadu 1915.

Zemřel v Pánu, oddán do vůle Boží, posílněn svatými svátostmi umírajících ve
středu 17. prosince 1958 o 4. hod. ranní, dosáhnuv požehnaného věku 91 let.

V pondělí 22. prosince 1958 o 9. hod. ranní sloužena bude za v Pánu zesnu-
lého slavná zádušní mše sv. v kostele sv. Františka v Praze I, Křížovnické
nám., po níž budou tělesné ostatky jeho vykropeny a převezeny
do Hloubětína k pohřbení na řádovém hřbitově.

Duši našeho představeného a spolubratra poroučíme do zbožných modliteb
duchovenstva a věřících.*

V Praze dne 17. prosince 1958.

Rytířský řád Křížovníků s červenou hvězdou.

Pohřební služba, podnik hl. m. Prahy, Praha 1, Staroměstské n. 18, telefon 617-51 až 617-56
Knihstánek, n. p., závod 06, Praha 1, Bilkova 17 a 19, telefon 627-51

Zdroj: Národní archiv ČR. ŘA KR. č. 234, karton 472.